

УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“ – СКОПЈЕ

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ – СКОПЈЕ

ИНСТИТУТ ЗА СОЦИОЛОГИЈА

РЕЛИГИСКАТА ТОЛЕРАНЦИЈА КАКО ПРЕДУСЛОВ ЗА ВЛЕЗ НА РЕПУБЛИКА
МАКЕДОНИЈА ВО ЕВРОПСКАТА УНИЈА

-МАГИСТЕРСКИ ТРУД-

Ментор:
проф. д-р Зоран Матевски

Кандидат:
Катерина Бајдевска

Скопје, декември 2016

КОМИСИЈА ЗА ОДБРАНА НА МАГИСТЕРСКИОТ ТРУД

МЕНТОР:

Проф. д-р Зоран Матевски

Редовен професор на Филозофски факултет - Скопје

Универзитет „Кирил и Методиј“ – Скопје

ЧЛЕНОВИ НА КОМИСИЈА:

Проф. д-р Аница Драговиќ

Редовен професор на Филозофски факултет - Скопје

Универзитет „Кирил и Методиј“ – Скопје

Проф. д-р Татјана Стојановска - Иванова

Редовен професор на Филозофски факултет - Скопје

Универзитет „Кирил и Методиј“ – Скопје

НАУЧНА ОБЛАСТ: Европски студии и комуникации/европска безбедност
и политики

ДАТУМ НА ОДБРАНА: 26.12.2016 година

Благодарност

Изразувам голема благодарност до проф. д-р Зоран Матевски за укажаната поддршка и стручните совети кои ми ги даваше во текот на изработката на магистерската работа на тема „Религијата како предуслов за влез на Република Македонија во Европската Унија“.

Исто така сакам да се заблагодарам на моето семејство и моите најблиски кои беа моја безрезервна морална поддршка во текот на реализацијата и остварувањето на мојата цел.

Со почит

Катерина Бајдевска

Содржина:

ВОВЕД.....	6
I ТЕОРЕТСКО ОПРЕДЕЛУВАЊЕ НА ИСТРАЖУВАЊЕТО	
1.ПРЕГЛЕД НА ЛИТЕРАТУРА.....	9
1.1. Вредностите на Европската Унија.....	15
1.1.1. Компаративен осврт на Франција како земја основач на Европската Унија, Хрватска нова земја членка на Европска Унија и Република Македонија земја кандидат за пристап во Европската Унија.....	18
1.2. Дефинирање на поимот религија.....	30
1.3. Религијата и религиските слободи во Европска Унија.....	35
1.4. Религиските слободи и права во законите и политиките на ЕУ.....	37
1.4.1. Значењето на религијата и религиските слободи и права во европската историја.....	37
1.4.2. Постепено навлегување на религиските одредби во европското законодавство.....	38
1.5. Местото на религиските слободи и права во законите на Европската Унија – актуелна состојба.....	40
1.6. Почитувањето на религиските слободи и права – еден од критериумите за членство во ЕУ.....	43
1.7. Религијата во Република Македонија.....	48
1.8. Религиски вредности во Република Македонија.....	49
1.9. Религиската толеранција-суштинска вредност за поврзување на различните религии во Р. Македонија.....	50
1.10. Ставот и потенцирањето на принципот на толеранција од страна на верските заедници во Р. Македонија.....	51
1.11. Религиската толеранција и вредностите во Христијанството и Исламот.....	53
II МЕТОДОЛОШКА ПОСТАВЕНОСТ НА ИСТРАЖУВАЊЕТО	
1. ЦЕЛИ И ЗАДАЧИ НА ИСТРАЖУВАЊЕТО.....	60

1.1. МАТЕРИЈАЛИ И МЕТОДИ ЗА РАБОТА.....63

1.1.1. Материјали за работа.....63

1.1.2. Методи на работа.....65

III РЕЗУЛТАТИ ОД ЕМПИРИСКОТО ИСТРАЖУВАЊЕ

1. РЕЗУЛТАТИ ОД СПРОВЕДЕНОТО АНКЕТНО ИСТРАЖУВАЊЕ.....66

1.1 ЗАКЛУЧОЦИ ОД СПРОВЕДЕНОТО АНКЕТНО ИСТРАЖУВАЊЕ.....100

ГЕНЕРАЛНИ ЗАКЛУЧОЦИ.....104

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА.....107

ПРИЛОЗИ.....118

ВОВЕД

Обединета Европа не е само модерен , економски и политички излез, туку е идеал што го докажуваат веќе илјада години сите нејзини најдобри духови, оние што гледале подалеку и понапред. На ЕУ денес се гледа како на уникатно постигнување и најуспешен експеримент на полето на меѓународните односи. Според првата позиција, отсекогаш постоеле благородни идеи за создавање на единствена Европа заснована на заеднички вредности, култура, меѓусебна почит и политичка свест.

Според втората екстремна позиција, ЕУ е модерен израз на една дамнешна тенденција присутна во текот на целата европска историја, односно тенденција на градење на империја. Да се биде дел од големото Европско семејство е тежок пат на кој пат секоја земја кандидат треба да исполни низа мерки и да спроведе многу реформи кон тој пат. Република Македонија е земја кандидат за целосно инеграција во Европската Унија и на тој пат спроведува низа мерки меѓу кои религиската толеранција и градењето на соживот и почитување меѓу религиите кои ги има во нашата земја. Целта е да се спроведе суштинска реформа и да се подобри веќе постоечката ситуација која во суштина е задоволителна со цел да се гради добар соживот кој ќе гарантира стабилност, просперитет, мир, соживот што е темел на основањето на Европската Унија.

Објективно гледано, прегледот на историскиот развој на ЕУ, покажува дека станува збор за динамична и континуирана еволуција на еден ентитет кој се развива и во широчина и во длабочина. ЕУ претставува доброволна организација во која државите се повеќе се откажуваат од својот национален суверенитет, а новиот ентитет, кој ја превзема улогата на врховна власт во определени подрачја, се доближува до конфедерација (сојуз на држави) или дури федерација (сојуз на држава).

Полноправното членството на Република Македонија во Европската унија е еден од приоритетните стратегиски интереси на земјата. Секоја земја која не е

член на Европската Унија се стреми континуирано преку исполнување на низа мерки да стане полноправна членка на оваа заедница. Република Македонија воспостави дипломатски односи со ЕУ во декември 1995 г., со што државата се легитимира како еден од партнерите од доверба и вистински сојузник на Европската унија, и тоа преку склучување на Спогодбата за соработка во 1997 г., Спогодбата за стабилизација и асоцијација во 2001 г. и стекнувањето на кандидатскиот статус за членство во ЕУ во 2005 г.

Стекнувањето на статусот земја-кандидат за членство во ЕУ беше политичко признание за постигнатиот напредок на земјата во остварувањето на реформските процеси и во градењето отворено, демократско општество, и со него беше означен влезот на Република Македонија во повисока фаза од процесот на европската интеграција.

Иако во 2015 година, Република Македонија повторно доби позитивна оценка од Европската комисија за напредокот на земјата во евроинтегративните процеси, сепак сè уште не е утврден датум за започнување на преговорите за членство во Унијата. Целта на Република Македонија е целосно да ги исполни европските стандарди за функционална демократија и просперитетна пазарна економија, со што ќе биде способна да ги преземе сите обврски што произлегуваат од членството во ЕУ.

Агендата за пристапување на државата во ЕУ јасно се рефлектира во Националната програма за усвојување на правото на ЕУ (законодавни измени и мерките за институционално зајакнување на краток и на среден рок), во Претпристапната економска програма (мерки за исполнување на Копенхашките економски критериуми) и во Националниот план за развој (инвестициски приоритети за остварување на развојните цели на државата) — документи, кои редовно, на годишна основа, се приспособуваат согласно со препораките од Европската комисија.

Но карактеристично е да се каже дека Република Македонија како мултиетничка земја треба да исполни низа мерки за да стане полноправна членка на Европската Унија.

Апликативниот карактер на магистерската работа има за цел да даде појасна слика за моменталната состојба на религиската толеранција во Република Македонија и како истата да се подобри со цел влез на земајта во Европската Унија.

I ТЕОРЕТСКО ОПРЕДЕЛУВАЊЕ НА ИСТРАЖУВАЊЕТО

1. ПРЕГЛЕД НА ЛИТЕРАТУРА

Европа низ вековите била тло на многу крвави и воени судири. Крајот на Втората светска војна донесе милиони бегалци кои останаа без своите домови, економијата беше во колапс, а поголемиот дел од Европската индустриска инфраструктура беше уништена. Како резултат на новите државни граници кои беа повлечени од страна на државите - победнички, голема маса на разновидна популација одеднаш се нашла на новосоздадените територии. Најголема корист од тие ревизии на териториите имал СССР, кој ги проширил своите граници за сметка на Германија, Финска, Полска, Чехословачка, Романија и Јапонија. Советскиот Сојуз исто така, се стекнал со териториите на Естонија, Латвија и Литванија кои непосредно пред крајот на Втората светска војна ја прогласија својата неутралност.

Балтичките држави биле окупирани и под анекс преку спогодба склучена во почетокот на Втората светска војна позната како Молотов - Рибентропов Пакт, а по завршувањето на војната во 1944 година тие повторно беа ослободени. Франција пак, имаше привремена корисност, кога во 1947 година беше анексирана Германската покраина Сар, како независен протекторат под Француска економска контрола. Надоместокот за загубите на Полска се состоеа во припојувањето на дел од Источна Германија, така што Германија изгубила речиси една четвртина од нејзината територија и голем број на Германци биле протерани.¹

Во еден плурален универзум, не постои религиозен еквивалент на една воздушна лабораторија каде што би заминале за да избегае од нашите религиозни и културни истории. Не постои точка на гледиште надвор од нас самите што ни дава привилегирана перцепција за нештата какви што навистина се.

¹ http://en.wikipedia.org/wiki/History_of_the_European_Union

Религиозната разноликост не претставува современа тема. Интересот за религијата како систем на верувања и норми што ги споделува една заедница или група, обединета од вербата во еден бог или повеќе богови или во натприродни сили, бил посебно актуелен во средновековието. Мирослав Брант (Brandt), на пример, пишува за првичните сфаќања на христијанството во средниот век, како „појава која постои во времето и низ него тече од минатото кон иднината“, но и како појава што со себе ја повлекува и херетичноста, „која не обележува баш ништо друго туку само несогласување со правоверноста.“²

Меѓутоа, кога зборуваме за религиозна разноликост, ние всушност зборуваме за истовремено постоење на различни верски и религиски системи кои не ги опфаќаат само христијанството и паганството, туку и исламот, будизмот, јудаизмот и останатите светски религии.

Од христијанска перспектива, неприпадниците на христијанската вера и религија се дефинирале, во најдобриот случај, како „непросветлени дивјаци“ (или пагани) или, во најлошиот случај, како демони, така што се одело на линијата или на нивна конверзија или на нивно уништување. Христијанскиот погром на Евреите и Крстоносните војни беа смислени со цел да се поврати Ерусалим и да се искорени исламот, а овие се можеби најфлагрантните примери за ефектите на геслото: „Не постои спас надвор од црквата“. Внатрешниот прогон на христијаните од страна на други христијани, во името на „вистинската верба“ или ортодоксноста, е дополнителен пример за бурните превирања што ги поттикнала религиозната разноликост.³ И покрај тоа што овие збиднувања се лоцираат во Средниот век, јасно е дека разликите меѓу различните религиозни системи и религии не се целосно нивелирани во XXI-отвек. Ова го наметнува прашањето на кој начин може да се постигне попродуктивна комуникација, соживот, разбирање и почитување не само на религиозната, туку и на расната, етничката и народната другост.

² Miroslav Brandt, *Izvori zla*, August Cezarec, Zagreb 1989, 8.

³ Marjorie Hewitt Suckocki, *Divinity and Diversity*, 16.

Религијата не се сфаќа исклучиво како лично верување (во бог, божества и други ентитети што генерално имаат натчовечка природа), туку таа претставува и систематска, интелектуална „надворешност“, односно се сфаќа како збир од прецизни системи на верување. Овој концепт ги рефлектираше и ги стимулираше религиозните конфликти и беше искористен за да ги скицира групите во рамките на христијанството и да го класифицира и опфати она што беше сметано за еквивалентен феномен во нехристијанските култури, од страна на Западот, во периодот на колонијализмот.

„Во суштина, на овие ‘религии’ сè уште не им беше дадено специфично име од само еден збор, туку на нив се упатуваше во општи црти.“⁴ На крајот од XVIII в., Фридрих Шлаермахер го оживеа внатрешното и неинтелектуално значење на религијата. Во текот на овој период, поимот „религија“ се видоизмени за да може да ја опфати т. н. „историја на религии“ и токму во овој век се образуваа модерните називи за религиите. Од друга страна пак, не се невообичаени корелациите што се воспоставуваат меѓу религијата и филозофијата. Фриедо Рикен, на пример, ја заговара оваа врска кога вели дека човечките суштества се по лика на Бога и се сметаат за негови творби. Филозофијата го заговара истото, но срочено со инаков дискурс, за луѓето како суштества врзани и обврзани од слободата.⁵ Па така, во оваа смисла, ако целта на религијата е да постигне ослободување на човекот во еден верски систем (а не нужно негово понизно робување и ригорозно вкотвување), тогаш би требало да се почитува и цени слободата на другиот, кој е нужно несличен (или „несроден“, со зборовите на Ренате Лахман), како што се цени и почитува сопствената слобода.

Јасно е дека гледано на светско ниво, религијата не се посматра наивно само како систем на вредности и норми, туку и како влијателен ресурс во животите на луѓето, а често пати ги обликува и влијае на активностите на групите што се формираат во едно општество. Дизајнирањето на нова институционална

⁴ Robert Jackson, "Citizenship, religious and cultural diversity and education", *International Perspectives on Citizenship, Education and Religious Diversity*, ed. R. Jackson, RoutledgeFalmer, London 2008, 7.

⁵ Friedo Ricken, "Postmetaphysical Reason and Religion", *An Awareness of What is Missing: Faith and Reason in a Post-Secular Age*, Polity Press, Cambridge 2010, 52.

средина на религиозен плурализам, како што сугерира Бадер, и политики што тврдат дека се посоодветни за реконцептуализираните принципи и институции на либералната демократија, е очигледно сериозна и мошне комплексна задача. Невозможно е симултано да се решаваат метатеориските, филозофски проблеми и да се врши компаративна анализа на институции, политики и изолирани случаи со истата длабочина. Бадер, на пример, се залага за една концепција на т.н. „минимална моралност“, што треба да се запазува секаде и што по природа е таква што дозволува максимално прилагодување на нелибералните групи во либерално-демократските политики.⁶ Второ, тој систематски ги поврзува новите дискусии за институционалниот плурализам во политичката филозофија, со поширока општествена перспектива на раководењето, која досега не била искористена за проблемите што ги тангираат етничките, религиозните и националните малцинства.

Џозеф Шмит пак, се залага за дијалог во кој и двете страни што се во религиозен конфликт, би биле победници и тој се повикува на ставовите на Јирген Хабермас, кој прави разлика меѓу „продуховениот разум“ и „религиозната верба“. Хабермас, според него, наведува четири клучни пунктови што мораат да бидат вклучени, за да се постигне овој религиозен дијалог што би бил придобивка и за двете, ако не и повеќето тангирани страни. Првиот предуслов е служењето со разбирлив јазик за двете страни. Вториот предуслов е придржувањето до универзално достапната и обврзувачка вистина. Третиот предуслов е претпоставката за сопствената отвореност, но и на претпоставката за отвореноста и на другата страна. Четвртиот предуслов е прифаќањето на нормите позиционирани од реципроцитетот на оваа разумска активност. „Иако емпириски е неможно да се исполнат сите овие претпоставки, истото е изводливо во ‘перформативна’ смисла.“ Ова, според него, отвора простор за промислување на причините за религиозните конфликти, кој луѓето ги претвора во еднакви партнери.

⁶ VeitBader, *Secularism or Democracy? Associational Governance of Religious Diversity*, Amsterdam University Press, Amsterdam, 2007, 22.

Македонија е земја кандидат за членство во Европската унија и очекува почеток на преговорите за членство. Наредна фаза во процесот на пристапување е добивање на датум за преговори за членство во Унијата.

Процесот на преговори за членство во Европската унија за Република Македонија ќе значи окончување на процесот на приближување кон Унијата, усвојување на нејзините придобивки и вредности, како и целосно приспособување на македонските институции кон начинот на функционирање на институциите на Унијата. Преговорите истовремено ќе значат и создавање основи и подготовка за идно успешно функционирање на Република Македонија како земја-членка на Унијата.

Во месец февруари 2008 година, Советот на министри на Европската унија го усвои Партнерството за пристапување на Република Македонија за 2008 година. Партнерството за пристапување содржи 8 (осум) клучни приоритети кои се услов за добивање на датум за преговори. Република Македонија очекува да го започне процесот на преговори за полноправно членство во Европската унија во текот на 2009 година.

Преговорите, како обемен потфат којшто се одвива со брза динамика, наложуваат целосна подготвеност на државните органи и институции и на структурите воспоставени за координација и водење на преговорите пред започнувањето на самите преговори.⁷

Но често пати се поставува прашањето кои се правите вредности на патот кон Европската Унија. На патот кон Европската Унија со цел Република Македонија да стане полноправна членка на оваа заедница покрај останатите услови треба да се исполнат и условите од аспект на меѓуетничката и меѓурелигиската толеранција.

Едно од многуте чекори во исполнувањето на сите сулови за влез во големото Европско семејство е градењето на цврсти односи помеѓу етничките

⁷ <http://www.sep.gov.mk/content/?id=77#.V9JuZ1t97IU>

заедници во државата. Религијата е основа на секое човечко суштество и пред сè се темели на почит од страна на припадниците на други религии. Толеранцијата помеѓу припадниците на различни религии е темел на градење на меѓучовечки цврсти односи кој преку соживотот кој треба да владее нашата држава се поблиску би ја доближиле до влезот во Европската Унија.

1.1. Вредностите на Европската Унија

Проучувањето на вредностите кои се застапени на ниво на Европската Унија покрива широк спектар од човековите вредности. Како дел од општо прифатените вредности се сретнуваат: егзистенцијалните вредности, општествените вредности, религиските вредности, семејните вредности, политичките вредности, трудовите вредности итн. Интересот на ова истражување ќе биде фокусиран на проучувањето на религиските вредности и на влијанието што истите го имаат во земјите членки на Европската унија, со посебено осврт на некои од нив како и во Република Македонија, како земја кандидат. Проучувањето на религиските вредности не ја подразбира единствено религиско-теолошката страна, туку и научната поставеност на истите. Религиите, а преку нив религиските вредности од секогаш имале огромно влијание на општествено рамниште. Религиските вредности заземаат определено место во општествениот амбиент и доаѓаат во корелација со другите вредности во општествениот простор.

Влијанието на религиските вредности во некои од земјите членки на Европската унија, како и влијанието на религиските вредности во Република Македонија, ќе биде проучувано преку соодветните документи на ниво на Европската Унија и во Република Македонија. Надлежните тела за оваа проблематика, своите интервенции ги реализираат преку регулативите кои постојат на ниво на Европската Унија; преку практиката и искуствата во одредени земји членки; но и преку практиката и искуствата на Република Македонија и законската регулатива која што е воспоставена врз основа на религискиот систем во земјата. Во овој след ќе се разгледуваат актуелните прашања во Европската Унија што се однесуваат на религијата како на пример: позицијата на црквата во предлог уставот на Европската Унија (Лисабонскиот договор, 13 декември 2007 година), со посебен осврт на Повелбата за основните човекови права – Поглавје 10 (Повелбата за фундаменталните права на Европската унија (2010/C 83/02)) и други поважни договори.

Во рамките на комунитарното право, Членот 13 (Консолидираната верзија на Договорот за функционирањето на Европската унија (сегашен член 19)) му дава право на Советот на Европска Унија да усвојува мерки за надминување на дискриминацијата за пол, раса, етничко потекло, религија, попречувања, возраст и сексуална ориентација. Индиректно, ваквите мерки даваат допринос кон заштитата на слободата на мислењето и религиската определеност.⁸

На ниво на Република Македонија ќе се разгледуваат начелата на Комисијата за односи со верските заедници во Република Македонија, преку Законот за правната положба на црквата, верската заедница и религиозна група.⁹

На ниво на Европската Унија посебно внимание се посветува на верските заедници како дел од граѓанските општества. Во оваа насока и во Република Македонија, по примерот на високоразвиените земји членки на Унијата, се одржува тренд на посветеност и јавна дебата помеѓу елитата на религискиот, државниот и меѓународниот аудиториум, често организирана и одржана од страна на невладиниот сектор.

На ниво на Европска Унија постојат разлики во однос на религиозноста и верската наклонетост. Повеќето од граѓаните на земјите членки на Европската Унија усвојуваат одредено ниво на религиозните верувања. Други пак имаат неопределен став кон религиозноста. Сепак, двете групи се согласуваат дека: Европа е секуларизиран континент.

За начинот на кој се пренесува европската култура сведочи и самата историја, покажувајќи дека не постојат институции кои не бараат поддршка од културата. Раскинувањето на културата со сакралното би ја прекинало европската традиција на поврзаност на духовната со световната култура, на правото и политиката. Значи, не постои европска култура доколку таа не е поврзана со правна држава и религија.

⁸ *Наташа Постоловска, (2015), ДИСКРИМИНАЦИЈАТА ВО ЕВРОПСКАТА УНИЈА НА МИГРАНТИТЕ И НА ГРАЃАНИТЕ ОД НОВИТЕ ЕУ ЗЕМЈИ-ЧЛЕНКИ*, Штип, Универзитет „Гоце Делчев“, стр .75

⁹ *Сл. весник на Р.Македонија бр. 113, од 20 септември 2007 година*

Слабеењето на социјалните врски е една од причините за современите социјални проблеми, како што се: високо ниво на социјални девијации, индиферентност и социјална изолација. Сепак, солидарноста и толеранцијата се сèуште типични европски вредности. Толеранцијата е тесно поврзана со солидарноста и довербата. Таа е општо прифатена како доблест (општо добро). Најголемиот дел од граѓаните на европските земји членки сакаат да ги научат нивните деца на толеранција и почитување кон другите луѓе. Социолозите, исто така, ја потенцираат толеранцијата како важна вредност за слободно и отвореното општество: колку повеќе луѓе се толерантни за правата на другите, толку повеќе се обезбедени правата на сите. Недвосмислено, толеранцијата промовира мирољубива коегзистенција помеѓу групите. Во суштина, да се биде толерантен значи дека се прифаќа начинот на кој другите луѓе го живеат својот живот, дури и кога тоа не е во согласност со сопствените ставови. Толеранцијата не треба да се поистоветува со едноставното прифаќање на туѓиот став, што е често појава. Не постојат утврдени граници на она што треба да биде толерирано. Ова резултира со „Парадоксот на толеранцијата“: одбраната на толеранцијата може да бара извесен степен на нетолерантност.

Религиските концепти како католицизам, православие, ислам, јудаизам, и други, во голема мера инсистираат и проповедаат толеранција. Толеранцијата во овие концепции значи прифаќање на другата единка, на Другиот, без разлика на конфесијата и етничката припадност. Во современото оваа толеранција, е надополнета со терминот соживот, кој понепосредно го опишува етичкиот и морален аспект на луѓето, и ја претставува хуманата димензија на човештвото.¹⁰

¹⁰ Matevski, Zoran., (2005): Religiska tolerancija u multietnickoj i multikonfesionalnoj Republici Makedoniji. Religija u multikulturnom drustvu.

1.1.1. Компаративен осврт на Франција како земја основач на Европската Унија, Хрватска нова земја членка на Европска Унија и Република Македонија земја кандидат за пристап во Европската Унија

- **Хронолошки преглед на Република Франција како земја основач на Европската Унија**

Втората светска војна покажа, многу повеќе од сите други претходни настани, во колкава мера неограничениот национализам им се заканува на мирољубивите односи меѓу државите и какви сè огромни последици се поврзуваат со тоа во ерата на оружјето за масовно уништување. Во втората половина на 40-тите и првата половина на 50-тите години, токму поради овие причини на меѓународно ниво дојде до основање на цела низа организации, коишто требаа да се грижат за делумно уредување на соживотот, како на политичко, така и на економско поле. Пред сè треба да се споменат: Обединетите нации (Октомври 1945), Меѓународниот монетарен фонд (стапи насила во 1945 година) и GATT (General Agreement on Tariffs and Trade, стапи насила во јануари, 1948).

Катастрофата од Втората светска војна од разбирливи причини во Европа беше примена со уште поголемо ужаснување. Уште во почетокот на 40-тите години таму се развија мрежи помеѓу движењата на отпорот, во коишто се размислуваше за повоено европско уредување, што се базираше на соработка, наместо на конфронтација. Овие идеи и убедувања на „Европејците“ го најдоа својот одраз во мај 1948 година, на Првиот Хашки конгрес за европско единство, на кој учествуваа околу 750 делегати-членови на недржавни организации како на пример различни национални сојузи и наднационални организации. Соодветни импулси беа дадени и на ниво на влади и доведоа до основање на Советот на Европа, чијшто статут беше потпишан во мај 1949 година од страна на основачите - кога со основањето на Советот на Европа настана првата европска организација, се навршуваа точно 4 години од завршувањето на војната.

На сите досега споменати меѓународни и европски организации им беше заедничко, тоа што во сите случаи стануваше збор за чисто меѓудржавни форми

на соработка, иако на Хашкиот конгрес таканаречените „федералисти“ покренаа многу подалекусежни барања во врска со Советот на Европа. Поборниците за европски сојуз на држави, како повисока форма на единство, бараа можности за достигнување на повисок степен на интеграција, барем во поединечни области, со надеж дека на тој начин ќе дојде до проширување на областите на кооперација. Од француска страна беше понуден конкретен предлог за една стратегија во индустријата за јаглен, железо и челик, која им излегуваше во пресрет на националните интереси. На овој начин на соработка на ова поле, би се држел на око развитокот на геманската тешка индустрија, а би можел да се унапреди и процесот на германско-француското помирување.

Затоа, во мај 1950 година францускиот министер за надворешни работи, Роберт Шуман приложи еден план за создавање служба за контрола на производството на јаглен и челик во СР Германија и Франција, таканаречениот Шуманов план. Само еден месец по приложувањето на планот беше свикана владина конференција која се занимаваше со овој предлог, а во април 1951 година во Париз дојде до потпишување на договорот за основање на Европската заедница за јаглен и челик (ЕЗЈЧ) од страна на Франција, СР Германија, Италија, Белгија, Луксембург и Холандија.

На тој начин беше создадена една потполно модерна организација и тоа од два аспекти: Не стануваше збор само за слободна трговска зона, туку за етаблирање на еден заеднички пазар и тоа за во тоа време значително важна област. Земјите-членки во голема мерка им отстапија суверенитет на новосоздадените наднационални институции.

Структурата од институции се состоеше од вкупно 4 централни институции. Таканаречената Висока управа се состои од 9 членки, кои ги поимаат своите задачи независно од државите-членки. Компетенциите што и се доделени со договорот се многу далекусежни и содржат меѓу другото забрана на субвенции или пак под одредени услови, контрола на цените. Нејзините одлуки по овие прашања делуваат директно во сите држави и се обврзувачки.

Советот на министри, кој се состои од еден претставник од секоја земја, служи за гласање меѓу Високата управа и владите. Освен тоа, тој треба во некои, а ако не и во сите случаи да ги надгледува активностите на Високата управа. Така на пример, неговата согласност за прогласување на манифестна криза, што беше основен предуслов за оперирање со количините на производството, е неопходна. Начинот на гласање зависи од прашањето за кое што станува збор, при што едногласноста, квалификуваното мнозинство и простото мнозинство се предвидени.

Заедничкото Собрание се состои од претставници испратени од националните парламенти и презема исклучиво советнички функции. Исто така четвртата и последна институција, која заживеа од ЕЗЈЧ-договорот, е Врховниот суд, чијашто задача е да одлучува на база на договорот во конфликтни случаи меѓу државите-членки, меѓу органите на ЕЗЈЧ, како и помеѓу државите-членки и органите.

На крајот на нашата прва етапа на минување низ развитокот на ЕУ треба да се утврди дека основањето на ЕЗЈЧ беше нешто сосема модерно, што се разликуваше драстично од сите други организации основани во тој временски период. Една формација, во чии рамки и покрај тоа што соработуваа национални држави, сепак покажуваше јасно препознатливи обележја, што дотогаш беа познати само во националните политички системи.

Пред се карактеристично е да се каже дека од претходно изложеното за основањето на Европската Унија е предизвикана со цел за стабилност, нормално функционирање во општеството, соживот и почит во кое спаѓа и почит по расна и религиска определба.

Европската интеграција е олицетворение на идејата за заедништво и взаемно почитување на народите на стариот континент. Модерна Европа е создадена врз основа на највисоките демократски стандарди и постојаното движење во кое се остваруваат најразлични облици на политичка соработка во специфични институционални рамки.

Европа е единствена и посебна по многу нешта и заслужува особено внимание и интерес во нејзиното проучување.

Европската идеја го одразува историскиот развој и судбината на европските народи и нивниот стремеж за обединување на Европа. Идејата за обединувањето на европскиот континент датира уште од 9-тиот век, со Карло Велики, но сè до Втората светска војна оваа идеја постојано беше придружувана со насилство и великодржавни претензии, историски случувања кои силно го потресоа светот и влијаеја врз европскиот, а особено го обележаа светскиот поредок.

Република Франција е земја каде што слободата на мислата, а со самото тоа и на религијата се зачувани уште од 1789 година врз основа на Декларацијата за правата на човекот како и на граѓанинот. Републиката се заснова врз принципот на Лаицизмот (или "слободата на совеста", вклучувајќи го и недостатокот од него) применет од страна на Жил Фери во 1880 година и законот од 1905 година за поделбата на црквите и на државата. Римокатолицизмот е мнозинската религија на францускиот народ. Таа повеќе не се смета за државна религија, како што било до пред 1789 година и револуцијата.

Според тоа Франција како една од земјите основачи на Европската Унија слободно можеме да ја декларираме како земја во која се почитуваат сите права и слободи на сите малцинства кои живеат во неа, а со самото тоа и почитта на религиска основа е на високо ниво.

• Хронолошки преглед на Република Хрватска на патот кон Европската Унија

Пристапувањето на Хрватска носи поволности за преостанатиот дел на Европа иако се работи за мала земја. Пристапувањето на Хрватска е позитивен чекор напред кон интегрирањето на земјите од Западен Балкан во ЕУ. Овој успех испраќа силна порака до соседите на Хрватска и треба да претставува

катализатор за нивниот напредок. Во својата последна резолуција, Европскиот парламент ја повика Хрватска да го сподели своето скапоцено искуство со соседните земји и да игра активна улога во стабилизирањето на регионот.

Франција е земја која е една од основачите на Европската Унија. Демократијата која ја пласираа земјите основачи на Европската Унија меѓу кои и Франција беше елементот којшто свесно недостасуваше во Монеовиот грандиозен план. Овој концепт на демократија беше прилично дискредитиран меѓу двете светски војни, кога под наметката на демократијата се јавија диктаторски режими и големи економски кризи. Европското движење е основано во 1948 година, на Конгресот на Европа во кое Франција како една од земјите основачи на Европската Унија имаше значајна улога. Европското движење е одржано во Хаг во мај 1948 година со цел да се помогне процесот на европското интегрирање кон федеративна Европа. Следната година беше установен Советот на Европа.

Движењето успеа да опстои како сепартиска и сеевропска група за притисок насочена кон европското интегрирање иако со ограничено влијание и ограничени фондови. Во својата структура, движењето има национални разграноци во повеќе од 30 земји и постојано ужива финансиска поддршка од буџетот на Европската Унија вклучително и од националните ресурси. Европското движење има силна репутација и квалитетен придонес во остварувањето на европското интегрирање во целина.

По пристапувањето, Хрватска ќе ужива во придобивките од членството во ЕУ, но ќе ја споделува и одговорноста што доаѓа со нив. Во април, хрватските гласачи излегоа на гласачките места за да изберат 12 члена во Европскиот парламент. Земјата, исто така, именува и комесар на ЕУ и има еднаква улога при одлучувањето заедно со другите 27 земји-членки.

Исполнувањето на критериумите за приклучување кон безграничната Шенген-зона претставува приоритет за земјата, а на граѓаните на ЕУ им нуди полесен пристап. Пристапувањето на Хрватска ќе ја зајакне Европа во нејзиното соочување со глобалните предизвици. Економската криза ја потенцираше

меѓузависноста на националните економии и важноста на прекуграничната солидарност. Земјите-членки имаат корист од проширувањето не само поради тоа што ЕУ станува поголем играч на светската цена, туку и заради намалување на заканите од нестабилност на границите на ЕУ. Ова е процес во кој секој добива.

Меѓутоа, од витално значење е гарантирањето на кредибилитетот на процесот преку доследни и објективни критериуми. Токму затоа стратегијата за проширување на

Комисијата сега е насочена кон три приоритети:

- (1) владеењето на правото и борбата против корупцијата;
- (2) регионалната соработка и помирувањето; и
- (3) финансиската стабилност и економскиот развој.

Во услови на глобализирани општествени, политички, религиозни и културни текови, сè поприсутни стануваат феномените на социјална алиенација, недостаток на толеранција, национализам, религиозен фундаментализам. Истовремено, многу општества се наоѓаат во длабока криза, која одамна веќе не се сведува само на потребата за ревидирање на институциите, туку е криза на моралните вредности и ориентациите на соживот.

Република Хрватска е земја која низ историјата не може да се пофали со меѓурелигиска толеранција. Гледано од тој аспект и патот кон Европската Унија, особено во исполнувањето на овие услови беше тежок процес и едно од најтешките поглавја кои Република Хрватска требаше да ги исполни со цел да стане полноправна членка на Европската Унија. Исполнувањето и подобрувањето на овие услови започна уште во 2003 година, па се до приемот на Република Хрватска во Европската Унија во 2013 година.

Уште со распадот на Југославија, Република Хрватска имаше националистичка политика, а со самото тоа и непочитување на обредите и религиите кои не припаѓаат на католичката вера. Но со исполнување, почитување

и примена на Европските одредби овие бариери се надминати и денеска кога Хрватска е полноправна членка на големото Европско семејство, слободно може да се пофали со приматот како земја пример во градењето и почитувањето на религиските права и слободи на малцинствата кои живеат во Република Хрватска.

• Хронолошки преглед на Република Македонија на патот кон Европската Унија

По прогласувањето на независноста во јануари 1991 година, Република Македонија го истакна членството во Европската унија како стратешки интерес. Остварувајќи ја оваа определба, Република Македонија се легитимира како партнер од доверба и сојузник на Европската унија, кој мина низа етапи во односите, приближувањето и интегрирањето на ЕУ.

На 15 јануари 1992 година, Европската унија формираше Арбитражна комисија, предводена од претседателот на Уставниот суд на Франција, Робер Бадинтер. Комисијата заклучи дека Република Македонија ги задоволува сите услови за меѓународно признавање и дека името не претставува територијална закана.

Меѓутоа заради спротиставувањето на Грција Република Македонија да се признае под уставното име, задоцни процесот на меѓународно признавање и воспоставување на дипломатски односи со ЕУ. Целосните дипломатски односи меѓу РМ и ЕУ се воспоставени во декември 1995 година, кога е отворена и мисијата на РМ во ЕУ.¹¹

Република Македонија од 1996 година е корисник на Програмата ФАРЕ (Phare), програма создадена од ЕУ за помош на реформите на земјите од Централна и Источна Европа, насочени кон пристапување во ЕУ.

¹¹ <http://www.sobranie.mk/r-makedonija-na-pat-kon-eu.nspх>

Во април 1997 година потпишана е Спогодба за соработка меѓу Република Македонија и Европската заедница, како и Спогодба во областа на транспортот, а потоа и за текстилот. Потоа Европската унија отвори претставништво, односно канцеларија на Европската комисија во Република Македонија.¹²

Во февруари 1998 година за прв пат се одржа политички дијалог меѓу РМ и ЕУ, а во март истата година се одржа првиот состанок на Советот за соработка меѓу РМ и ЕУ. Тој успешно функционираше се до воспоставување на новото тело со Спогодбата за стабилизација и асоцијација.¹³

Европската комисија во 1999 година, оформува нова рамка во која се одвива соработката на ЕУ со земјите од т.н. Западен Балкан. (Република Македонија, Албанија, Босна и Херцеговина, Србија, Црна Гора и Република Хрватска), кој го нарече Процес за стабилизација и асоцијација (ПСА).

Канцеларијата на Европската комисија во 2000 годна беше подигната на ниво на Делегација на Европската комисија.¹⁴

Советот на министри на Европската унија во декември 2000 година донесе Одлука (Регулатива) со која се воспостави КАРДС (CARDS) програмата, како програма за помош на Европската унија на земјите кои припаѓаат на Процесот на стабилизација и асоцијација.¹⁵

Република Македонија е прва држава од земјите учеснички во ПСА која ја потпиша Спогодбата за стабилизација и асоцијација во април 2001 година.¹⁶ На 22 март 2004 година, во Даблин, Република Ирска, Владата на Република Македонија поднесе барање за членство во ЕУ со што се потврди континуираната и јасна политички определби за приклучување кон Унијата. Република Македонија од 2005-тата година кога се стекна со статусот земја – кандидат за членство во ЕУ, со особено внимание ги презема обврските во делот на регулацијата на

¹² <http://www.sobranie.mk/r-makedonija-na-pat-kon-eu.nspх>

¹³ <http://www.sobranie.mk/r-makedonija-na-pat-kon-eu.nspх>

¹⁴ <http://www.sobranie.mk/r-makedonija-na-pat-kon-eu.nspх>

¹⁵ <http://www.sobranie.mk/r-makedonija-na-pat-kon-eu.nspх>

¹⁶ <http://www.sobranie.mk/r-makedonija-na-pat-kon-eu.nspх>

религиските слободи и права посочени од ОБСЕ и Венецијанската Комисија, пред сè преку воведување на измени во Законот за правната положба на црквите и верските заедници. Тоа резултира со позитивни оценки во извештаите на Европската Комисија (ЕК) од 2008-ма наваму (законот е изменет во 2007 година). И додека ЕК во извештаите останува на генерална оценка дека „слободата на мислата, совеста и религијата е главно обезбедена“ деталната анализа на ОБСЕ и Венецијанската Комисија ги откриваат сегментите кои би можеле да се покажат како проблематични по отпочнувањето на преговорите со Унијата. Тие откриваат дека постојниот Закон, не е во целост во согласност со Европската конвенција за човекови права (ЕКЧП) и со праксата на Европскиот суд за човекови права (ЕСЧП) и дека истиот може да биде предизвикан во било кој момент кон целосно прифаќање на сите стандарди. Особено што по исрцпувањето на правните средства дома, следната адреса каде се обраќаат Православната охридска архиепископија (ПОА) и Бектешката заедница е ЕСЧП.

Анализата на ставовите на религиската, политичка и експертската елита во Република Македонија покажува дека впечатокот околу гаранцијата на религиските слободи и права во државата е позитивен, но ги открива и забелешките пред сè околу недоволното ниво на секуларноста, преференцијата на Македонската православна црква (МПЦ), пред останатите верски заедници и нивниот нерамноправен третман, како и проблемите при регистрацијата на одредени верски заедници. Но, со оглед на високото ниво на субсидијарност кое ЕУ го предвидува на полето на религиските слободи и права, извесно е дека државата ќе го има правото на сопствена одлука при анализата на евентуалните сугестии од европските институции со отворањето на преговорите за членство, во согласност со сопствените традиционални и културолошко – идентитетски норми.

Според анкетата на Институтот за демократија од 2011 (последна на тема „Религиозен дијалог во Р.М.“) 65.9% се изјасниле како православни христијани, 30.4% припаѓаат на исламската вероисповед. Религијата има големо значење кај мнозинство од испитаниците, а за мало малцинство (26, 8 %) религијата има мало значење. Наспроти нив, само кај незначително малцинство религијата нема

никакво значење. Важноста на религијата е изразена кај испитаните муслимани со преку 90% додека кај православните христијани религијата има големо значење за 54,1 %. Големо мнозинство од испитаниците (75.8%) не биле во ситуација кога некој изразил непочитување на нивната религиозна припадност. Според тоа, малцинство од испитаниците биле во ситуација во која некој изразил непочитување. Во однос на вероисповеста, тоа е малку поизразено кај муслиманите каде 31% од овие испитаници биле сведоци наспроти 64,8% кои не биле сведоци. Дека одделеноста на религијата од државата е добра сметаат мнозинството од испитаниците. Спротивно на нив, мало малцинство лошо гледа на одделеноста на религијата од државата. Нешто поголем е процентот на испитаници кои се неутрални, односно сметаат дека одделеноста не е ниту добра ниту лоша. Кога се прави паралела помеѓу муслиманите и православните христијани по ова прашање може да се забележи дека православните христијани во поголем процент одговараат дека одделеноста е добра, за разлика од муслиманите. Политичарите се фактор кој негативно влијае на меѓурелигиската толеранција според најголем број испитаници (38.8%). Како второ рангирани фактори со по 18% се владата и верските заедници, а како трети се медиумите. Политичарите и владата се два одговори најчесто посочувани во рамки на испитаниците муслимани. Верските заедници и медиумите се најважниот негативен фактор за православните христијани во Република Македонија.

Истражувањето ја отсликува важноста на религиските слободи и права на граѓаните во Република Македонија. Исто така ова укажува на фактот дека Република Македонија на патот кон Европската Унија како мултиетничка земја треба да гради религиска толеранција меѓу народите кои живеат во неа. Религиска толеранција има, постои но секогаш може да се подобри. Република Македонија се стреми кон патот кон целосна интеграција во Европската Унија и на тој пат треба да гради цврста меѓурелигиска толеранција помеѓу сите малцинства кои живеат во неа.

Прегледот на законскиот опфат на материјата за меѓуетничките односи во Република Македонија отсликува ситуација во којашто, во основа, се следи

базичната линија исцртана во Уставот на Републиката и од еден квантитативен аспект ја потврдува општата констатација за видливата кореспонденција на внатрешното право со меѓународната регулатива и достигнатиот степен на решавање на материјата во меѓународната заедница. Постојните законски одредби, во основа, се вклопуваат во достигнатото ниво на третманот на проблематиката во споменатите акти на ООН, ОБСЕ и Советот на Европа. Меѓутоа сè уште се смета дека чувствителноста при решавањето на одделни прашања во конкретниот амбиент на Република Македонија и пошироко, во специфичностите во Југоисточна Европа или во спецификумот на соодносите на Балканот, бара посебно внимание и поспецифичен третман, за што мора да се води грижа во рамките на понатамошното изградување на правниот систем, како и своевидно ослободување од багажот на апстрактноста и нереалноста на некои решенија што не водат кон унапредување на меѓуетничките односи.¹⁷ Бидејќи никаде во Уставот на Република Македонија не се спомнува потребата за донесување посебен закон што би се занимавал со проблематиката на етничките односи и положбата на националностите во целокупниот општествен политички систем, може да се заклучи дека оваа проблематика би требало да биде опфатена во секој посебен закон што на кој било начин се судира со проблеми и прашања поврзани со дефинирањето на статусот и правата на националностите.¹⁸

• Предизвици за Република Македонија на патот кон Европската Унија

Како земја - кандидат за членство, Македонија очекува да ги започне преговорите со ЕУ и што поскоро да стане дел од европското семејство, кое е широко семејство на демократски европски држави, кои преку меѓусебна политичка и економска соработка се стремат кон обезбедување траен мир и просперитет.

¹⁷ <http://www.fes.org.mk/pdf/tolerancija.pdf>

¹⁸ <http://www.fes.org.mk/pdf/tolerancija.pdf>

Покрај основните услови кои Европската унија ги поставува на Република Македонија за влез во ЕУ, Европската комисија постави осум дополнителни услови на Република Македонија за да ги започне преговорите за членство во ЕУ. Меѓу тие услови видливи се: имплементацијата на судската реформа, во која спаѓа спроведување на Законите за јавни обвинители и јавно обвинителство, доделување на Судскиот совет функција да врши избор, разрешување, оценување на работата на судиите и сл., Советот за јавни обвинители да донесе одлука за изградба на модел за база на податоци за истраги и негова имплементација, овозможување употреба на специјални истражни мерки и др.; следи борба со корупцијата, преку спроведување на антикорупциската политика, во која спаѓаат спроведување на обврските од ратификуваните меѓународни договори, усвојување на одлуки неопходни за спроведување на антикорупциските мерки, оценка и предлагање на ревизија на постоечкиот Акциски план на Владата, имплементација на активностите од Државната програма за превенција и репресија на корупцијата итн.;¹⁹ Како болна тема следи решение за името на земјата, за кое може да се каже дека тапка во место, бидејќи и покрај многуте средби, преговори и учеството на меѓународен посредник - Метју Нимиц, не се постигнати никакви резултати и напредок помеѓу двете спротивставени страни; како нареден услов следи спроведување на демократијата, остварување на човековите права и правата на малцинствата, каде во нашата држава актуелно е прашањето за Албанците и правата кои постојано ги надополнуваат со нови; економскиот развој т.е остварување на функционалната економија преку постигнување на макроекономска стабилност, остварување на краткорочните приоритети, дејствување на силата и влијанието на пазарните сили, намалување на формалностите и прописите со кои се регулира вршењето на бизнис во Република Македонија; добро спроведени избори, со кои може да се пофалиме со позитивните оценки од страна на ОБСЕ за последните парламентарни избори за фер и демократски избори, одлично спроведување на истите, зголемување на улогата на жената во истите т.е зголемување на бројот на жени - пратенички на

¹⁹ <http://www.sep.gov.mk/content/Dokumenti/MK/00-NPAA-Narativen.pdf>

41, што претставува над 30% од вкупниот број и дијалог со опозицијата односно зголемување на меѓусебната доверба, итн.²⁰

Конкретните аспекти на Извештајот од Европската комисија се значајни за добивање на препорака за отварање на преговорите. Секако, тука се и другите области кои беа идентификувани во Извештајот и кои бараат големо внимание, а тие посебно се однесуваат: на редовниот и одржлив политички дијалог, на доброто функционирање на демократските институции, а кога станува збор за реформата на судството и полицијата надградување на постигнатиот напредок и гарантирање на подобро досие во однос на имплементацијата. Ова е суштински аспект на овие реформи.

Покрај сето ова реформите кои треба да ги спроведе Република Македонија во поглед на религиската толеранција се неминови и покрај тоа што религиската толеранција во Република Македонија е на задоволително ниво.

1.2. Дефинирање на поимот религија

Религијата претставува збир верувања, симболи и практики (на пример ритуали); се темели на идејата за сакралното (светото) и ги обединува верниците во социо-религиозна заедница. Сакралното е спротивно на профаното (световното), бидејќи предизвикува чувство на стравопочит. Социолозите повеќе ја дефинираат религијата по пат на укажување на сакралното отколку на верувањето во бог или богови од причина што тоа ги овозможува социолошките компарации.²¹

Религијата има значења кои што се во корелација со донесувањето на моќ, власт и легитимност. Религијата претставува група на факти различни од другите социјални факти, со нејасни граници кои зависат од политичките, идеолошките и академските амбиции. Во сложени ситуации на социјално несогласување, можат да се пронајдат етнички, национални или мигрантски граници, трансформирани во религиозни.

²⁰ http://ec.europa.eu/enlargement/enlargement_process/accession_process/criteria/index_en.htm

²¹ Маршал, Гордон. 2004. Оксфордски речник по социологија. Скопје: МИ-АН

Религијата и религиозноста се условени од социјалните и историските фактори и се чувствителни на општествените промени, особено на процесите на модернизацијата и идеолошките влијаниа. Таа е дел од културата која е составена од верувања и обичаи кои го дефинираат надприродното и светото и односот према нив и ги поврзува со реалниот свет на начин што му овозможува на човекот да го разбере светот во неговата морална суштина, како добар или лош.²²

Вредност претставува општа идеја, производ на процесот на вреднување во севкупната стварност (материјалните предмети, духовните појави и човековото однесување), што човекот, дадената општествена заедница ја смета за пожелна, посакувана и добра.²³

Говорејќи за вредностите како тип социјални податоци, често се прави разлика помеѓу вредностите, кои се цврсти, полутрајни, базични и понекогаш неексплицитни диспозиции; и ставовите, кои се не многу длабоки, брзо менливи и брзо променливи погледи и мислења. Општеството обично може да толерира многу различни ставови, додека во исто време бара постоење одреден степен на хомогеност и конзистентност помеѓу застапените вредности, обезбедувајќи еден општ фонд на споделени вредности кои го обликуваат општествениот и политичкиот консензус.²⁴

Религиските вредности се претежно вредности кои припаѓаат на традиционалниот модел на однесување. Тие имаат значајно влијание врз целината на вредносниот систем и голема улога врз обликувањето на карактерот на вредносните ориентации.²⁵

Покрај профаните вредности постојат и сакрални кои што ги нуди верата како највисоки духовни и морални идеали.

²² Aceski, I. (2008). Socioloski ogledi, Skopje: Filozofski Fakultet

²³ Тановиќ, А. 1978. Вриједност и вреднување, Сарајево: Свијетлост

²⁴ Маршал, Гордон. 2004. Оксфордски речник по социологија. Скопје:МИ-АН

²⁵ Aceski, I. (2008). Socioloski ogledi, Skopje: Filozofski Fakultet

Религиските вредности на верниците им наложуваат да ги остваруваат истите во лична и колективна пракса. Колку некој поединец или некоја заедница ќе успее да превземе и да свати од идеалниот свет на вредности, но не само да ги пренесе како норми и правила туку и да ги примени во пракса, тоа зависи од отвореноста, спремноста, чувствителноста и зрелоста. Религиските вредности не се спротивни на световните, само се подлабоко вкоренети и им даваат смисла на световните вредности од кои човекот е највисоката вредност.²⁶

Идентитет - Во расправите за поимот идентитет, кој станува популарен во 20-тиот век, надвладуваат традиции, помеѓу кои и социолошката. Таа го доведува во прашање есенцијалистичкиот став за идентитетот, како за постоење на едно "стварно јас" кое е логички и филозофски кохерентно и непроменливо. Спротивно на овие стари разбирања, сега се нагласува скалеста променливост на идентитетот, како и неговиот иновативен и конструктивистички карактер. Новите сфаќања на идентитетот укажуваат на постоењето на различни идентитети во рамките на една личност, различните дискурси генерираат различни положби за субјективитетот и за идентитетот. Оттаму, голем број социјални практики и идентитети, што едновременно ги населуваме, се поврзани со поголеми структури на идентитети, како на пример: класата, етносот, религијата, родовоста и сексуалноста, кои исто така се заемно поврзани. Ова доведува до идеите за хибридноста на културните идентитети. Дискусиите за идентитетот во социологијата и во културологијата сеуште траат и, главно, се определуваат две сосема различни стојалишта - едно оптимистичко (можност за градење на индивидуалноста и за избор меѓу различните идентитети) и друго песимистичко (масовното општество на отуѓеност го разурнува и го фрагментира идентитетот).²⁷

Религијата им помага на луѓето да развијат чувство на идентитет. Во ова насока се развива и т.н. религиски идентитет. Помагајќи му да се надмине себе си, религијата едновременно му помага на човекот да се дефинира себе си. Помагајќи им на луѓето да ги прифатат ограничувањата на човечките услови и да

²⁶ Susnjik, GJ. (2007). Metodologija. Beograd: Cigoja

²⁷ Маршал, Гордон. 2004. Оксфордски речник по социологија. Скопје: МИ-АН

го слават успехот на човештвото над силите на неизвесноста, религијата воспоставува чувство за тоа што значи да се биде хуман. Сите религии, независно колкава нагласка ставаат на силите на надприродното, ги нагласуваат едновременно и моќите и способностите на луѓето да решаваат и да ја насочуваат својата сопствена судбина. Религијата помага да се развие чувството на идентитет и преку членството во специфични религиски организации. Религиското членство обезбедува посилно чувство на идентитет од поголемиот број други организации поради споделувањето заедно со другите на „конечното“ и длабоко чувствуваните вредности и верувања.²⁸

Другост претставува поим кој што стриктно го означува другото од двете нешта, додека како принцип тој може да претставува промена на сопственото гледиште за она на „другиот“. Ја означува конструкцијата на културолошката другост, или на културолошки стигматизираниот други.²⁹

Несомнено другиот постои од секогаш. Тоа е секое друго неполитизирано суштество (тоа е „туѓинецот“ и „робот“). Тоа се сите оние кои што имаат поинаква припадност и кои зборуваат поинаков јазик (од перспектива на антиката) - сите овие се „Другите“, „варвари“ (барбаропхонои), оние кои брборат и зборуваат неразбирливо. Другите во средниот век се оние кои припаѓаат на друг религиски контекст. Тие се чудовишта, безбожни и богохулни. Понатаму се протега распонот на Другост се до ден денес. Денес другите се третираат како „Ориенталци“, „Балканци“, „Европејци“, „Американци“. Во друг контекст се третираат како „илегални емигранти“, азиланти, „политички бегалци“, „муслимански терористи“, „балкански завојувачи“, „нешенгенски“ и други. Сепството на човекот се здобива со разбирање на сопствениот идентитет врз основа на бинарната спротивставеност помеѓу „јас“ и „другиот“, односно помеѓу „сепството“ и „другоста“.³⁰ Религиска другост е глобален и несомнено чувствителен феномен – тоа го знаеме и чувствуваме на секој чекор во Република Македонија. Феноменот

²⁸ Ташева, Марија. 2003. Социологија. Скопје: Филозофски факултет

²⁹ Џепаровски, И. 2007. Аспекти на другоста. Скопје: Евро-Балкан Пресс: Менора

³⁰ Маршал, Гордон. 2004. Оксфордски речник по социологија. Скопје: МИ-АН

на религиската другост, односно на алтеритетот на македонското современо општество му се наметнува како еден од најприоритетните. Дури и да сака Р. Македонија не може да го запоставува, а уште помалку да го игнорира овој феномен: колку повеќе се намалуваат координатите на глобалното село во кое што живееме толку повеќе сме упатени кон оние со кои живееме, кон другите, независно од нивната вера. Колку и да сме меѓусебно различни, што е несомнено, но и несомнено добро, сосема е извесно дека сме целосно упатени едни кон други, дека нашиот религиски идентитет со ништо не ги загрозува туку само ги збогатува религиските идентитети на оние кои што живеат со нас.³¹

Толеранција е трпеливост, поднесување, озбилност, дозволено отстапување од вообичаеното правило. Социолошки интерпретирано толеранцијата е трпеливост, прифаќање на туѓите убедувања и упатства, дозволување на важност на други начела кои што не се сопствени, но сепак мораат да се почитуват во духот на граѓанската слобода и јавното мислење. Накратко, толеранцита е дозволено отстапување од личните убедувања.³²

Лисабонски договор, познат и како Реформски договор на Европската унија, е потпишан на 13 декември 2007 година во Лисабон. Официјалното име на Договорот е „Договор за измени и дополнувања на договорите за Европска унија (Договорот од Мастрихт - 1992) и Договорот за настанување на Европска економска заедница (Римскиот договор - 1957). После ратификацијата во сите земји членки, Лисабонскиот договор стапува на сила на 1 декември 2009 година. Во Лисабонскиот договор е предвидено Повелбата за основните човекови права – Поглавје 10 да стане составен дел на европскиот уставноправен оквир, со што и формално би станала правно обврзувачка за сите земји членки. Согласно Повелбата секој поединец има право на слобода на мислење, определба и религија. Ова право вклучува слобода на промена на религија или верување, самостојно или во заедницата, јавно или приватно манифестирање на религијата

³¹ Matevski, Zoran. 2005. Religiska tolerancija u multietnickoj i multikonfesionalnoj Republici Makedoniji. Religija u multikulturinom drustvu.

³² Matevski, Zoran. 2005. Religiska tolerancija u multietnickoj i multikonfesionalnoj Republici Makedoniji. Religija u multikulturinom drustvu.

или верувањата преку верски богослужби, настава, пракса и обреди. Законот за правната положба на црква, верска заедница и религиозна група на Република Македонија уредува основање и правен статус на црквата, верската заедница и религиозната група, уредување на богослужба, молитва и верски обред, верска поука и образовни дејности и други прашања. Црква, верска заедница и религиозна група, во смисла на овој закон, е доброволна заедница на физички лица кои со своето верско убедување и изворите на нивното учење ја остваруваат слободата на вероисповедта соединети по вера и идентитет изразен со подеднакво извршување на богослужба, молитва, обреди и друго изразување на верата – Член 1 од Законот.³³

1.3. Религијата и религиските слободи во Европска Унија

Потребата од проучување на прашањето за религијата и религиските слободи и права во законодавството на ЕУ и обврските за Македонија во процесот на пристапување во Европската Унија произлегува од фактот што Европската Унија во критериумите за прием на нови членки религијата и религиските слободи и права ги третира како еден од врвните приоритети во исполнувањето на политичките критериуми за членство.³⁴

Религијата и религиските слободи и права се дел од основните фундаментални човекови права, а почитувањето на човековите права е составен дел од првиот услов во Копенхашките критериуми кој треба да се исполни при барањето за членство, а тоа е стабилноста на демократијата и нејзините институции.

Европската Унија се заснова на начелата на слобода, демократија, почитување на човековите права и основните слободи, како и правна држава, што се обврзувачки за сите земји членки. Оваа декларација е вкоренета во

³³ Сл. весник на Р.Македонија бр. 113, од 20 септември 2007 година

³⁴ Грир, Стивен. 2006. Европска конвенција за човекови права – достигнувања, проблеми и изгледи. Скопје: Просветно дело

примарното право преку договорот од Мاستрихт од 1993 година. Овој договор ги поставува основните и човековите права како темел на Унијата (член 6 од Договорот за Европската Унија) и ги презеде тие вредности при утврдувањето на целите на заедничката надворешна политика и безбедност (член 11 од Договорот за Европската Унија) и на развојната соработка (член 177 од Договорот за Европска Заедница). Со договорот од Амстердам (1999 год.) почитувањето на човековите права конечно се потврди договорно-правно како основен предуслов за пристапување кон ЕУ. Оттука местото и улогата на религијата и религиските права влијаат на обврските кои Македонија треба да ги исполни во процесот на пристапување кон Европската Унија.

Европската Унија нема експлицитна компетенција во сферата на религијата и менаџирањето на односите со верските заедници. Сепак, религиските прашања заземаат сè поголема важност во легалната и институционална рамка и политичките дискурси на Европската Унија во последните неколку години. Во овој труд ќе претставиме како религиските права и слободи се врамени во законите и политиките на Европската Унија, на кој начин религијата е дел од политиките на Европската Комисија и кои се уставните и законски измени во Р.М. со кои нашата држава во процесот на пристапување ги обезбедила религиските слободи и права.³⁵

Прашањата за верските слободи и права во легислативата во Европската Унија се опфатени во полињата на фундаментални граѓански и човекови права, недискриминација, имиграција и интеграција, социјална инклузија и култура. Истражувањето на легислативата на Европската Унија во овие полиња покажува комплексен збир на нормативни приоди кои ја откриваат важноста на местото на религиските права и слободи во Европската Унија и се од голема важност за кохеренцијата на политиките на Европската Унија. Особено со Амстердамскиот договор кој стапи на сила во 1999 година, и Лисабонскиот

³⁵ Van der Vyver, J.D., Witte, J., eds. (1996) Religious Human Rights in Global Perspective: Religious Perspectives, Volume 2. The Hague: Martinus Nijhoff Publishers.

договор кој стапи на сила во 2009, врската меѓу религиските слободи и права и европската легислатива беше зајакната.

1.4. Религиските слободи и права во законите и политиките на ЕУ

1.4.1. Значењето на религијата и религиските слободи и права во европската историја

Научната анализа на различните периоди во Европската историја од периодот од појавата на Христијанството до денеска, особено во делата на научниците кои на овој начин го следат развојот на европската цивилизација, го покажува местото на религијата во вообличувањето на континентот каков што денеска би сакале да го видиме – континет кој научил од историјата да не ги повторува своите грешки и да го извлече најдоброто од религиските, филозофски и научни гледишта за похармоничен живот и просперитет во денешна Европа. Во овој дел ќе се обидеме да претставиме една општа слика за значајната улога на Христијанството низ историјата и покрај долгиот контроверзен период на наметнување на религиската догма, во профилирањето на важноста на моралните начела и човековите права, како една од уникатните придобивки од европското историско искуство.

На западната цивилизација класичниот хуманизам и христијанството се две главни компоненти. Вредноста која современата западна цивилизација му ја придава на поединецот произлегува од класичниот хуманизам и јудејско – христијанската традиција. Според класичните хуманисти вредноста на поединецот произлегува од способноста на поединецот да расудува и да ја вообличува својата личност спрема мерките на разумот. И во христијанството исто така се става акцент на поединецот. Според христијанското сфаќање Господ се грижи за секој поемец, тој сака луѓето правилно да се однесуваат и да влезат во рајот. Христијанството поддржува активна љубв и искрена грижа кон ближните.

Но, со победата на христијанството која го означи крајот на античкиот свет, крајната цел на животот се промени. Тоа повеќе не беше да се достигне

совршенство на овој свет туку во небеската држава. Разликата меѓу небото и земјата, погледите свртени кон овој и оној свет во текот на следните 1 000 години од појавата на Христијанството, го дефинираат духот на западот.

Христијанството е во центарот на средновековната цивилизација. Рим станува духовна престолнина, латинскиот – јазик на интелектуалниот живот. Но средниот век е и време на верски прогони, убиства на Евреите и Муслиманите за време на Првата крстоносна војна, масакри во борбата за реформација.

1.4.2. Постепено навлегување на религиските одредби во европското законодавство

„Иако видена како мировен и демократски проект, на ЕУ и требаше подолго време да го сврти вниманието кон прашањето за човековите права и нивната конституционализација во основачките договори“³⁶

„Во голем дел од изминатиот век меѓу Европската конвенција за човекови права и Европската економска заедница /Европската унија од друг, не постоеше никаква заемна врска. Дури во изминатите неколку години стана јасно дека тие споделуваат карактеристики кои ги доближуваат“³⁷

Зошто Европската Унија во првите четириесеттина години имаше мал интерес за вклучување на човековите права во својата легислатива и што се случи за ова во последните неколку години да се смени? Почнуваме со ред.

За јасно да се претстави историскиот контекст на воведувањето на религиските слободи и права во европското законодавство, најнапред ќе ја погледнеме динамиката на конституирањето на Европската унија.

³⁶ Ванковска, Б. 2007. *Есеи за демократијата и мирот: Напад врз тишината*. Скопје : Филозофски факултет

³⁷ Грир, Стивен. 2006. *Европска конвенција за човекови права – достигнувања, проблеми и изгледи*. Скопје: Просветно дело

Во 1951 се потпишува Договорот за воспоставување на Европска заедница за јаглен и челик (интегрирање на германската и француската индустрија за јаглен и челик да се избегне евентуален нов конфликт).

Во 1957 постигнат е Договорот од Рим за воспоставување на Европска економска заедница.

Со спојување на ЕЕЗ и Европската заедница за јаглен и челик, како и Европската заедница за атомска енергија во 1965 беа создадени Европските заедници.

Договорот за Европската унија е потпишан во Мастрихт во 1992. Задржувајќи го идентитетот на Европските заедници како прв столб, оваа нова реорганизација го даде и вториот столб (заедничка надворешна и безбедносна политика) и третиот столб(правда и внатрешни работи). Договорот од Мастрихт создаде нова структура од три столба којашто е политичка во иста мера колку што е и економска, така се утврди Унијата.

Договорот од Амстердам од 1997/1999 кој ги измени и надополни Договорот за Европска заедница и Договорот за Европска унија.

Договорот од Ница 2001/2003 се однесува главно на институционални реформи со цел да обезбеди поголема ефикасност на Унијата по нејзиното проширување на 25 земји-членки.

Договорот од Лисабон од 2007/2009 има за цел да ја направи Унијата подемократска, да одговори на барањата на граѓаните на ЕУ за повисоки стандарди на надлежност, отвореност, транспарентност и партиципација. Како и да се придонесе кон зголемената ефикасност на ЕУ и можноста за справување со глобалните предизвици како што се климатските промени, безбедноста и одржливиот развој.

Договорот од Лисабон беше проследен со дискусија за Устав. Договорот за воспоставување Устав на Европа беше донесен од страна на

шефовите на држави и влади на Европскиот совет во Брисел на 17 и 18 јуни 2004 година и потпишан во Рим на 29 октомври 2004, но тој никогаш не беше ратификуван.

Во Римскиот договор од 1957 човековите права воопшто не се споменуваат. Со овој договор се воспоставува слободата на движење, еднаквиот третман на мажите и жените на работното место и еднаквиот третман на имигрантските работници. Со продлабочувањето на европската интеграција и ставот на Европскиот суд на правдата за постоење посебен правен поредок во Европската Економска заедница се појавува потреба да се обезбеди соодветна заштита на основните права и следуваат иницијативи за воведување на материјата на човековите права во рамките на Европската заедница, подоцна во Европската Унија.

Стивен Грир во својата анализа на врската меѓу Европската Конвенција за човековите права и ЕУ нуди објаснување зошто во првите 40 години ЕЕЗ/ЕУ е незаинтересирана за човековите права. Пред сè, според Грир, иако идеалите за демократија, човекови права и владеење на правото секогаш се сметале за важни во ЕЕЗ, човековите права на почетокот воопшто не биле сметани за интегрален дел од проектот за европска интеграција. Се сметало дека тие се соодветно покриени преку Советот на Европа со Европската конвенција за човекови права во која членуваат сите земји членки на ЕЕЗ.

Но, кон крајот на 20 век со кристализирањето на фактот дека успехот на европските интерации зависи од супрематијата на комунитарното право на ЕУ, и човековите права добија свое место во ЕЗ. Неприфаќањето на таквата супрематија од страна на националните уставни судови кои беа загрижени поради ризиците што би ги наметнала таа врз националните уставни права, го натера Европскиот суд на правдата од седумдесеттите години па натаму да атикулира сопствена судска практик во однос на фундаменталните права.

„ЕУ почна да го дефинира почитувањето на човековите права како услов за стапување во официјални трговски или други односи за земјите кои не се

членки. Како резултат на тоа стана невозможно ЕУ да најде оправдување за тоа што уште нема развиено политика за човекови права за своите внатрешни работи“³⁸

1.5. Местото на религиските слободи и права во законите на Европската Унија – актуелна состојба

Договорот од Амстердам (1999) во својата Деларација 11 утврдува дека „Унијата ги почитува и не го прејудииира статусот на црквите и на религиозните здруженија или заедници во националните законодавства на земјите членки“. На овој начин за прв пат ЕУ во свој договор експлицитно нагласува дека регулацијата на религијата и верските прашања првенствено е прашање на земјите членки. Оваа изјава беше реафирмирана со вклучувањето во член 17 во Договорот за функционирање на Европската Унија(Treaty on the functioning of the European Union – TFEU). Не постои политика на ЕУ кон религијата ниту прецизна правна надлежност во договорите на Унијата кои посегаат по религијата или верските прашања. Сепак, по Амстердамскиот договор се појави група хармонизирани европски закони и заеднички политики кои се занимаваат со (или имаат импликации врз) религијата и верските прашања во различни рамки. Од ова произлегоа широк спектар на нормативни пристапи околу кои некои внатрешни политики на Европската Унија се ангажираа со религиозната димензија. Тие може да се поделат во 5 групи :

- Државјанство и фундаментални права
- Недискриминација
- Имиграциски и внатрешни работи
- Социјална вклученост и заштита
- Образование и култура

Во анализата на законите и директивите на ЕУ во овие области, ќе се задржиме на аспектите во кои ги инкорпорираат религиските слободи и права.

³⁸ Гир, Стивен. 2006. Европска конвенција за човекови права – достигнувања, проблеми и изгледи. Скопје: Просветно дело

Распространетоста на принципот на субсидијарност во подрачјата како што се вработувањето, социјалната вклученост, образованието, културата и интеграцијата на државјани од трети земји не ја спречува Комисијата да ја унапредува „европеизацијата“ преку таканаречени „алтернативни стратегии на владеење“ и механизми на „мека политика“ кои спаѓаат во отворената метода на координација. Тенка е линијата на она што се смета за работа на „ексклузивна“ национална компетенција и споделена компетенција меѓу земјите членки и Унијата во поглед на договорите. Со доаѓањето на Жозе Мануел Баросо на претседателската функција на Европската Комисија во 2004 година, одговорноста за дијалогот меѓу „религиите, црквите и хуманизмот“ ја презема Бирото на советници за европска политика (Bureau of European Policy Advisors - BEPA) кое директно му одговара на претседателот на Комисијата. Во Договорот за функционирањето на Европската Унија (Treaty on the Functioning of the European Union- TFEU) со членот 17, Унијата се повикува да ги признае идентитетите и специфичните придонеси на религиозните групи и да одржува отворен, транспарентен и редовен дијалог со црквите и со тие организации.

Но, со оглед на тоа што прашањата од нашиот интерес се поконкретно покриени во пристапите од областа на државјанството и фундаменталните права, недискриминацијата и имиграциските и внатрешни работи, во овој труд ќе се задржиме на анализата на овие три области.

1.6. Почитувањето на религиските слободи и права – еден од критериумите за членство во ЕУ

Почитувањето на фундаменталните права ЕУ го става како стожер на својата политика за проширување и еден од базичните услови кои земјите кандидати треба да ги исполнат преку т.н. Копенхашки критериуми³⁹. А сето тоа произлегува од основните акти на Унијата, на кои се темели проширувањето.

Имено, главниот темел е содржан во членот 49 од Договорот за ЕУ во кој се вели дека „секоја европска држава може да побара да стане членка на Унијата“. По ревизијата на Договорот од Амстердам, барањето за членство се поврзува со начелата на Унијата наведени во член 6(1) од ДЕУ, односно со почитувањето на слободата, демократијата, човековите права и основните слободи, како и правната држава. А овие базични принципи на Самитот во Копенхаген во 1993 година се преточени во конкретни услови или листа на критериуми, познати како Копенхашки критериуми, и тоа во три области:

- Политички: стабилни институции кои гарантираат демократија, владеење на правото, човекови права и почитување и заштита на малцинствата.
- Економски: функционална пазарна економија и способност за справување со притисокот на конкуренцијата во внатрешниот пазар
- Способност за преземање на на права и обврски кои произлегуваат од *acquis*, вклучувајќи ги и целите за политичка, економска и монетарна Унија.

Од аспект на овој труд од особено значење се пред сè првиот и третиот критериум, односно политичките критериуми и способноста за прифаќање на европското законодавство.

Конкретно, процесот на приклучување го сочинуваат три чекори⁴⁰:

³⁹ Norman Doe, Religion and the public order of the European Union, 2008, str 118

⁴⁰ (http://ec.europa.eu/enlargement/policy/steps-towards-joining/index_en.htm)

- Одобрување на статус на земја кандидат, што не значи по автоматизам и дека преговорите се отворени, што е случај и со Македонија.

- Формални преговори за членство – процес кој вклучува усвојување европското законодавство.

- Реформски подготовки за нивна имплементација.

Кога преговорите се завршени – земјата може да стане членка на ЕУ.

Преговорите за членство не можат да започнат се додека за тоа не дадат согласност сите земји членки на Унијата, преку едногласна одлука на Советот на ЕУ со одобрување на преговарачка рамка со земјата кандидат.

Преговорите се водат на ниво на министри и амбасадори на земјите членки и земјата кандидат преку т.н. меѓувладина конференција. Преговорите се водат поединечно за секое поглавје од *aquis*, а се базираат на неколку елементи :

Скрининг (*screening*) – детална аналитичка оцена од страна на европската комисија со земјата кандидат за секое поглавје, за да се утврди колку е подготвена земајата, по што комисијата изготвува скрининг извештај и преговарачка рамка која ја доставува на усвојување пред Советот. При тоа Комисијата може да постави одредени предуслови - *opening benchmarks* – кои треба да се исполнат пред отворањето на преговорите.

Преговарачки позиции – пред да почнат преговорите, од своја страна земјата кандидат може да подготви свои преговарачки позиции и да ги усогласи со ЕУ, процес во кој Унијата , пак, за секое поглавје поставува услови за затворање – (*closing benchmarks*), кои земјата треба да ги исполни пред затворањето на поглавјето. Времетраењето на преговорите е различно за секоја земја и зависи од брзината на реформите и степенот на усогласеност со законодавството на ЕУ .

Затворање на преговорите по поглавја – за да се затворат преговорите за одредено поглавје неопходно е согласност од сите земји членки за постигнатиот

прогрес за што извештај поднесува Европската Комисија. Целиот преговарачки процес, пак се смета за завршен откако сите поглавја ќе бидат затворени.

По затворањето на сите поглавја следи процесот на потпишување на Договорот за пристапување, кој ги содржи сите детали и услови за членство, евентуалните транзициски одредби за примена на одредени директиви – доколку се договорени во текот на преговорите, како и детална рамка за взаемните финансиски односи. Договорот за пристапување мора да добие поддршка од Комисијата, Парламентот и Советот, да биде потпишан од земјата кандидат и сите земји членки и да биде ратификуван и во земјата кандидат и во земјите членки согласно нивните уставни одредби за ратификација на меѓународни договори. Штом договорот е потпишан земјата се смета за „acceding country“, односно се смета за полноправна членка од датумот кој е наведен во Договорот за пристапување. Во меѓувреме земјата има своевиден статус на активен набљудувач и може да учествува во работата на сите тела и институции на Унијата, но без право на одлучување.

Македонија го поднесе своето барање за членство во ЕУ во Март 2004 година. Комисијата на 9 ноември 2005 даде позитивно мислење^{41*}, по што со Одлука на Советот од 15/16 декември 2005 година Македонија се здоби со статус на – земја кандидат ⁴², Комисијата препорача отворање на преговорите во Извештајот за напредок на 14 Октомври 2009 година.

Основниот документ на Европската унија за приоритетите на пристапувањето на Република Македонија е Партнерството за пристапување-инструмент кој Европскиот совет во Солун од 19 и 20 јуни 2003 година, ги вовеле како начин за реализирање на европските перспективи за земјите од Западен Балкан .

Партнерството за пристапување, во европската регулатива дефиниран како – „инструмент во процесот за стабилизација и асоцијација кој е потребен да

⁴¹(http://eurlex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!CELEXnumdoc&lg=en&numdoc=505DC0562)

⁴² (http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/cc/87642.pdf)

обезбеди дополнителна поддршка на владата на ФИРОМ за да и помогне на земјата која е кандидат за членство во ЕУ, во подготовките за членството во иднина. Партнерството за пристапување ги идентификува областите на приоритети каде се потребни дополнителни реформи и напори“⁴³.

Тоа е всушност замена за европското партнерство воведено со процесот за Стабилизација и асоцијација, како посебна рамка креирана за поддршка на приклучувањето на земјите од Западен Балкан на самитот во Феира во јуни 2000 година. (European Council in Feira in June 2000.)

„Целта на Партнерството, е да се одреди рамката на приоритетните области каде се потребни реформи и дополнителни напори, кои се идентификуваат во согласност со барањата на земјата и вклучуваат прифаќање и имплементација на соодветна законска регулатива“.⁴⁴

Со овој инструмент, се утврдува и дека земјата треба да усвои акциски план, процедура и програма за имплементација на приоритетите од партнерството. А имплементацијата на Партнерството се следи „низ рамката на Процесот за стабилизација и асоцијација, и особено годишните извештаи на Комисијата“.

Советот го усвојува првото европско партнерство со Република Македонија на 14 јуни 2004 година, во кој се наведени клучните приоритети во исполнувањето на политичките и економските критериуми во рамките на Процесот за стабилизација и асоцијација⁴⁵.

Позитивното мислење на Европската комисија, кое резултираше со доделување на статус на земја кандидат во декември 2005-тата година, Советот со одлука од 30 јануари 2006 година го носи второто партнерство со „цел да се

⁴³ (http://europa.eu/legislation_summaries/enlargement/western_balkans/r18013_en.htm)
http://eur-lex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!DocNumber&lg=en&type_doc=Regulation&an_doc=2004&nu_doc=533

⁴⁴ http://europa.eu/legislation_summaries/enlargement/western_balkans/r18013_en.htm).

⁴⁵ (Одлука на Советот 2004/518/ЕК, Службен весник на ЕУ)

идентификуваат новите приоритети за понатамошна работа врз основа на оценките во мислењето за апликацијата на ФИРОМ за членство во ЕУ⁴⁶.

Следејќи го новиот степен на односи, односно доделениот кандидатски статус, во овој документ доаѓа и до измени на насловот на партнерството од „Европско Партнерство“ во „Партнерство за пристапување“.

Во февруари 2008 година Советот носи одлука за измени и дополнувања на Партнерството за пристапување. Приоритетите наведени на Партнерство за пристапување се избрани врз основа на проценката на Европската Комисија и реалните „очекувања дека Република Македонија може истите да ги исполни или значително да ги унапреди во текот на наредните неколку години“, при што структурно во документот се прави разграничување помеѓу краткорочните приоритети, кои се очекува да се исполнат во текот на една до две години и среднорочните приоритети кои се очекува да се исполнат во текот на три до четири години. Анализата на овие три документи, особено во делот на приоритетите за политичките критериуми јасно посочуваат дека фундаменталните права и во нивни рамки религиските слободи и права се од суштинско значење за Европската Унија во политичката трансформација на земјите кандидати. Уште во првото партнерство во краткорочните приоритети, во делот за состојбите во сферата на човековите права и заштитата на малцинствата, како клучен приоритет за Република Македонија се поставува „да се осигура целосна усогласеност со Европската конвенција за човекови права, Конвенцијата за спречување на тортура и нечовечко и понижувачко постапување или казнување и други релевантни меѓународни конвенции“⁴⁷.

⁴⁶ Одлука на Советот за принципите, приоритетите и условите содржани во Европското Партнерство со ПЈРМ од 20 јануари 2006 година <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:035:0057:0072:EN:PDF> /стр 1.

⁴⁷ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32004D0518:EN:HTML> Council Decision of 14 June 2004 on the principles, priorities, and conditions contained in the European Partnership with the former Yugoslav Republic of Macedonia Official Journal L 222, 23/06/2004 P. 0020 – 0028

1.7. Религијата во Република Македонија

Република Македонија е мултиконфесионална држава со доминација на две религиски концепции, Христијанството, Православието и Исламот. Во Република Македонија егзистираат два блока на заедници кој се идентификуваат со овие две верски концепции и тоа: македонската мнозинска заедница, српската и влашката кој го исповедаат Православието, и албанската како најголема малцинска заедница, турската, ромската, бошњачката и исламизираниите Македонци го исповедаат Исламот, и во тој контекст ќе ја согледаме нивната улога и нивното влијание кон образованието во Република Македонија. Во Република Македонија според пописот од 1994 година 66,30% од населението се православни, а 30% се муслимани.

Православната црква во Република Македонија има позитивен однос кон световното образованието на целокупното православно население, без некој дискриминаторски однос кон било кој па и кон половите, додека Исламската верска заедница во принцип не забранува световно образование, но покажува степен на резервираност кон образованието на припадниците на женската популација, што произлегува од статусот на жената во семејството и од положбата на жената што е дефинирана во нивната света книга Коранот. Последните статистички податоци покажуваат релативно поголема присутност на женската популација од муслиманска вероисповест во основното образование, со тренд на нивно намалување во средното и високото образование.

Во овој труд, понатаму ќе му посветиме поголемо влијание на прашањата за тоа дали е потребно во училиштата да се изучува веронаука како посебен наставен предмет или религиозно образование и за секуларизацијата и образованието.

1.8. Религиски вредности во Република Македонија

Времето во кое денес живееме се карактеризира со брзи и динамични промени во сите сфери на општественото живеење. Во услови на трансформации на општествениот систем се случуваат низа прогресивни промени, но неминовни се и регресивните ситуации. Во контекст на ваквите случувања несомнено се поставува прашањето: кои механизми се потребни, во услови какви што денес ги имаме, да придонесат за позитивна трансформација и безболно преминување на неповолните ситуации. Македонија е еклатантен пример за брзи трансформации во рамките на кои граѓаните се субјектите кои ги снесат последиците на тие промени. Македонија е мултиетничка држава и несомнено сите етникуми кои живеат во неа се засегнати од трансформацијата. Во одредени ситуации, кои може да ги наречеме неповолни, се случуваат одредени настани кои на некој начин доведоа до судир на етникумите, при што одредени институции и поединците случувања ги окарактеризираа како судир кој почива на религиска основа. Можеби има и одредени факти кои тоа го потврдуваат, но сепак, религијата како значаен општествен феномен во голема мера допринесува за развој и ширење на позитивни вредности кои се основа за религиска толеранција во едно мултиетничко општество. Едно од клучните прашања кои се поставуваат во научните кругови, но и прашање кое се наметнува во општествената јавност е: која е суштинската улога на религијата во ситуација на испливување на судир во општествената сфера, конфликт во кој носители се различни етнички групи, односно како различните етнички групи кои имаат различна религиска определба и ги декларираме како религиски групи, ја користат својата моќ во разгорување на конфликтот, или пак допринесуваат, преку моќта што ја поседуваат, за спогодба, соработка и мирно решавање на конфликтот. Во услови на мултиетничко општество, како што е нашето, прашањето би се формулирало на следниов начин: дали религиските вредности и чувства на граѓаните од различен тип на религиска провиненција допринесуваат за разгорување или пак за смирување на конфликтите. Поставувајќи го прашањето на ваков начин, несомнено имплицира продлабочена анализа која најпрво ќе појде од објаснување на основните поими,

а тоа се: религија, вредности, толеранција и во рамките на таа продлабочена анализа суштинската теза ќе се заснова на религиската толеранција помеѓу различните етникуми во нашата држава.

1.9. Религиската толеранција-суштинска вредност за поврзување на различните религии во Република Македонија

И самиот наслов на текстот алудира, а и низ целиот текст подоцна ќе се забележи дека провејува една жичка на позитивна поврзаност на религиските вредности со принципот на толеранција, како и суштинската поврзаност на религијата со толеранцијата. Од тука потенцирајќи ја поврзаноста на мошне значајните општествени феномени: религија, вредности, морал, толеранција, неминовно се наметнуваат одредени прашања, кои ја окупираат и социолошката, но и пошироката општествена и научна јавност, прашања кои се сконцентрирани кон барање одговори на дилемите: дали религијата и моралот се суштински зависни; дали постои поврзаност меѓу нормите, пред сè, во моралниот кодекс на универзалните религии; доколку постои поврзаност, во која мера тој допринесува за поттикнување на религиска толеранција меѓу различните етникуми; дали кодексот на норми и вредности најдиректно се усвојува преку религиските учења и практики. Токму овие дилеми се сметаат за современи обновени прашања кои се од суштинско значење за животот, делувањето и активностите на човекот денес, посебно на ова наше тло. Времето во кое се случуваат промените кај нас со право може да го наречеме обременето време, период во кој катадневно се случуваат промени кои што во голема мера направија пресвртница во нормалните животни текови. И во еден таков амбиент, кога се се менува се поставува прашањето дали и оние механизми што го одредуваат човековото однесување и поведение се променливи категории или се дадени еднаш засекогаш и тешко се менуваат? Пред сè се мисли на вредностите и нормите со кои се регулира и одредува севкупното човеково однесување и дејствување, како и севкупната негова активност во сопствениот живот и во контактите со другите луѓе. Слободно може да кажеме дека три и пол илјади години по Сократ и две илјади и седум години по Христа човекот е далеку од морално совршено суштество, а светот во кој живееме

е уште подалеку од епитетот морално совршен. Во услови на криза на моралниот поредок, во услови на криза на вредносниот систем, во услови на поделби, конфликти и меѓуетничка нетрпеливост, треба да се пронајде механизам и норми кои ќе ја преземат улогата на двигатели на позитивностите, а несомнено таква улога имаат религиските вредности кои се клучот за религиска толеранција во едно мултиетничко општество, како што е примерот на Република Македонија.

1.10. Ставот и потенцирањето на принципот на толеранција од страна на верските заедници во Република Македонија

Република Македонија од осамостојувањето го носеше епитетот оаза на мирот и беше еклатантен пример за етнички соживот и потенцирана како држава во која егзистираат различни етнички заедници кои имаат и различна религиозна определеност. По немилите настани кои се случија на тлото на нашата држава, таа можеби го изгуби приматот на идеал за етнички соживот, но во никој случај не можеме да се согласиме и со тезите кои се обидуваат да ги пласираат одредени кругови дека во Македонија не функционира мултиетничноста и дека обесправеноста е еден од клучните принципи и дека нема соживот помеѓу различните етнички заедници. Апсолутно не држат тие тези бидејќи низа примери од секојдневниот живот на македонските граѓани ги побиваат тие тези. Најпрво, не е сè идилично, нормално како и секоја мултиетничка држава, така и Македонија, се соочува со одредени проблеми, но далеку од тоа дека тие се нерешливи или дека нема соодветна солучија за таквите проблеми, а уште помалку држи ставот дека во Македонија е сè така црно. Одредени настани кои ни се случија во блиското минато можеби ги изместија секојдневните и нормални настани од колосек, но сепак ситуацијата помеѓу различните етникуми не е мрачна, поготово не може без трошка срам да се пласира една теза дека постои позитивна корелација помеѓу религијата и конфликтот во нашето општество. Напротив, многумина познавачи на приликите во нашата држава, но и познавачи на религијата ќе потенцираат дека религијата придонесува за позитивна корелација и соработка помеѓу различните етникуми. Доколку се разгледа етничката карта на Македонија се забележува дека најдоминантна е македонската етничка заедница, потоа албанската, и во помал

процент се застапени ромската, турската, српската и влашката етничка заедница, а во однос на религиозната определеност најбројна конфесија се православните христијани (60%), потоа припадниците на муслиманската вера (30%), а останатите 10% ги сочинуваат припадниците на католичката религија, протестантската религија – во рамките на кои егзистираат малите верски заедници како што се: Евангелската црква, Јеховините сведоци, Адвентистичката црква, Евангелистичко-методистичката црква и др. Како што споменавме најдоминантни се православните христијани, кои својата религиозна припадност ја практикуваат во православните цркви кои се во надлежност на Македонската православна црква и припадниците на исламот-муслиманската вероисповест кои својата религија ја практикуваат во џамиите кои се под надлежност на Исламската верска заедница. Согласно на ваквите факти нормално е да се согледа и влијанието на МПЦ и ИВЗ врз своите верници во колкава мера тие допринесуваат за зголемување на верската толеранција, колку ја шират преку религиските норми кои се основа на толеранцијата и во која мера бараат од своите верници тие норми, вредности кои прокламираат толеранција и позитивен пристап да ги имплементираат во праксата и во нивниот секојдневен живот. За да се согледа позитивната конотација на религиските норми и нивната улога во ширењето на толеранцијата како клучен принцип за соживот ќе изнесам одредени религиски тези кои се дел од основното учење на доминантните религиски конфесии и преку нив може недвојбено да се согледа позитивното во религијата, но и да се потврди ставот дека граѓаните-верници, пред сè преку имплементирање на позитивните религиски вредности во праксата и во нивниот секојдневен живот ја јакнат толеранцијата и меѓуетничкиот соживот во сопствената држава.

1.11. Религиската толеранција и вредностите во Христијанството и Исламот

Христијанството и Исламот се големи етички системи кои во себе содржат и прокламираат низа вредности, кои се срж на морални норми и кои го насочуваат човековото однесување, пред сè говориме за вредности кои се основа на пожелното и моралното, вклучувајќи ги вредностите како што се толеранција, почит, љубов, мир, соживот. Говорејќи за толеранција, а со цел да се разбере вистинскиот контекст на овој збор, најпрво ќе се осврнеме кон објаснување и дефинирање на толеранцијата, како и историско-хронолошка анализа на верската толеранција во Република Македонија, а потоа ќе се објаснат основните постулати на религиските вредности кои имплицираат толеранција и кои ги усвојуваат верниците во текот на нивниот живот, а претставуваат срж на соживотот во мултиетничко општество. Терминот толеранција подразбира трпеливост, дозволено отстапување од зацртаните и вообичаени правила и прописи. Интерпретирано во поширока општествена и социолошка конотација, толеранцијата претпоставува трпеливост, прифаќање на туѓите ставови и уверувања, одобрување, овозможување и допуштање да важат некои поинакви и други начела, кои не се наши индивидуални, но сепак мораат да се уважуваат во духот на граѓанската слобода и јавното мнение или во кратки црти сублимирано кажано толеранцијата е дозволено отстапување од сопствените убедувања и ставови. Кога се зборува за толеранцијата во Македонија, ние поаѓаме од ваквите постулати и согласно тоа може да кажеме дека верската толеранција подразбира и прифаќање на ставовите на различните религиски групи и трпелив и разбирлив однос кон нивното верско убедување и учење, а сето тоа во контекст на јакнење на мултиетничноста, бидејќи неминовен е фактот дека постои посебна психолошка и нераскинлива поврзаност меѓу религијата и нацијата. Ако се согледа историската ретроспектива врзана за верската толеранција во Македонија треба да се напомене дека нејзините почетоци се врзани за 19 век. Имено, за време на владеењето на Османлиското царство па се до средината на 19 век не може да се говори за верска толеранција. Но, во средината на 19 век, со носењето на два

реформски акта и тоа: Хулханскиот хатишериф (1839) и Хатихумејумот (1856) ситуацијата во однос на верската толеранција драстично се менува, бидејќи овие два акта прокламираат верска и национална рамноправност за припадниците на сите етнички групи во рамките на турската империја. Потоа, Македонија беше дел од југословенската држава, во однос на што слободно може да кажеме дека различните религии и религиозните институции не биле во близок контакт помеѓу себе, но не се ни исклучувале. Со самото осамостојување на Македонија и нејзино прокламирање како мултиетничка држава и признавањето на постоење на различни етникуми и различни религиски конфесии, може слободно да се потенцира дека се покажува одреден степен и на теориска и на практична толеранција. Верската толеранција ја прокламираат и Македонската православна црква и Исламската верска заедница, како доминантни верски заедници во Македонија. Говорејќи за верската толеранција во нашата држава, може да се истакне дека во Македонија верската толеранција ги има следниве карактеристики: практична толеранција, дозирана толеранција, декларативна толеранција и апропо ваквиот заклучок се потенцира дека религиската толеранција е директно врзана за демократизацијата на македонското општество. Како би се потврдиле ваквите тези и заклучоци, а со цел да не остане да лебди некоја нејаснотија, ќе укажам на некои примери, првенствено на некои религиски теории кои ги прокламираат и христијанството и исламот, а следствено на тоа и МПЦ и ИВЗ, а потоа и на одредени верски факти, кои ќе допринесат да се разјасни и зацврсти улогата на религиските норми и вредности во рамките на верската толеранција. Често пати едно од прашањата кое ја окупира нашата јавност е зошто религиските норми и вредности, кои се предуслов за толеранција меѓу различните етникуми заземаат така значајно место во едно општество и одговорите се одвиваат главно во една релација. Имено, во голем број општества, вклучувајќи го и нашето, се случи длабока и остра промена на кодексот на морални норми и вредносни системи и со право можеме да кажеме дека во нашето општество дојде до криза на вредносниот систем и еден вид на морална ерозија. Имено, одредени норми, кои беа на дното на хиерархиската скала, испливаа на површината, а за сметка на нив други морални норми, кои беа високо вреднувани станаа

маргинализирани и се најдоа на долното скапило на вредносниот систем. Коренитите промени на моралниот кодекс допринесоа да во одреден период се случи вредносен вакуум, односно период на празнина на вредносните критериуми. Тоа се периоди во кои престои и опасност од морална корозија на вредносниот кодекс. Во такви ситуации се случува една личност, која е во фаза на развој, да не знае и да не може правилно да се насочи, бидејќи постои промена на вредносниот систем или вакум на морални норми и личноста не може да согледа што е правилно, што е пожелно, што е добро и потребно за нејзин правилен развој. Во такви случаи може да дојде и до неправилно развивање на личноста, која ќе се бара себеси и своето место во општеството.

Токму во такви ситуации, кога постои недооформен вредносен систем и морална ерозија, со цел луѓето да не залутаат морално, пожелно е да им се пренесат на нив моралните норми што се дел од големите универзални религиски системи. Воочувајќи ги тие норми и восприемајќи ги тие религиски вредности значајни за верниците, во секој случај тие ќе допринесат за полесно разрешување на различните ситуации со кои се соочува личноста во текот на нејзиниот живот и со помош на тие норми се допринесува за развој и етаблирање на толеранцијата во општеството. Согласно ваквите согледувања, слободно може да заклучиме дека религијата, првенствено со сите нејзини вредности, е основата на која почива толеранцијата.

Иако многумина на прашањето што преставува всушност религијата, одговараат дека може таа мошне едноставно да се дефинира, сепак секој таков обид ќе остане безуспешен, бидејќи да се определи религијата и да се одредат прецизно нејзините вредности кои имплицираат толеранција и соживот не е воопшто едноставно. Религијата е еден од најсложените општествени феномени или како што одредени автори ја декларираат: Религијата е најдлабоко морско дно кое останува мирно и кога на површината се големи бранови. За религијата и нејзините елементи не може да се даде една дефиниција и едно објаснување, бидејќи пред сè постои голема разновидност и необичност на верувањата и на нив својствените вероисповедни облици кои што настанале и опстојуваат во

човековото општество. За да биде појасно разноликоста на религиските облици преку еден пластичен пример ќе се обидам посуштествено да го објаснам тоа. Во анимираниот цртан филм Чарил Браун во една ситуација токму главниот лик во серијата Чарил Браун говори за религијата со својата пријателка Луси. Имено, Луси ја истакнува сопствената констатација дека во суштина сите религии се исти, сведувајќи се на максимата: Љуби го Ближниот свој. На оваа нејзина констатација Чарил Браун зачудено и одговара: Најди сличност помеѓу христијанската религија и обожавањето на меланезиската жаба. Токму оваа сентенца ни покажува колку навистина има разлики во верувањата, а со самото тоа ни го потврдува фактот дека религијата е навистина комплексен феномен. Но и покрај енормните разлики кои постојат меѓу различните облици на религиско верување, сепак може да се говори и за еден вид на религиски универзалии, односно слични елементи кои се среќаваат кај религиите. Токму тие слични елементи се всушност оние елементи или вредности што прокламираат толеранција и ненасилност како вредност и преку нивно усвојување верниците мошне пофлексибилно ќе ги решаваат суштинските разлики кои постојат во општеството.⁴⁸

Преку неколку еклатантни примери кои што ќе ги наведат, примери на религиски норми и вредности кои имплицираат пред сè моралност и кои подржуваат смиреност и толеранција, првенствено ќе се воочи сличноста меѓу христијанството и исламот и ќе се увиди дека почитувајќи ги декларативно и практично нормите и вредностите на тие религии многу полесно ќе се гради соживотот воедно мултиетничко општество како што е македонското, бидејќи како што напоменав двете доминантни религии во нашето општество се токму христијанството и исламот.⁴⁹

Христијанството е изразито етичка религија која проповеда внатрешна морална преродба на човекот и тоа е всушност голема етика, во чиј центар е ставена смислата на моралот, неговата суштина и пронаоѓањето одговори за суштината на моралното делување и однесување, односно како треба да се

⁴⁸ Hamilton, M. (2003). *Sociologija religije*, Beograd: Clio

⁴⁹ Elijade, M. (1996). *Vodic kroz svetske religije*. Beograd: Narodna knjiga Alfa.

однесуваат луѓето во склад со моралот. Пред сè на верниците им се дава еден морален идеал престапен преку ликот на Исус Христос, прикажан како најморална личност во човековата историја, кој всушност го положува својот живот како доказ за вредноста на својата животна смисла и етички начела. Тајната на христијанството се состои во Христовата жртва и неговата љубов. И токму потенцирајќи ја љубовта како вредност и тоа љубовта кон блиските и воопшто кон луѓето, се настојува да се потенцира и трпеливоста и толерантноста, и се настојува да се покаже дека само со мирна реакција, ненасилна и со љубов во душата човекот ја црпи и вообличува енергијата со помошна која живее. Без овие вредности, без љубов, без мир, без трпение, светот би бил никаков, човековиот живот би бил празен, бидејќи љубовта пред се за човекот е инспирација свесно и морално да постапува и да биде подобар од она што е. Во тој контекст се и зборовите на Апостол Павле кој ќе истакне:⁵⁰

*„Да зборувам на сите човечки јазици, па дури и на ангелски, штом љубов немам ќе бидам бакер што свони или кавал што свечи. Да имам пророчки дар и да ги знам сите тајни, да ги имам сите знаења за сите работи, а и така силна вера што и планини да премостувам, ако љубов немам ништо не сум... Љубовта не завидува, не сегордее, на неправда не се радува, а на вистина се радува“ ...*⁵¹

Всушност преку овие стихови јасно се потенцира дека доколку двигател во сите човекови постапки е љубовта човекот многу лесно ќе ги решава животните проблеми, а целиот живот и сите негови активности ќе се одвиваат во позитивна насока. Исто така христијанството прокламира и низа други вредности, кои лежат во основата на толеранцијата. На пример во неколу наврати се вели:

„Не се противете на злото, ако некој те удри по десниотобраз, заврти му го и другиот, а оној што сака да се суди со тебе и да ти ја земе кошулата, ти дај му ја и горната облека и ако некојте присили да одиш со една милја ти оди две, на оној што бара од тебе ти дај му. Љубете ги непријателите свои,

⁵⁰ Elijade, M. (1996). Vodic kroz svetske religije. Beograd: Narodna knjiga Alfa.

⁵¹ Свето писмо Библија, Нов завет, Прво соборно послание на Св. Апостол Павле од Коринтјаните 13,1-2

*благословувајте ги оние што ве колнат, правете им добро на оние што ве мразат имолете се за оние што ве навредуваат и гонат, бидете совршени како што е совршени вашиот отец небесен.*⁵²

Оваа максима е еклатантен пример за потенцирање на ненасилство и толеранција меѓу сите луѓе и оттука кристално се гледа дека христијанството е религија која ги учи своите припадници на мир, проштевање, ненасилство, толеранција. Во одредени сегменти христијанството како религија ја проповеда и наградата за добро сторените дела, но и казната за лошите постапки и на тој начин ги поттикнува своите верници да постапуваат позитивно, добро, морално и правилно во секоја ситуација. Во тој контекст се вели:

*„Не судете за да не бидете судени, оти со каков суд судите со таков ќе бидете судени, со каква мера мерите со таква и ќе ви се мери. Сакајте се и се ќе ви се даде, барајте и ќе најдете, чукајте и ќе ви се отвори, зашто секој што сака добива, и кој бара наоѓа, и наоној што чука ќе му се отвори, сето она што сакате да ви го пра-ват луѓето правете им го и вие.*⁵³

Сите овие работи прокламираат позитивни вредности и ги насочуваат луѓето во позитивна насока и практикување на љубов, праведност и толеранција во сите нивни дејанија и активности и восите животни ситуации. И исламот прокламира низа позитивни вредности како што се љубов, почит, толеранција. Во тој контекст во Куранот се вели:

*„Оној кој убива некого или оној кој прави неред на земјата е еднаков на оној кој би го погубил целиот свет, а оној кој го оживувачовекот како да го оживеал целиот свет. Верниците треба да ги исполнат обврските и кон Бога и кон државата и меѓу себе“.*⁵⁴

Животот треба да се организира на тој начин да има помалку сиромашни, должници, а многу повеќе да има работници и добротворци. Исто така и исламот

⁵² Свето писмо Библија, Свето евангелие според Лука 6.29

⁵³ Свето писмо Библија, Свето евангелие според Лука 6.37

⁵⁴ Куран, Сура 13, Аја 11

ги осудува сите негативни постапки и дејанија кои луѓето ги прават, упатувајќи им апел на грешниците дека ако во животот ги водат лоши и негативни мисли соодветно за таквите постапки ќе бидат и казнети и се истакнува.⁵⁵

„О, верни, не дигајте ги своите гласови над гласот на божјиот пратеник, со него гласно не зборувајте, бидејќи ќе ви се срушат вашите дела без да знаете. Не критизирајте и не предизвикувајте лоши дејства, не клеветете никого, не кодошете... Верници, зошто зборувате за тоа што не го правите, кај Бог тоа предизвикува голема омраза, Бог многу мрази да го зборувате тоа што не го правите... Судниот ден остро ќе ги суди неверниците, нивните дела ќе ги казни со пеколен живот “...

⁵⁵ Smailagić, N. (1975). Uvod u Kuran: Zagreb

II. МЕТОДОЛОШКА ПОСТАВЕНОСТ НА ИСТРАЖУВАЊЕТО

1. ЦЕЛИ И ЗАДАЧИ НА ИСТРАЖУВАЊЕТО

Да се стане полноправна членка на Европската Унија е патот на секоја земја кандидат која спроведува низа мерки и закони за целосна интеграција во големото Европско семејство. Основна цел на ова научно истражување ќе биде доаѓање до научни сознанија за религиската толеранција во демократските општества на некои од земјите членки на Европската унија и посебно во Република Македонија како земја кандидат.

Општественото уредување на Република Македонија не се одвива ниту изолирано ниту пак целосно уникатно. Иако е во постојана динамика дел од него може да биде предмет на социолошко истражување. Религиската толеранција која што е застапена во некои земји членки на Европската Унија, ако ја издвоиме како најзначајна за кохабитација во Република Македонија, како во историјата така и денес би можеле да дојдеме до она што за Република Македонија е од суштинско значење и кое треба да се сочува, потврди и одржи. Република Македонија претставува мултикултурна конструкција во која превираат социолошките аспекти како на пример етичност и религија.

Религијата битно влијае врз голем број важни аспекти на општеството. Од друга страна, вредностите се конкретизираат во одредена општествена структура преку правила и норми. Правилата и нормите се во функција на интеграција, обединување на поединците во општеството.

Низ тезата ќе ги презентираме различните искуства кои произлегуваат од законската регулатива на одбрани земји членки на Европската Унија гледано низ призмата на нивната хармонизација со законодавството во Република Македонија.

Тезата треба да ги поентира начините на регулирање на религиската слобода, религиозниот идентитет, религиските права во договорите на Европската Унија и како и колку сето ова влијае на степенот на кохабитацијата и религиската толеранција во Република Македонија.

Во крајна инстанца, тезата ќе даде одговор на прашањето дали постоењето на религиската толеранција во Република Македонија е еден од условите за полноправно членство во Европската Унија.

Научна цел на истражувањето е да се проучи и дефинира законската рамка низ која се третираат религијата и религиските слободи и права и обврските како и основните потребни и реформи кои треба да ги преземе Македонија во процесот на пристапување кон Европската Унија.

Исто така треба да се направи рамка во која ќе се согледа моменталната состојба на меѓурелигиската толеранција која е застапена во Република Македонија и како истата да се подобри преку почитувањето и применувањето на договорите и стандардите пропишани од Европската Унија.

Основната научна цел на ова истражување може да се операционализира преку посебни цели:

- Да се согледа значењето на религијата и религиските слободи и права како фундаментални човекови права и со тоа еден од клучните предуслови во пристапувањето кон Европската Унија.

- Да се согледа и утврди комплексноста на приодот на Европската Унија во законското третирање на религијата и религиските слободи и права.

- Да се проучи степенот на исполнувањето на обврските во поглед на законските решенија кои ја опфаќаат религијата и религиските слободи и права, во согласност со европските критериуми.

- Да се истражи позицијата на религијата и религиските слободи и права во уставната и законска рамка во Република Македонија.

- Да се согледаат и предочат дилемите и предизвиците кои претстојат од аспект на мултиетничкиот и мултиконфесионален карактер на македонското општество.

- Да се согледаат потребите и придобивките од значењето на толеранцијата меѓу религиите.

- Потенцирање на важноста на религиските вредности за постигнување и одржување на кохезијата во Република Македонија согласно правната легислатива во земјата и Лисабонскиот договор на ЕУ.

- Утврдување на значењето и поврзаноста на религиските вредности преку религиските права, религиските слободи, религискиот идентитет, религиската толеранција, религиската кохезија, при градењето на здраво и демократско општество.

1.1. МАТЕРИЈАЛИ И МЕТОДИ НА РАБОТА

1.1.1. Материјали за работа

Ова истражување има за цел да проучи одредени теориски ставови кои се однесуваат на религијата, на религиските системи, на религиските вредности и норми, во земјите членки на Европската унија, со посебен осврт на некои од нив и во Република Македонија како земја кандидат.

Како материјали на работа беа избрани 200 лица врз кои се спроведе процес на анкетање. Процесот на анкетање беше во временски интервал од месец Март 2016 година до месец Август 2016 година, со претходно договорени термини за анкетањето. Анкетираниите лица беа избрани на ниво на целата територија на Република Македонија и истите беа поделени по региони со цел да се олесни процесот на анкетање и истражување. Собирањето на податоци е една од најважните фази во реализацијата на истражувањето. Терминот анкета-анкетно истражување се однесува на било кое системско собирање на податоци за одредена група која може да даде веродостојни одговори од кои ќе се добијат веродостојни резултати.

Анкетираниите лица беа избрани со нивна согласност, и се лица кои се вработени или представници на Македонската Православна Црква, Муслиманската Верска Заедница, Католичката Црква, представници од Владата на Република Македонија, представници од Собранието на Република Македонија како и представници на 4 Амбасади во Република Македонија на земји членки на Европската Унија, како и високи представници на малцинствата во Република Македонија.

Процесот на анкетање беше во неколку фази и тоа 1 (прва) фаза односно, првиот дел од процесот на анкетање беше изведен во месец Март 2016 година, во градот Скопје на група од 80 анкетирани лица и тоа представници од Амбасадите во Република Македонија, представници од Владата на Република

Македонија, представници од Собранието на Република Македонија како и група представници од МПЦ и ИВЗ.

Вториот дел од истражувањето беше во периодот од Јуни и Јули 2016 година во Битола, каде што беа анкетирани 60 анкетирани лица и тоа представници од МПЦ, ИВЗ како и представници од Католичката Црква во Битола.

Третиот дел од истражувањето беше во периодот во месец Август во Тетово во кој учествуваат 60 анкетирани лица и тоа представници од Македонската Православна Црква, представници од ИВЗ како и представници од политичките партии кои доброволно се вклучија во процесот на истражување.

Анкетирањето беше спроведено со Анкетен лист број 1 во кој имаше 15 поставени прашања стриктно поврзани за темата која е предмет на истражување во магистерската работа. Анкетирањето за секоја група беше во времетраење од 45 минути. Анкетирањето беше анонимно и сите лични податоци на анкетираниите остануваат анонимни. Обработени се статистички добиените резултати од одговорите на прашањата на кои одговараа анкетираниите лица.

1.1.2. Методи на работа

Добиените резултати од испитувањата на магистерскиот труд се статистички обработени, јасно и прегледно претставени во табели и графикони од каде што јасно може да се видат добиените одговори и добиените резултати од одговорите од Анкетен лист број 1.

Со самата систематизација и групирање на податоците се добија поконкретни вредности со што се овозможи нивна статистичка обработка, каде што наредната фаза беше систематизирање на податоците во Microsoft Office Excel од каде што се пристапи кон нивна понатамошна обработка.

Од тоа се извлечени 15 графикони за секое прашање поединечно изразени во проценти за добиените одговори од поставените прашања. Исто така со статистичка обработка на податоците добиени се просечни оценки во склад со добиените одговори на поставените прашања од 1-5 со што се оценуваше влијанието на мислењето на анкетираните лица за поставеното прашање.

Од таму следен чекор беше толкување на добиените резултати односно толкување на графиконите со што се доби јасна и прегледна слика за добиените резултати од спроведеното истражување.

III РЕЗУЛТАТИ ОД ЕМПИРИСКОТО ИТРАЖУВАЊЕ

1. РЕЗУЛТАТИ ОД ИСТРАЖУВАЊЕТО

Табела број 1 – Резултати од Анкетен лист број 1

	Анкетно прашање	n	Се согласувам	Не се согласувам	Немам мислење	Σ	Просечна оценка
			%	%	%	%	$\bar{x}$
1	Дали се согласувате дека Република Македонија е на добар пат кон влезот во Европската Унија	200	75	15	10	100,00	4,04
2	Дали се согласувате дека Република Македонија ги спроведува сите Копенхагеншки критериуми кон патот до Европската Унија	200	35	55	10	100,00	2,80
3	Дали по патот до Европската Унија Република Македонија го исполнува и дава максимумот во целосно реализирање на сите услови	200	40	55	5	100,00	3,12
4	Дали се согласувате дека религиската толеранција е една од клучните услови за влез на Република Македонија во Европската Унија	200	77	13	10	100,00	4,12
5	Дали во Република Македонија како мултиетничка земја треба да се работи и подобрува толеранцијата меѓу религиите и народите	200	85	15	0	100,00	4,51
6	Дали се согласувате дека Република Македонија треба да гради цврста религиска толеранција со цел зајакнување на соживотот со цел интерграција во Европската Унија	200	86	10	4	100,00	4,49
7	Дали преку Религиската толеранција ќе се подобрат условите за живот во Република Македонија а со тоа и ќе се олесни патот кон Европската Унија	200	87	13	0	100,00	4,52

Магистерски труд – Религиската толеранција како предуслов за влез на Република Македонија во Европската Унија

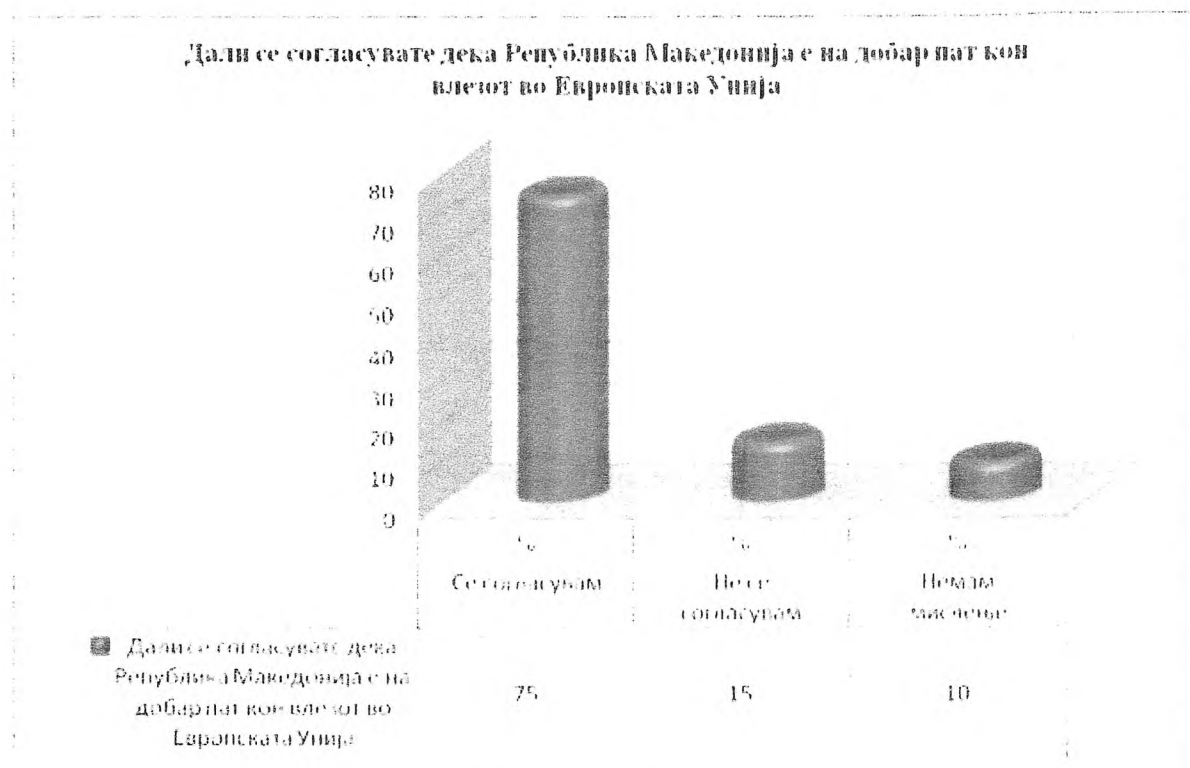
8	Дали се согласувате дека во Република Македонија постои меѓурелигиска толеранција	200	65	30	5	100,00	4,11
9	Дали се согласувате дека верските слободи и права се гарантирани и соодветно се почитуваат во сите општествени сегменти во Република Македонија	200	53	37	10	100,00	3,98
10	Дали се согласувате дека почитувањето на религиските права е клучен аспект во почитувањето на човековите права во Република Македонија	200	85	10	5	100,00	4,60
11	Дали се согласувате дека постои дискриминација на религиските основи помеѓу народот во Република Македонија	200	90	5	5	100,00	4,87
12	Дали се согласувате дека со почитувањето на сите законски одредби пропишани од Европската Унија можат да се надминат сите бариери и во целост да се подобри меѓурелигиската толеранција	200	95	2	3	100,00	4,90
13	Со почитувањето на договорите кои ги наложува Европската Унија во поглед на религиската толеранција би се подобриле условите за влез на Република Македонија во неа	200	98	0	2	100,00	4,89
14	Дали Европската Унија обрнува доволно внимание на религиските слободи и права во рамките на човековите права како услов за пристапување на земјите во членство на Унијата?	200	99	0	1	100,00	4,99

15	Дали сметате дека со Уставните и законски одредби во Република Македонија се исполнуваат стандардите на ЕУ за религија и вероисповед?	200	96	0	4	100,00	4,91
----	---	-----	----	---	---	--------	------

На Табела број 1 представени се добиените резултати од спроведеното истражување од Анкетен лист број 1. Анкетен лист број 1 беше составен од 15 прашања стриктно поврзани за проблематиката и тематиката која беше предмет на истражување од магистерската работа.

На Анкетните прашања анкетираните лица можеа да одговараат со 3 понудени одговори односно дали се согласуваат, не се согласуваат или немаат мислење за поставеното прашање.

Со понатамошна обработка и добиените резултати од сите анкетни прашања извлечени се 15 графикони од каде понатамошен чекор беше нивно толкување на добиените резултати.

Графикон број 1

На Графикон број 1 представени се резултатите добиени со статистичка обработка на податоците на прашањето број 1 од Анкетниот лист број 1. Секоја земја се стреми на патот во големото европско семејство па така и Република Македонија. Према тоа основна појдовна точка во спроведеното истражување беше инспирирана со прашањето дали анкетираниите лица се согласуваат со констатацијата дека Република Македонија е на добар пат за влез во Европската Унија.

Патот кон Европската Унија е тежок и мора да се исполнуваат сите правни одредби и почитуваат сите договори со кои Република Македонија е обврзана да ги почитува и спроведува. Анкетното прашање број 1 беше поставено на вкупно 200 анкетирани лица (политичари, представници од религиската елита, лица од амбасадите во Република Македонија на земји членки на Европската Унија како и представници од Собранието на Република Македонија) 75% сметаат дека

Република Македонија е на добар пат за влез и целосна интеграција во Европската Унија, но на тој пат треба уште да се работи и да се исполнуваат сите препреки кои се веќе зададени како и почитување на сите договори кои се пропишани од страна на Европската Унија. Најголем дел од анкетираниите лица кои одговориле дека Република Македонија е на добар пат за влез во Европската Унија се лица-представници од Амбасадите во Република Македонија, представници од МПЦ, како и голем дел од парламентот и Собранието на Република Македонија.

На ова прашање не се согласуваат 15% од вкупно 200 анкетирани лица и дадоа образложение дека Република Македонија, треба уште многу да работи особено во делот на религиската толеранција и градење на добри меѓурелигиски односи помеѓу народите во нашата земја. Од вкупно 10-представници на Ромските партии во Република Македонија, 5 дадоа строги оценки и сметаат дека религиските односи и почитувањето на религиските права и слободи поготово кон Ромската заедница, се на многу ниско ниво и не ги исполнуваат ни основните критериуми со што негативната оценка од нивна страна е оправдана.

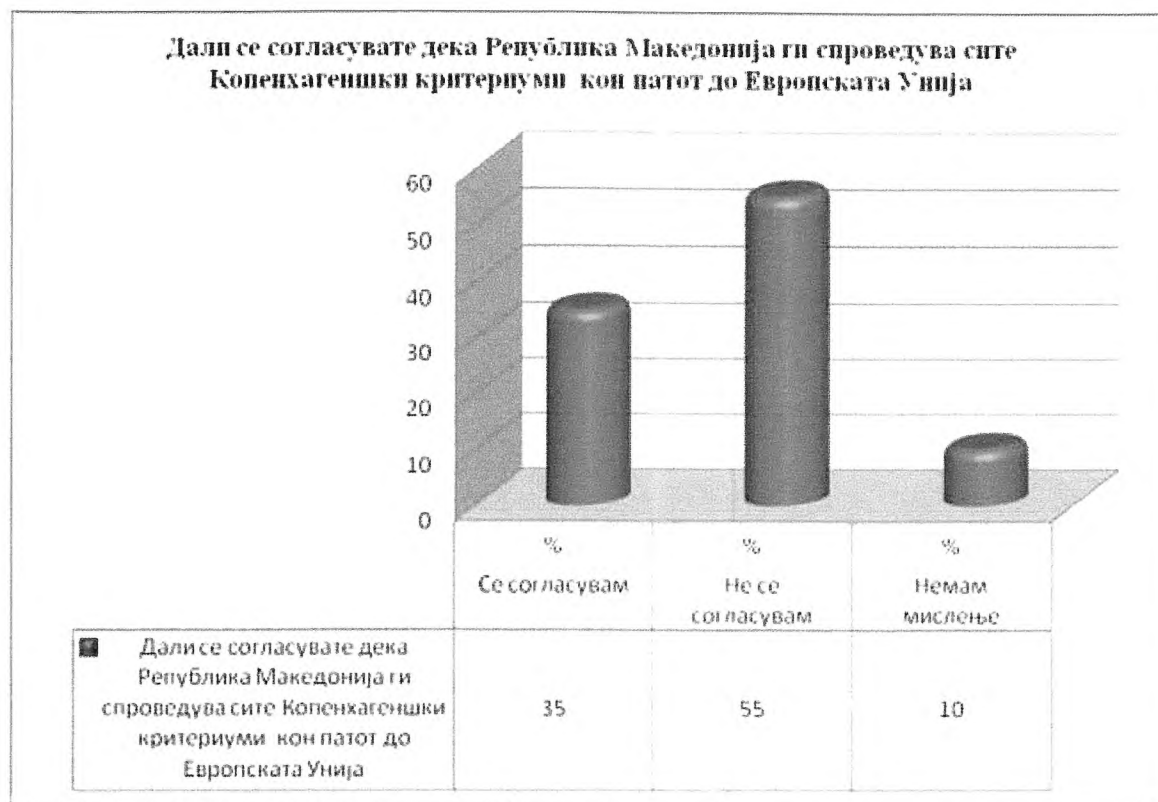
На ова прашање немаат мислење 10% кои во образложение кажаа дека не се доволно запознаени со тоа колку Република Македонија ги почитува пропишаните стандарди, но се оптимисти дека нашата земја има капацитет за целосна интеграција во Република Македонија.

Со направената статистичка обработка на податоците од добиените одговори на ова прашање и оценувањето од 1-5 за тоа колку Република Македонија е на добар пат кон влезот во Европската Унија, добиена е просечна оценка од 4,04 со што се оценува дека нашата земја е на добар пат кон големото Европско семејство.

Со цел да се биде на добар пат кон Европската Унија и големото Европско семејство пред сè треба да се исполнат низа услови, преку кои народот со исполнување на тие услови како и Владата на една земја, преку имплементација

на тие услови успешно да ги реализира и примени кон нивно целосно исполнување.

Република Македонија е земја во која живеат многу малцинства и гледано низ историјата сите тие малцинства биле сплотени и се стремеле кон една цел, а тоа е подобрување на соживотот со цел напредок на земјата, кое ќе даде резултат на подобар живот и подобро утре на сите народи кои живеат во Република Македонија. Големото европско семејство е посакувана дестинација на секоја земја па така и на Република Македонија. Генерално се заклучува дека нашата земја е афирматор кон исполнување на сите услови, добар соживот, подобро утре а со тоа и земја кандидат која е на добар пат кон целосно интегрирање во Европската Унија, што се гледа и од добиените резултати од Анкетниот лист број 1 на прашањето број 1.

Графикон број 2

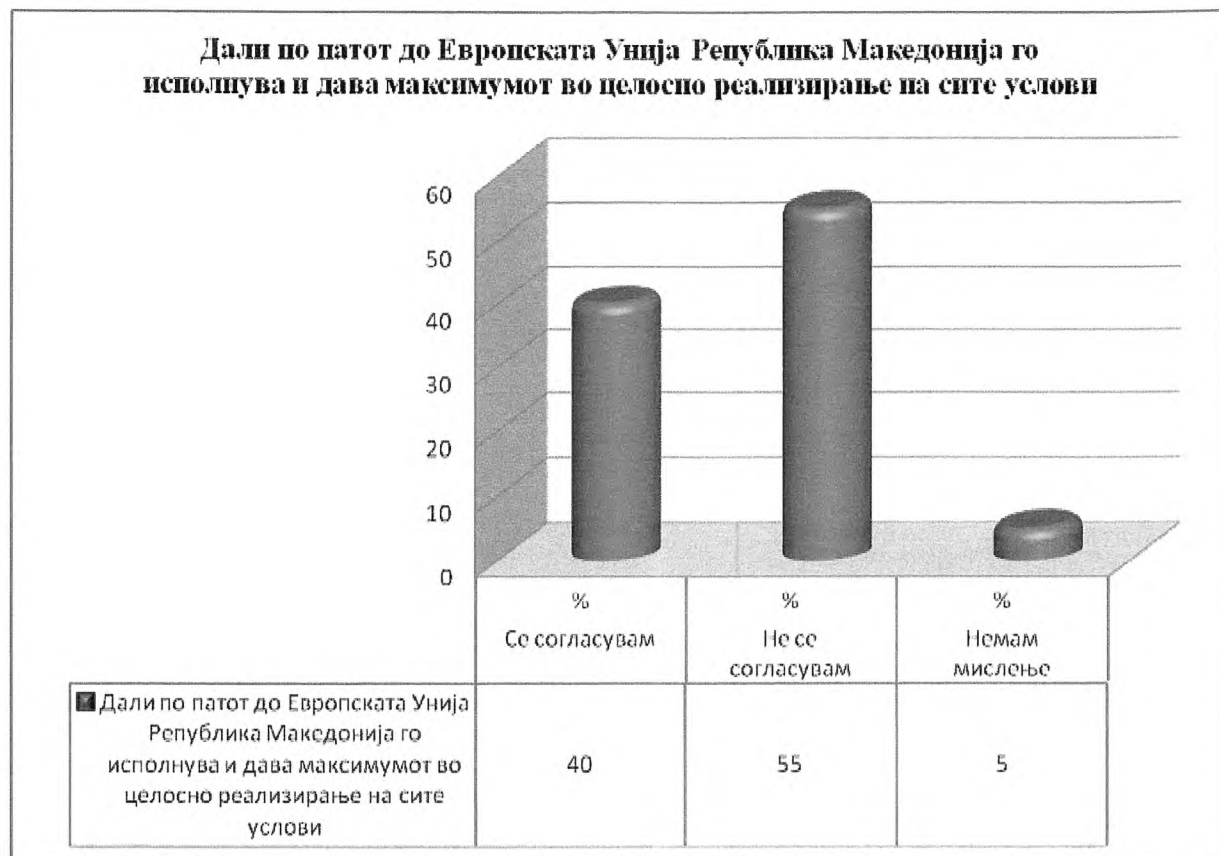
Графиконот број 2 е резултат од статистичката обработка на податоците од анкетниот лист број 1 на анкетното прашање број 2. При тоа од 200 анкетирани лица на прашањето кое се однесуваше на тоа дали анкетираните лица се согласуваат дека Република Македонија ги исполнува сите Копенхагенски критериуми кон патот до Европската Унија од вкупно 200 анкетирани лица (100%) 35% одговориле дека целосно се согласуваат со оваа констатација. На ова прашање ваков одговор најмногу дадоа представници од Влада на Република Македонија, додека не се согласуваат 55% од анкетираните лица.

Со оваа констатација не се согласуваат лица представници на верските заедници, представниците од Собранието на Република Македонија при што дадоа констатација дека во целост не се исполнуваат и дека има низа отстапувања, и при тоа потенцирајќи дека во целост не се запознаени со сите договори.

На ова прашање немаат мислење 10% високи представници од Ромската заедница кои воопшто немаат слушнато за вакви критериуми, но сметаат дека треба да се почитуваат и исполнуваат.

Со пресметувањето на просечната оценка од 1-5 на ова прашање добиен е статистички показател со просечна оценка од 2,80 што се смета за негативен показател. Од тука можеме да донесеме заклучок дека познавањето на договорите и почитувањето и применувањето на истите не е на задоволително ниво, пред сè од самиот факт дека овие договорори и критериуми не се познаваат доволно.

Овде како генерален заклучок можеме да го донесеме дека поради недоволното познавање на сите пропишани критериуми од страна на Европската Унија нивното спроведување не е во целост исполнето. Запознавањето со овие договори и пропишани норми треба да биде сè повеќе актуелизирано спрема оние кои тие договори треба да ги спроведуваат со што во голема мера би се олеснил патот на Република Македонија кон целосното зачленување во Европската Унија. Генерално гледано доколу во целост се спроведуваат договорите и нивната имплементација би била ефикасна во пракса нашата земја ќе биде поблиску до прием во големото Европско семејство.

Графикон број 3

На Графикон број 3 се представени добиените резултати од Анкетирањето од Анкетен лист број 1 на анкетното прашање број 3. Прашањето се однесуваше на тоа дали на патот кон Европската Унија Република Македонија го дава максимумот во целосното реализирање на сите услови. Анкетирани беа 200 лица од кои се добиени релевантни податоци со кои може да се донесе заклучок за ова прашање.

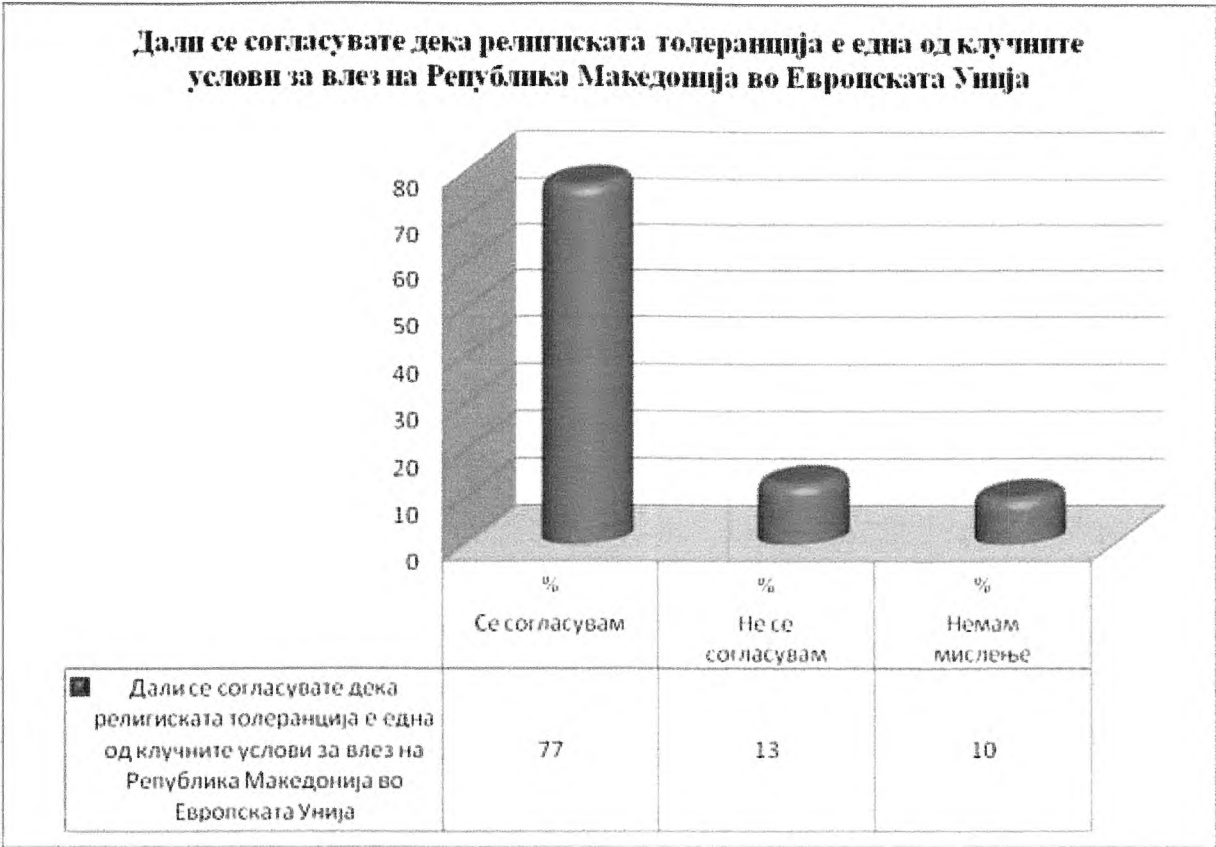
Република Македонија уште од нејзиното осамостојување се стреми да биде земја членка на Европската Унија. Тоа е потврдено во 2005 година кога нашата земја стана земја кандидат за влез во Европската Унија. Но на тој пат нашата земја треба да даде низа придонеси, да исполни низа услови, а со тоа и да даде максимум на патот кон големото Европско семејство. Да се даде максималното во некоја цел е тежок процес и треба да се исполнуваат сите строги

критериуми кои ни се наложени, па според тоа и резултатите од анкетирањето дадоа процент каде што целосно со оваа констатација се согласуваат 40%. Високи представници од Владата на Република Македонија кои учествуваа во процесот на анкетирање како и некои од представници од Собранието на Република Македонија, се согласија со оваа констатација и истите сметаат дека од нивна страна се дава максимумот на ова поле. На ова прашање не се согласуваат 55% од вкупно 200 анкетирани лица. Високи представници од верските заедници поготово од Исламската Верска Заедница сметаат дека не се дава максимумот особено во областа на религиската толеранција со што дава заклучок дека од страна на ИВЗ постои несигурност особено во ова поле.

На ова прашање немаат мислење 5% и дадоа образложение дека не се доволно запознаени со досегашните чекори кои ги спроведува нашата земја за да оценат и дадат мислење дали во тие чекори се дава максимумот.

Со статистичка обработка на податоците со оценка од 1-5 ова прашање е оценето со 3,12 што е задоволително но не е доволно дека се исполнуваат сите критериуми пропишани за Република Македонија за влез во Европската Унија.

Генерално гледано ова прашање дава доста јасна слика за тоа дали нашата земја ги исполнува основните критериуми кон интеграцијата во Европската Унија. Неисполнувањето на условите пропишани од страна на Европската Унија во голема мера ги оддалечува сите земји кандидати за полноправни членство во Европската Унија. Според тоа Република Македонија покрај тоа што е на добар пат кон Европската Унија не го дава максимумот кон исполнувањето на сите задачи и исполнување на сите договори со кои нашата земја би ја зацврстила положбата и би го подобрила патот кон Европската Унија.

Графикон број 4

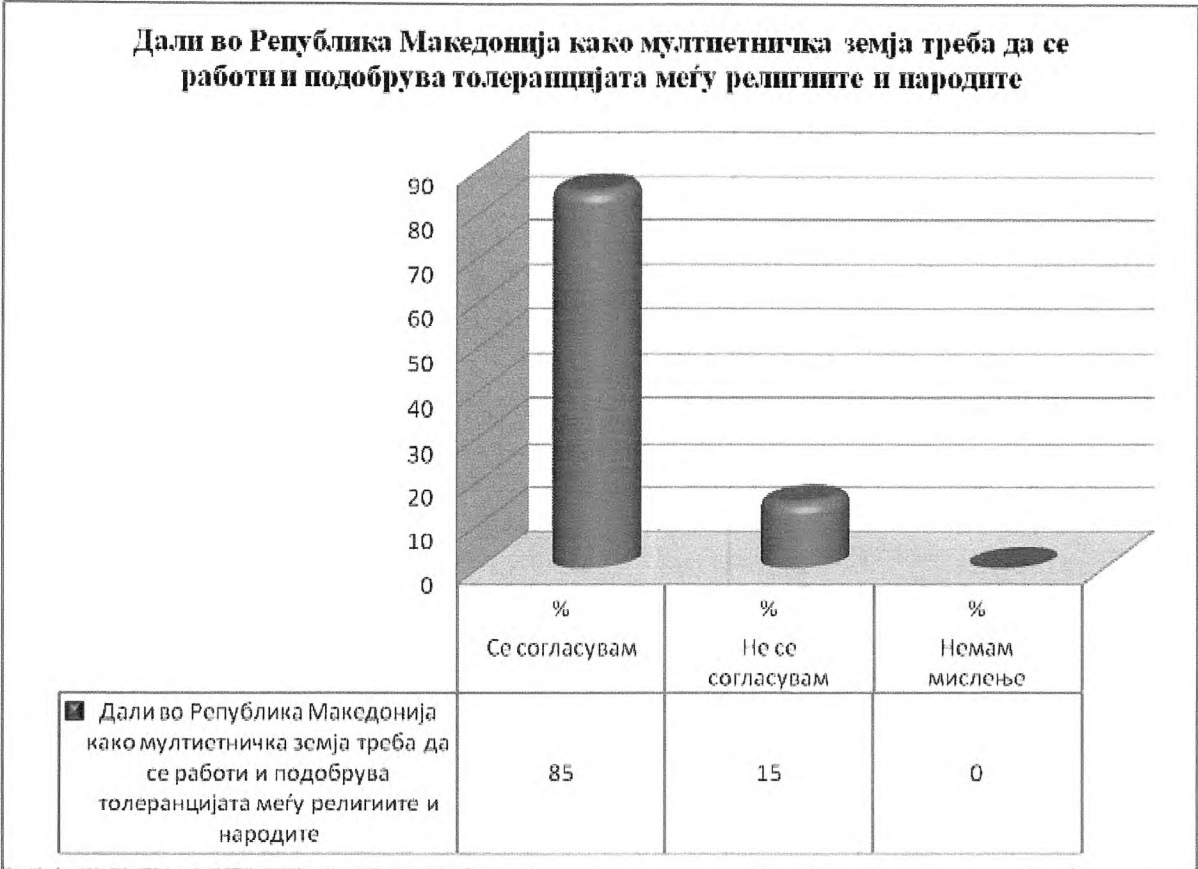
Религиската толеранција е одлика на секоја високо развиена земја во Европската Унија. Да се почитуваат религиските обреди на сите народи кои живеат во една демократска земја, односно во едно демократско опшество е резултат дека земјата е на добар пат кон зачленувањето во Европската Унија. Почитувањето на религиските права на народите во Европската Унија гледано низ историјата постои многу години. Од тој аспект Европската Унија како еден од многуте услови кои треба да ги исполни секоја земја кандидат за влез во Европската Унија, го поставува и условот за религиска толеранција која секоја земја кандидат треба во целост да го имплементира и исполни. Нашата земја гледано низ историјата секогаш била земја од мултиетничко опшество во која се застапени многу религии и функционираат и имаат добар соживот народи од различна националност.

Од тој аспект и гледано во поглед на ова прашање како еден од основните и клучни услови за влез на нашата земја во Европската Унија е религиската толеранција и нејзино целосно имплементирање помеѓу народите во нашата земја.

Графикон број 4 е резултат на прашањето број 4 од анкетниот лист број 1. На прашањето, Дали се согласувате дека религиската толеранција е една од клучните фактори за влез на Република Македонија во Европската Унија од вкупно 200 анкетирани лица 77% целосно се согласуваат со оваа констатација. Представници од МПЦ, ИВЗ, како и високи представници од Католичката црква дадоа образложение дека токму религиската толеранција е клучот за напредок и интеграција на една земја во Европската Унија. Со ова прашање не се согласуваат 13% и сметаат дека за целосна интеграција во Европската Унија потребни се и низа други услови кои се неопходни и на кои треба уште долго да се работи.

Немаат мислење 10% но дадоа образложение дека го почитуваат фактот дека меѓурелигиската толеранција треба да се надоградува, да се усовршува и да има почит и љубов меѓу луѓето со што би се олеснил патот кон големото Европско семејство.

Со статистичка обработка на податоците за просечна оценка на ова прашање добиена е оценка од 4,12 што е висока во поглед на тоа дека религиската толеранција е клучен услов за влезот на нашата земја во големото европско семејство.

Графикон број 5

Подобрувањето на толеранцијата меѓу религиите секогаш треба да се надоградува и подобрува сè со цел да се гради толеранција со која народите би живееле во склад и нормално ќе функционираат во општеството. Република Македонија е мултиетничка земја во која има голем број на религии па спрема тоа подобрувањето на религиската толеранција не треба да престане и треба се повеќе да се усовршува. Генерално гледано секогаш постои начин за да се подобрат одредени работи па така и во поглед на религиската толеранција во Република Македонија. Република Македонија гледано од многу страни треба и може да работи кон подобрување на толеранцијата меѓу религиите со што би го олеснила патот кон зачленување во Европската Унија.

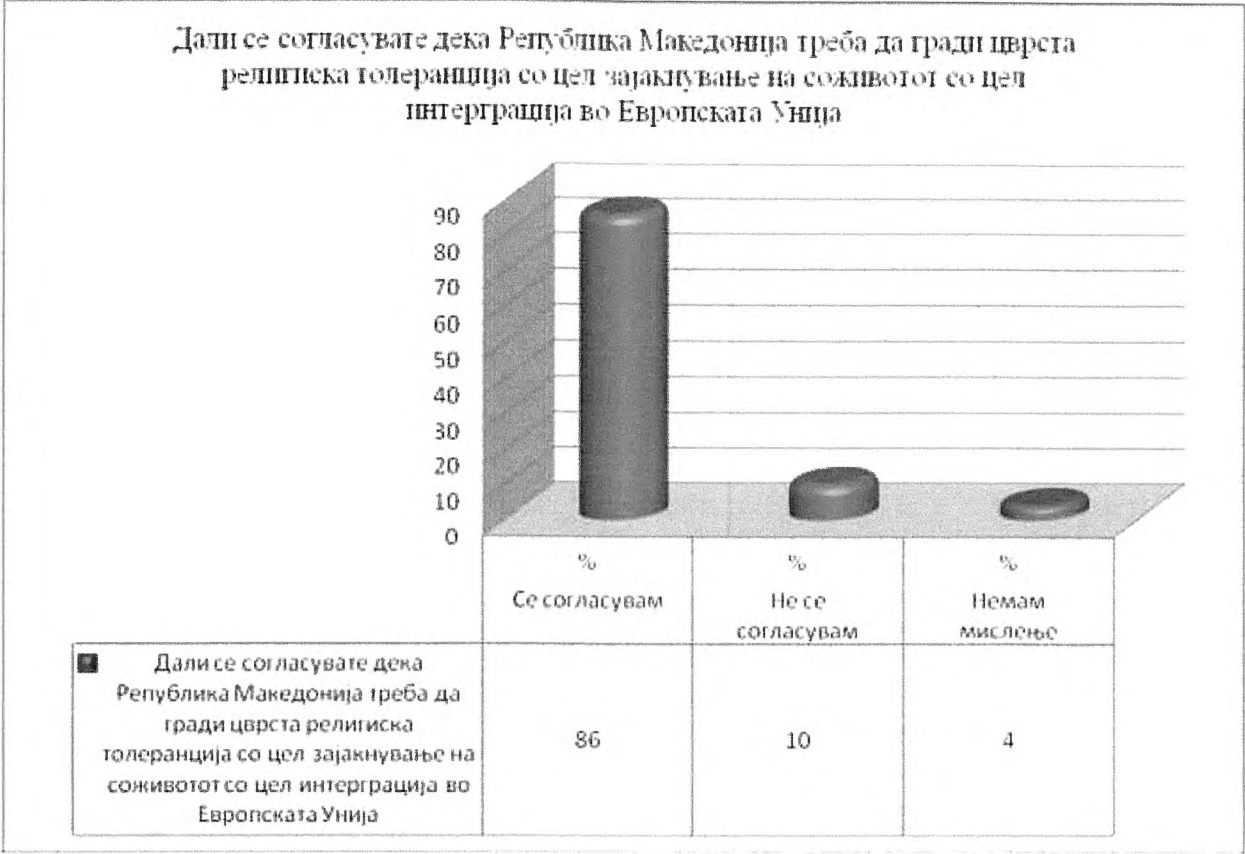
Графикон број 5 е резултат од статистичката обработка на податоци од Анкетен лист број 1 на анкетното прашање број 5. Анкетното прашање се

однесуваше на тоа дали во Република Македонија како земја во која има повеќе религии треба да се работи на подобрување на меѓурелигиската толеранција меѓу религиите и пред сè меѓу народите. Со оваа констатација целосно се согласуваат 85% од вкупно 200 анкетирани лица. Представници од владата и представници од МПЦ и ИВЗ одговорија дека секогаш има простор за нешто подобро и секогаш треба да се работи на подобрување на веќе постоечкото со што нашата земја се повеќе би се приближила до Европската Унија.

Со ова прашање не се согласуваат 15% претежно анкетирани лица од помалите верски заедници и сметаат дека веќе постоечките стандарди како и толеранцијата која владее кон нив од страна на другите религии е на задоволително ниво.

На ова прашање немаат одговор 0%. Со статистичка обработка на податоците со цел да се добие просечна оценка од 1-5 на ова прашање добиен е резултат од 4,51 што е висока оценка и се доведува заклучок дека секогаш има простор, но пред сè и интерес како во институциите така и во религиските заедници за подобрување на веќе постоечкото ниво на меѓурелигиска толеранција во нашата земја.

Ова укажува на фактот дека Република Македонија е земја која се стреми кон Европската Унија, отворена е за соработка и работи на планот што повеќе да ги подобри меѓурелигиските стандарди и услови за нормален живот во општеството.

Графикон број 6

Поврзано со прашање 5 е прашањето број 6 од Анкетен лист број 1. Да се гради цврста религиска толеранција дава резултат за добар соживот помеѓу народите во една земја. Да се има цврста толеранција и добар соживот значи и да се функционира подобро во едно демократско опшество што е одлика на секоја демократска земја како што е и Република Македонија. Зацврстување на добри односи, зајакнување на соживотот и градењето на цврста религиска толеранција дава резултат дека Република Македонија е на добар пат кон целосна интеграција во Европската Унија.

На Графикон број 6 представени се резултатите од статистичката обработка на податоци од прашањето број 6 на Анкетниот лист број 1. Прашањето се однесуваше на тоа дали Република Македонија треба да гради цврста

религиска толеранција со цел зајакнување на интеграцијата и подобрување на патот кон Европската Унија.

За разлика од претходното прашање кое се однесуваше на подобрувањето на толеранцијата меѓу религиите ова прашање се однесува на градење на цврста религиска толеранција, со цел зајакнување на соживотот во Република Македонија како мултиетничка земја. Во ова главен фактор пред сè е народот и неговата волја, но и институциите и медиумите кои треба повеќе да работат на ова прашање.

Со ова целосно се согласуваат 86% од вкупно 200 анкетирани лица. Целосно се согласуваат владините преставници, дел од претставниците во Собранието на Република Македонија како и високи претставници на некои од верските заедници. Со ова прашање не се согласуваат 10% и сметаат дека градењето на цврста религиска толеранција во целост не го подобрува соживотот меѓу народите, туку за подобар соживот потребни се и низа економски фактори кои Република Македонија ги запоставува и не води грижа за нив.

На ова прашање немаат одговор 4% кои беа претставници од МПЦ и дадоа образложение дека од местата од каде доаѓаат тие, македонското население е застапено со 100% , но градењето на цврста религиска толеранција во целост го поддржуваат.

Со статистичка обработка на податоците и добивање на просечна оценка од 1-5 ова прашање односно со добиените одговори на ова прашање оценето е со високи 4,49 од каде заклучуваме дека цврстата религиска толеранција е клуч за подобар живот меѓу народите во Република Македонија, а со тоа и олеснување на патот кон Европската Унија.

Графикон број 7

Почитувањето на религиите меѓу народите е гаранција за стабилност и просперитет на една држава која гради демократија, а врз основа на тоа и се стреми кон патот до Европската Унија и целосна интеграција во него. Графиконот број 7 е резултат од Анкетниот лист број 1 на анкетното прашање број 7. Анкетирани беа вкупно 200 анкетирани лица од кои се добиени конкретни одговори и резултати на ова прашање. Прашањето број 7 се однесуваше на тоа Дали преку религиската толеранција меѓу народите ќе се подобрат условите за живот во нашата земја пред сè опшествените и социоекономските услови во Република Македонија. По добиените резултати со оваа констатација целосно се согласуваат 87% од вкупно 200 анкетирани лица.

Високи представници на Православната и Католичката верска заедница одговорија дека секоја толеранција меѓу два или повеќе народи е основа за стабилност, а со тоа и подобар живот и поголема почит помеѓу тие народи. Исто

така овие анкетирани лица кажаа дека преку почитувањето на религиските обреди, празници како и почитувањето на личноста како индивидуа од аспект дека припаѓа на друга верска заедница е токму тоа со кое се гради стабилност и меѓуетничка почит.

Исто така представници од Владата на Република Македонија целосно се согласуваат со оваа констатација и тврдат дека покрај почитувањето на религиите помеѓу народите може да гарантира подобар живот и подобри услови во нашата земја.

На ова прашање не се согласуваат 13% и дадоа образложение дека подобрувањето на животот не се должи на толеранцијата меѓу религиите, но дава значаен придонес кон остварувањето на истото. Членови на некои од Амбасадите во Република Македонија на земји кои се членки на Европската Унија тврдат дека соживотот е гаранција на подобар економски и социјален живот во нашата земја, но предходно треба да се исполнат некои од договорите и пропишаните критериуми за полесно реализирање на останатите фактори. На ова прашање немаат мислење 0%.

Резултатите исто така говорат дека доколку постои почит, соживот, подобра толеранција на религиите помеѓу народите во нашата земја ќе се подобрат и условите за живот во нашата земја, а со тоа и подобро демократско општество.

Со статистичката обработка на податоците за оценка на ова прашање од 1-5 добиена е просечна оценка 4,52 што е висока оценка и се доведува до заклучок дека преку почитувањето на религиите, во голема мера се подобрува и условите за живот и стабилноста на мирот во Република Македонија.

Графикон број 8

Гледано историски во нашата земја секогаш постоела религиска толеранција. Во едно мултикултурно општество каде постојат повеќе религии да има толеранција меѓу религиите не е лесна задача, но Република Македонија е земја која ги почитува правата на сите религии како и правата на сите народи кои живеат во неа. Слободно можеме да кажеме дека Република Македонија е земја афирматор и земја за пример во поглед на соживотот и толеранцијата помеѓу народите и религиите на народите кои се застапени и постојат во нашата земја. Ова е одлика и на високоразивените земји во Европската Унија, па гледано од тој аспект нашата земја може со сигурност да се пофали дека во поглед на религиските толеранции исполнува одредени предуслови со кои земјата би ја добиближило до големото Европско семејство.

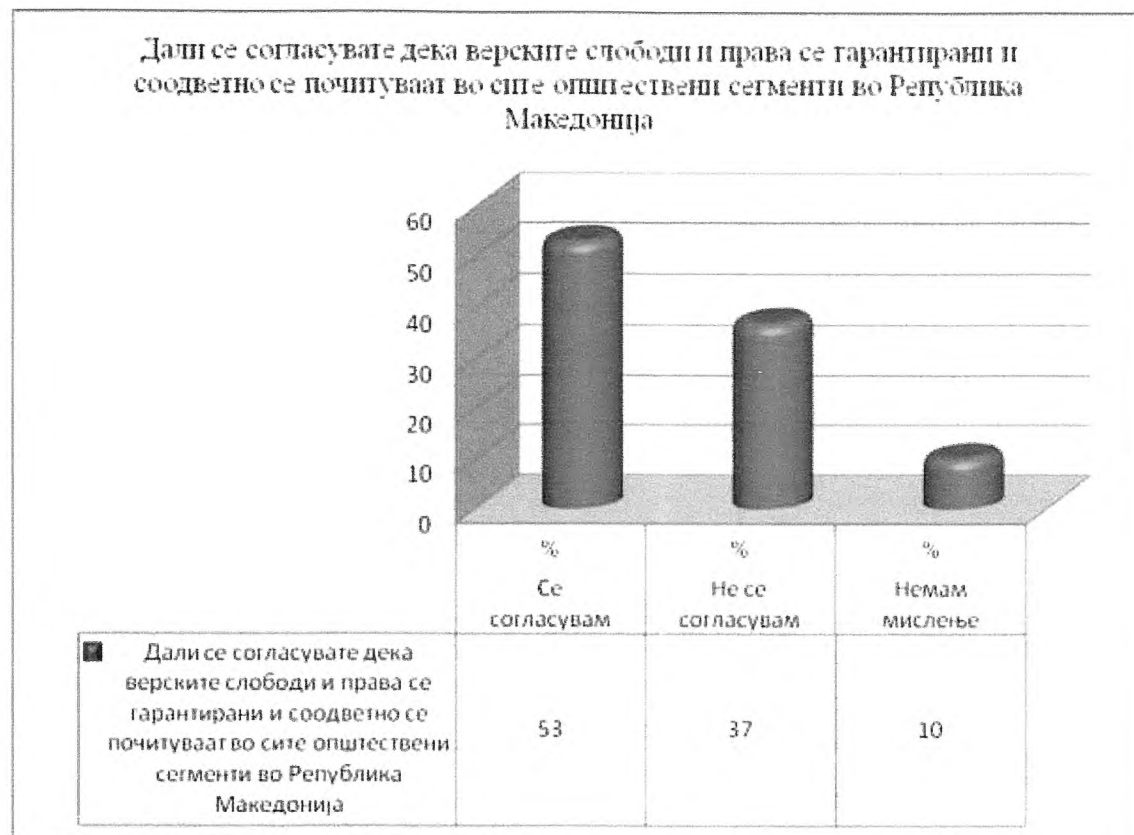
Постоењето на почит меѓу религиите во една земја е одлика на секоја земја кој е сигурен кандидат за во Европската Унија. За таа цел форимрано е

прашањето број 8 од Анкетниот лист број 1 со кое е добиен графикон број 8. Прашањето се однесуваше на тоа дали во Република Македонија постои меѓурелигиска толеранција помеѓу сите религии кои се застапени во неа. Анкетирани беа вкупно 200 лица од целата територија на Република Македонија од каде се добиени резултати дека целосно со ова прашање се согласуваат 65%.

Од овие анкетирани лица представници од Собранието на Република Македонија како и представници од Владата на Република Македонија, сметаат дека тие како индикатор преку реализација и почитување на пропишаните договори и критериуми од Европската Унија, ги реализираат и применуваат на терен со што народот преку следењето на програмите кои се водат и реализираат во овој сегмент ги почитуваат и применуваат, а со тоа градат доверба меѓу религиите.

На ова прашање не се согласуваат 30%. Представници од Муслиманската Верска Заедница во образложение тврдат дека во нашата земја во целост не постои меѓурелигиска толеранција и дека на истата треба да се работи уште, пред сè преку почитувањето и реализацијата на договорите и пропишаните критериуми од страна на Европската Унија. На ова прашање немаат мислење 5% пред сè представници на некои од Амбасадите во нашата земја.

Со статистичка обработка на податоците добиена е просечна оценка од 4,11 што е оценка која се стреми да биде солидна но сè уште треба да се работи на овој план и ова прашање преку целосно спроведување на сите одредби, договори и норми во делот на меѓурелигиската толеранција во нашата земја.

Графикон број 9

Република Македонија е земја која ги почитува верските права и слободи и истата гарантира нивно почитување во сите општествени сегменти на нашата земја. Почитувањето на верските права и слободи, а со тоа и да се гарантира нивна сигурност во сите сегменти на општествениот живот значи дека земјата е на добар пат кон Европската Унија. Таков е случајот и со нашата земја која земја гарантира верски слободи, права, подобрување на условите за соживот со што се повеќе ја доближува нашата земја кон целосната интеграција во Европската Унија.

Почитувањето на верските слободи помеѓу народите е сложена постапка која треба да се почитува и применува во нашата земја. Графикон број 9 е резултат кој е добиен од Анкетен лист број 1 на анкетното прашање број 9. Прашањето број 9 се однесуваше на тоа дали анкетираниите лица се согласуваат

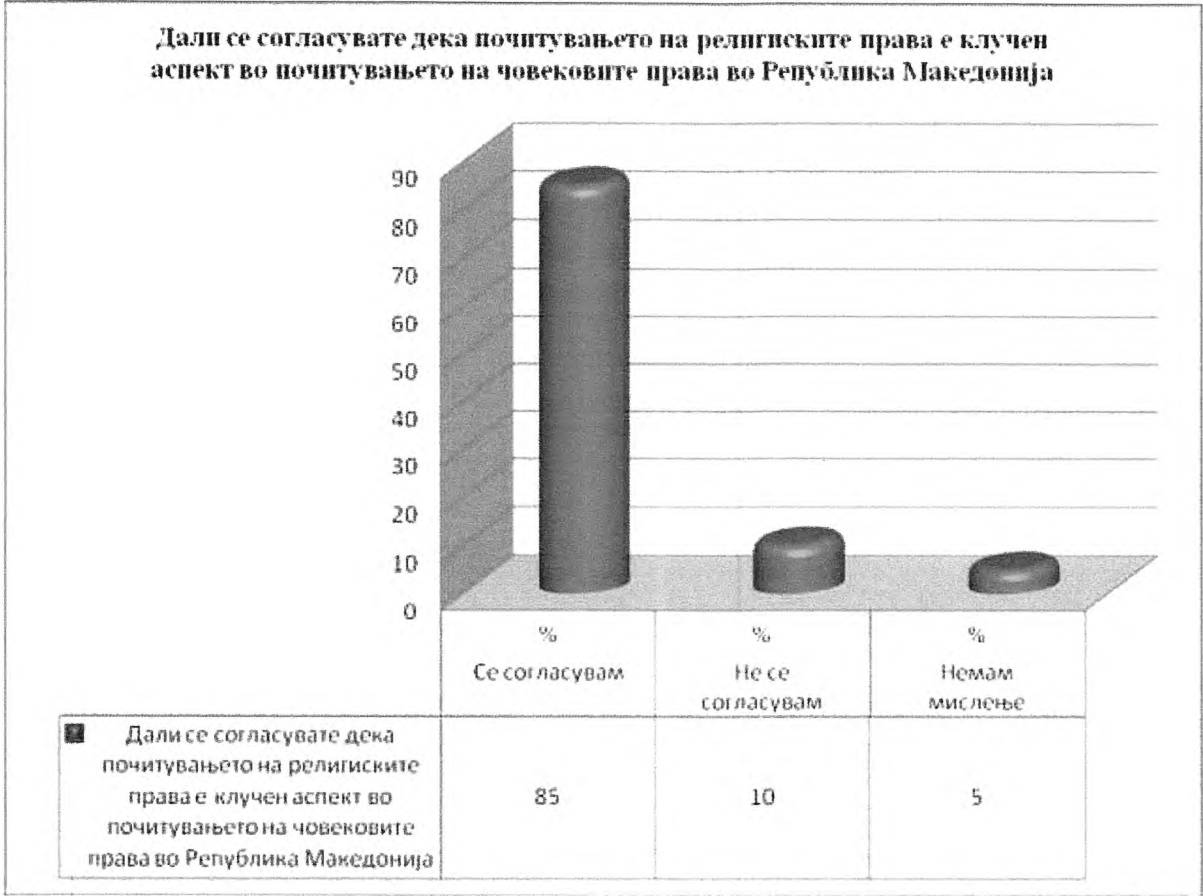
дека верските права и слободи се гарантирани и соодветно се почитуваат во сите општествени сегменти во Република Македонија.

Од вкупно 200 анкетирани лица целосно со оваа констатација се согласуваат 54%. На ова прашање најмногу се согласија представници од Владата на Република Македонија како и представници од Собранието на Република Македонија, кои одговорно тврдат дека од нивна страна сите права на секој човек во Република Македонија се загарантирани со Устав.

На ова прашање не се согласуваат 37%. Представници од Исламската Верска Заедница сметаат дека и покрај почитувањето на религиските слободи и права не постои сигурност и гаранција дека истото и во иднина ќе се одржува и предлагаат Европската Унија да достави законски одредби со кои би се гарантирале сите права и слободи на сите етнички заедници застапени во нашата земја.

На ова прашање не се согласуваат 10% најмногу представници од Амбасадите во Република Македонија и кои дадоа образложение дека пропишаните закони и норми од страна на Европската Унија не мора да значат гаранција дека истите ќе се применуваат на терен особено во деловите од нашата земја каде има мултиетничко население.

Со статистичка обработка на податоците и оценувањето од 1-5 добиена е просечна оцена од 3,98 што укажува на фактот дека верските слободи и права во Република Македонија се гарантирани, но не се на задоволително ниво, а истото би се постигнало со целосно почитување на договорите пропишани од Европската Унија и реализирање на истите на терен од страна на народот. Ова е тежок процес од аспект што договорите во целос не се познати, но со суштинска реализација и процес на обуки и работилници договорите и нивното значење полесно би биле достапни и нивната реализација, примена и почитување би била поедноставна.

Графикон број 10

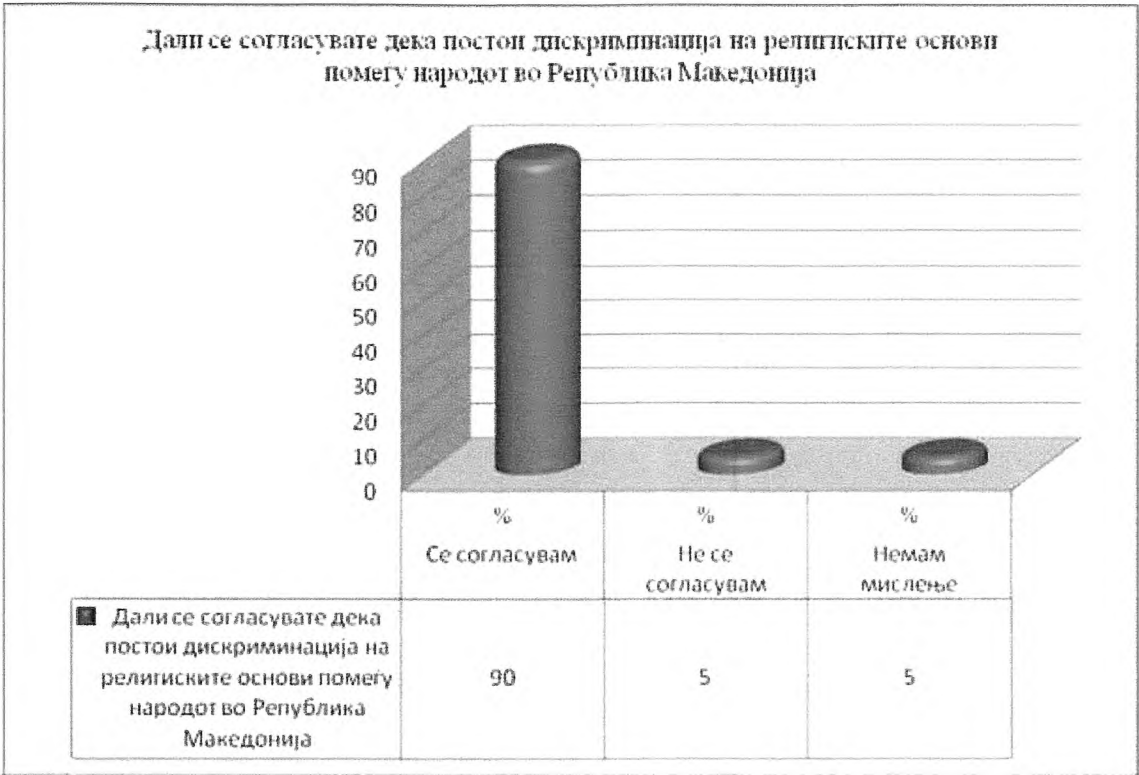
Системот на човекови права не нуди готови одговори и решенија кои можат да се применат на секоја животна ситуација. Концептот треба да се сфати пред сè како начин на гледање на работите, систем од основни принципи стандарди кои ја даваат најглобалната рамка во која се сместуваат човечките односи. Човековите права се највисок дострел во развојот на вредностиот систем на човекот, тие претставуваат сублимација на хуманата димензија на сите претходни учења (религиозни, филозофски , правни) и мерило на достигнатиот развој на човештвото. Тие претставуваат најуниверзално (од страна на најголем број на култури, теории и држави) прифатен систем на вредности кој е многу повеќе од прост збир од вредности на составните делови и развојните конкуренти. Почитувањето на човековите права е тесно поврзано и со почитувањето на религиските права.

На Графикон број 10 представени се резултатите добиени од Анкетен лист број 1 на анкетното прашање број 10. На прашањето кое се однесуваше на тоа дали анкетираниите лица се согласуваат на констатацијата дека религиската слобода и религиските права се клучен аспект во почитувањето на човечките права во Република Македонија од вкупно 200 анкетирани лица 85% се изјасниле дека целосно се согласуваат со оваа констатација. Представници од Амбасадите во Република Македонија од земјите во Европската Унија, констатираат дека човечките права и слободи се темел на едно современо демократско општество и дадоа образложение дека почитувањето на човековите права е појдовен момент кон целосна интеграција на Република Македонија во големото Европско семејство.

Со оваа констатација не се согласија 10% и сметаат дека покрај религијата постојат и низа други социјални и општествени аспекти кои мораат да се почитуваат со цел секој од нас да гради цврста доверба еден врз друг.

Представници од Владата на Република Македонија дадоа образложение дека како тие како влада водат низа мерки за човековите права да се почитуваат и применуваат не само помеѓу религиите туку и во сите сфери на општествениот живот. На ова прашање немаат мислење 5%.

Со статистичка обработка на податоците и оценување од 1-5 ова прашање е оценето со просечна оценка од 4,60 што е висока оценка и можеме да заклучиме дека меѓусебното почитување, градењето на соживот и цврста доверба и почитувањето на религијата помеѓу народите е добар показател дека Република Македонија е на добар пат кон целосна интеграција во Европската Унија.

Графикон број 11

Тежнењето кон заштита на човековото достоинствона сите човечки суштества се наоѓа во средиштето на концептот на човековите права. Тој концепт го поставува човекот во центарот на вниманието. Член 1 од Универзалната декларација за човекови права (УДЧП), усвоена од Обединетите нации во 1948 година, се однесува на главните столбови на системот на човекови права, односно слободата, рамноправноста и солидарноста. Слободите, како што се на пример слободата на мисла, совест и вероисповест, како и слободата на уверување и изразување се заштитени човекови права.⁵⁶

Според тоа доколку постои дискриминација на религиските права, а со тоа и на човековите права дава резултат дека општеството не е демократско и не може да функционира нормално со што би се отежнал патот кон Европската Унија.

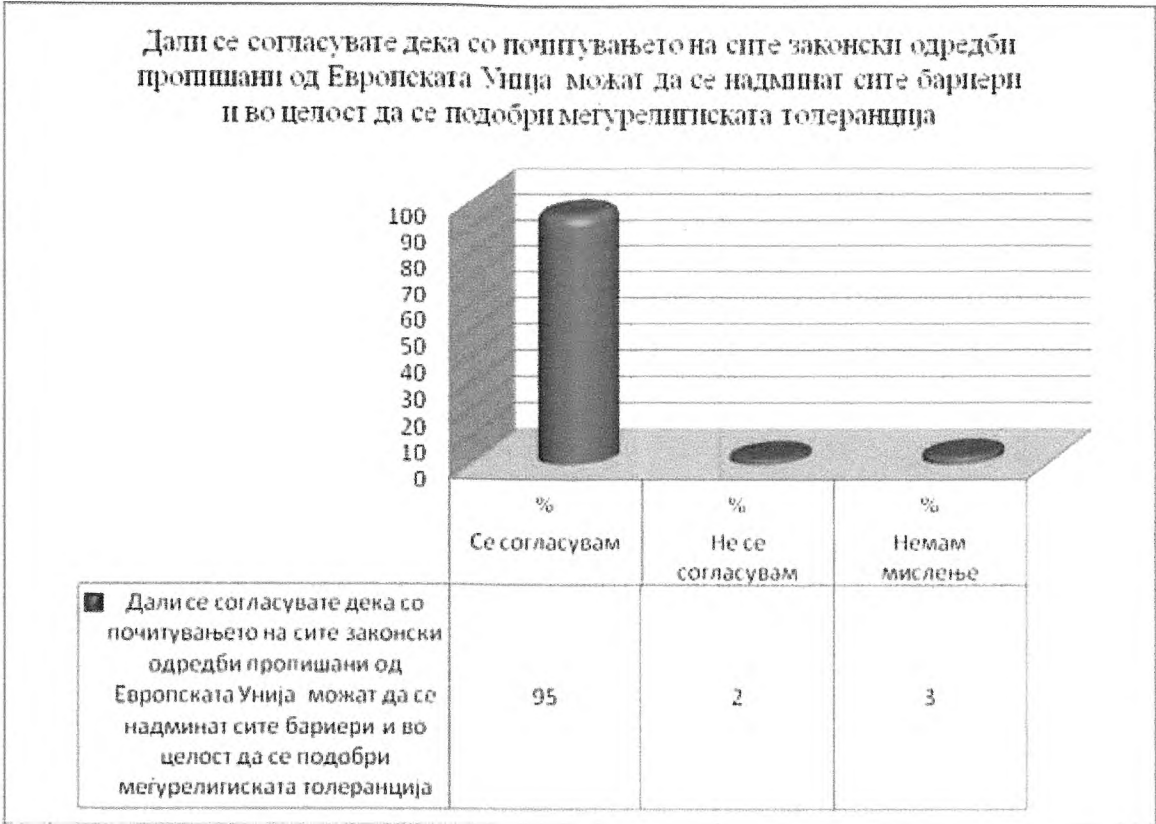
⁵⁶ <http://www.pravdiko.mk/razbirane-na-chovekovite-prava/>

На Графикон број 11 дадени се резултатите од Анкетен лист број 1 на анкетното прашање број 11. Прашањето се однесуваше на тоа дали анкетираниите лица се согласуваат дека постои дискриминација на религиските основи помеѓу народот во Република Македонија. Од вкупно 200 анкетирани лица 90% целосно се согласуваат со оваа констатација.

Представници од Владата, Собранието како и високи представници од Амбасадите говорат и даваат образложение дека и покрај тоа што владее толеранција помеѓу народите и религиите постои одредена доза на дискриминација, но не во сите сегменти на општествениот живот. Исто така високи представници од Владата на Република Македонија во своите образложения тврдат дека со целосно реализирање и имплементирање на договорите и законските одредби и овие минимални бариери би се надминале. На ова прашање треба да обрниме внимание на високиот процент на анкетирани лица кои одговориле дека се согласуваат, но се согласуваат во оние правци дека се уште има мала доза на дискриминација од аспект дека во целост не се познати сите законски и пропишани договори од страна на Европската Унија.

На ова прашање не се согласуваат 5% и во своето образложение тврдат дека во местата каде живеат владее целосна почит помеѓу народите особено помеѓу Власите, Муслиманите и Македонците. Овие анкетирани лица се представници од општините во Крушево и Штип каде се застапени овие малцинства.

Со статистичка обработка на податоците и оценувањето на ова прашаење под 1-5 добиен е резултат и просечна оценка од 4,87 што е висока оценка и се доведува заклучок дека дискриминација има, но пред сè од аспект на непознавањето на договорите и недоволно применување на истите.

Графикон број 12

Почитувањето на законските одредби пропишани од страна на Европската Унија која Република Македонија треба да ги исполни како и нивна ефикасна имплементација и спроведување во целост гарантираат дека ќе се одстранат сите бариери и препреки и нашата земја во голема мера би ја доближиле до големото Европско семејство. Европската Унија гарантира подобро демократско општество доколку секоја земја ги исполнува сите пропишани услови и стандарди. Гледано од страна на религиите и исполнувањето на религиските права и слободи преку имплементацијата на сите законски одредби гледано кон овој поглед, може да ги надмине бариерите кои се пречка за нашата земја кон зачленувањето во Европската Унија.

Графиконот број 12 е добиен од Анкетен лист број 1 на анкетното прашање број 12. Од Анкетирани 200 лица на прашањето дали се согласуваат дека со почитувањето на сите законски одредби пропишани од Европската Унија

можат да се надминат сите бариери и во целост да се подобри меѓурелигиската толеранција во нашата земја целосно се согласуваат 95%.

На оваа констатација представници од Владата на Република Македонија и Собранието на Република Македонија тврдат дека доколку се реализираат и почитуваат законските одредби кои се пропишани и наметнати од страна на Европската Унија би се надминале сите бариери и во целост би се подобрила меѓурелигиската толеранција.

Со ова прашање не се согласуваат 2% високи представници од Муслиманската Верска Заедница, дадоа забелешка дека не се доволно упатени и запознаени што сè содржат тие закони и договори со што не можат да дадат дефинитивна оценка за ова прашање. На ова прашање немаат одговор 3% претежно представници на некои од општините од градови од Источна Македонија.

Со статистичка обработка на податоците и оценувањето на прашањето од 1-5 добиена е просечна оценка од 4,90 што е одлична констатација дека доколку се почитуваат сите пропишани законски одредби и договори би се надминале сите бариери кои не се во големи размери и со тоа би се подобриле во целост меѓурелигиските почитувања, а со тоа и олеснил патот кон Европската Унија од страна на Република Македонија.

Графикон број 13

Процесот на пристапување кон ЕУ бара секоја нова земја-членка да ги усвои бројните закони и прописи на ЕУ содржани во законодавството на ЕУ (*acquis communautaire*). Со критериумите за членство (Копенхагеншки критериуми од 1993 и Мадридски критериум од 1995) што треба да ги исполнат земјите-кандидати, Европската Унија поттикнува промена и прилагодување на законодавството, политиките и институциите во земјата-кандидат, со цел да се достигнат и да се заштитат вредностите и нормите кои ги има поставено ЕУ. Да се почитуваат договорите кои се однесуваат на религиските права и слободи и целосно имплементирање на истите може да даде резултат дека земјата кандидат за влез во Европската Унија е на добар пат и во голема мера, би ги подобрило сите услови за влез во Европската Унија гледано од аспект дека преку религиските права и слободи се подобруваат и низа други предуслови пропишани од страна на Европската Унија.

На Графикон број 13 представени се резултатите кои беа добиени од Анкетен лист број 1 на анкетното прашање број 13. Од анкетирани вкупно 200 лица на прашањето дали со почитувањето на договорите кои ги наложува Европската Унија во поглед на религиската толеранција би се подобриле условите за влез на Република Македонија во Европската Унија. Со оваа констатација целосно се согласуваат 98%. Представници од сите верски заедници како и високи представници на Владата на Република Македонија сметаат дека на патот до Европската Унија почитувањето на сите договори и примена и реализација на истите се еден основен сегмент кој во целост го олеснува патот на нашата земја кон големото европско семејство.

На ова прашање не се согласуваат 0% додека немаат мислење 2% и дадоа констатација дека не знаат доволно за тие договори, но сметаат дека почитувањето е неопходно и истото треба да се применува.

Со статистичка обработка на податоците добиена и оценувањето на ова прашање со просечна оценка од 1-5 добиена е е просечна оценка од 4,89 што доведува до заклучок дека оваа констатација е одлична и котира високо на скалата за оценување. Ова значи дека доколку се почитуваат сите договори, истите се применуваат и реализираат на терен во целос нашата земја би ја добилижило до Европската Унија.

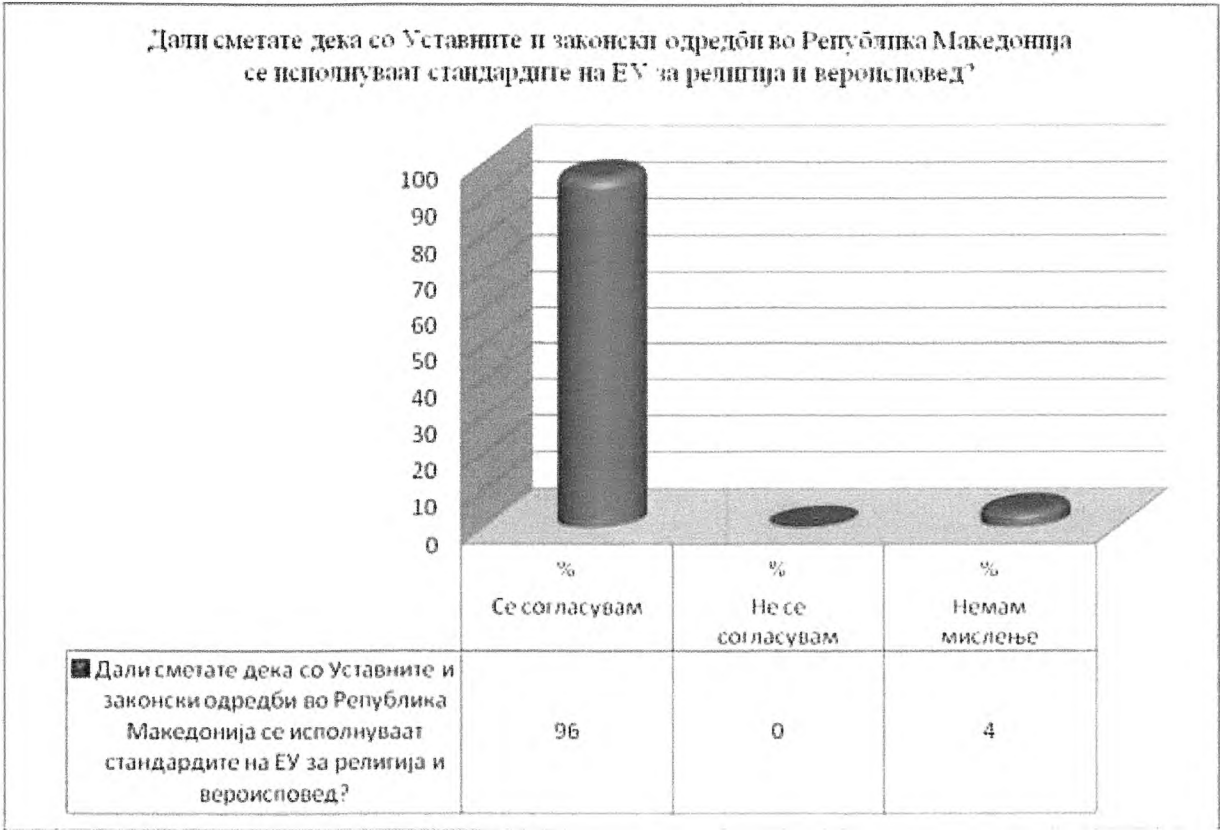
Графикон број 14

Основите на човековите права - почитувањето на секој поединечен човечки живот и достоинство - можат да се најдат во најголем број големи светски религии и филозофии. Човековите права не треба да се купуваат, заработат или да се наследат - тие се нарекуваат "неотуѓиви" затоа што никој нема право да му ги одземе на било кој од било каква причина. Ова значи дека тие се својствени за секое човеково битие, без оглед на расата, бојата на кожата, полот, јазикот, вероисповеста, политичкото или друго мислење, национално или општествено потекло, имотен, статус по раѓање или друг статус. Човековите права се особено важни во односите меѓу луѓето и државата. Човековите права и нивното почитување претставуваат најважна основа за изградба на едно современо и демократско општество, кон кое тежнее секоја држава. Почитувањето на човековите права во денешно време во демократски развиените општества, како што е Европската унија, е издигнато на еден висок степен. Европската унија со

своите институции и документи денес гарантира високо ниво на почитување на човековите права и слободи.

Од Прашањето број 14 од Анкетен лист број 1 добиен е графикон број 14. Прашањето број 14 се однесуваше на тоа дали Европската Унија обрнува внимание на религиските слободи и права во рамките на човековите права кои се услов за пристапување на земјите кандидати во членство во Унијата. Од вкупно 200 анкетирани лица целосно со оваа констатација се согласуваат 98%. Членови на Амбасадите во Република Македонија кои се амбасадори на земји членки од Унијата одговорно тврдат дека Унијата обрнува големо внимание за почитувањето на религиските права и слободи кои се услов една земја да стане полноправна членка на Европската Унија. На ова прашање не се согласуваат 0% додека немаат мислење 1% и дадоа образложение дека не се доволно запознаени со условите и стандардите кои ги применува Европската Унија во поглед на земјите члени кои се кандидати за влез во Унијата.

Со статистичка обработка на податоците и оценувањето на ова прашање од 1-5 добиена е просечна оценка од 4,99 што е висока оценка и доведува до заклучок дека Унијата е клуч на стабилност, ефикасност и сигурност за сите земји членки на Унијата како и сите земји кандидати за влез во Унијата и со примена на сите нормативи и почитување на сите закони стабилноста и меѓурелигиската толеранција е загарантирана.

Графикон број 15

На Графикон 15 претставен е резултатот од Анкетен лист број 1 на Анкетното прашање број 15. Анкетното прашање се однесуваше на тоа дали анкетираните лица сметаат дека со Уставните закони и одредби во Република Македонија се исполнуваат стандардите на Европската Унија за религија и вероисповед. Анкетирани беа вкупно 200 лица и добиени се резултати каде целосно со оваа констатација се согласуваат 96%

Најмногу од анкетираните лица, одговорија дека целосно се согласуваат, се представници на Собранието на Република Македонија, Владата на Република Македонија, високи представници на Верските заедници како и некои представници од амбасадите во Република Македонија.

Со оваа констатација не се согласуваат 0% додека немаат мислење 4%.Некои представници од Исламската Верска Заедница одговорија дека во

целост не се запознаени за пролематиката во врска со Уставните и законските одредби, но сметаат дека доколку се исполнат, Република Македонија е на добар пат кон Европската Унија.

Со статистичката обработка на податоците за оценка на ова прашање од 1-5 добиена е просечна оценка 4,91 што е одлична оценка и во целост се потврдува фактот дека со Уставните и законските одредби во Република Македонија се исполнуваат и стандардите и одредбите на Европската Унија за религија и вероисповед.

Јасно е дека гледано на светско ниво, религијата не се посматра наивно само како систем на вредности и норми, туку и како влијателен ресурс во животите на луѓето, а често пати ги обликува и влијае на активностите на групите што се формираат во едно општество. Уставните и законските одредби кои постојат во Република Македонија ни говорат дека во целост се гарантирани сите права на сите народите кои живеат во нашата земја.

Генерално гледано со законските одредби а со тоа и Уставот на Република Македонија дава оценка дека се исполнуваат стандардите пропишани на Европската Унија за религија и вероисповед, со што Република Македонија може да го завземе приматот земја која е кандидат и е на добар пат за полноправно членство во Европската Унија.

1.1. ЗАКЛУЧОЦИ ОД СПРОВЕДЕНОТО АНКЕТНО ИСТРАЖУВАЊЕ

Од изнесеното и представеното во магистерската работа како и добиените резултати од спроведеното истражување можат да се произнесат следните заклучоци:

- Врз основа на показателите изнесени во содржината на овој труд, презентирани се сознанијата и констатациите кои претставуваат реални можности за воспоставување на правен систем што ќе овозможи забрзување на процесот на влегување на Република Македонија во Европската унија, а тргнувајќи од тој факт и целосна изградба на демократскиот и економскиот поредок во Република Македонија, за кои е потребно постојано и квалитетно надградување и одржување чекор со светските тенденции во континуираното градење на религиска толеранција е клуч за патот кон Европската Унија;
- Легислативата на Република Македонија, и тоа почнувајќи од Уставот, системските закони и ратификацијата на Европската конвенција за заштита на човековите права со протоколите, а со тоа и почитувањето на религиските права во Република Македонија гарантираат дека земјата може да се пофали како земја во која постои религиска толеранција што е предуслов за влез на Република Македонија во Европската Унија.
- Обединување на европските држави и создавањето на големото европско семејство започнува со спојувањето на трите заедници: Европската заедница, Евроатом и ЕЗЈЧ во 1958 година, со што беше основан првиот од трите столба на ЕУ. За влез во ЕУ потребно е да бидат исполнети одделни критериуми, како политичките, така и економските критериуми и да се усвои Европското право.

- Секоја држава која сака да стане полноправна членка на Европската унија, својата намера ја изразува со поднесување на барање за членство кое го предава на Советот на Европската унија. Советот ја задолжува Европската комисија да ја процени способноста за исполнување на критериумите и условите за пристапување на земјата кон ЕУ.
- Критериумите кои секоја земја мора да ги задоволи во јавноста се познати како Копенхашки критериуми, а можат да се поделат на политички, економски и административни. Во однос на политичките критериуми станува збор за стабилност на институциите кои ќе гарантираат демократија, владеење на правото, заштита на човековите права и почитување и заштита на правата на малцинствата.
- Критериумите кои ги донесе Европскиот совет на седница во Копенхаген во 1993 година вклучуваат и постоење и функционирање на пазарна економија која мора да биде во можност да се справи со притисокот на пазарот и правилата на европската економија, односно да биде во можност да се справи со притисокот на конкуренцијата и пазарните сили внатре во Унијата(економски критериуми).
- Обединета Европа станува пристојно место за живеење во кое граѓаните се учесници во креирањето на меѓусебните односи, израз на слободната волја и стремеж за постепено и слободно соединување на нациите, растеретени од историските предрасуди. Сето ова се базира на толеранција меѓу народите кои живеат во Европа пред сè од расна и религиска припадност.
- Толеранцијата помеѓу религиите треба да се негува пред сè од аспект на соживот меѓу два народа, градење услови за подобар живот во иднина и

зацврстување на врски меѓу луѓето за почит и толеранција која треба да владее со цел зачувување на мирот и стабилноста на едно современо општество.

- Денес живееме во време кога потребата од дијалог и религиска толеранција е поголема од било кога и истата потреба како никогаш досега влијае врз заштитата и одржувањето на глобалната безбедност.
- Религиите како чувари на духовното влијаат врз развојот на човечката душа и нејзините погледи кон светот, а миротворното однесување носи плод на соживот и хармонија за сите.
- Религиските слободи и права во законите и политиките на ЕУ влегуваат кон крајот 1990-тите, неколку децении по оформувањето на ЕУ. Човековите права на почетокот воопшто не биле сметани за интегрален дел од проектот за европска интеграција. Се сметало дека тие се соодветно покриени преку Советот на Европа со Европската конвенција за човекови права во која членуваат сите земји членки на ЕЕЗ.
- Кон крајот на 20 век со кристализирањето на фактот дека успехот на европските интеграции зависи од супрематијата на комунитарното право на ЕУ, и човековите права добија свое место во ЕЗ. Неприфаќањето на таквата супрематија од страна на националните уставни судови кои беа загрижени поради ризиците што би ги наметнала таа врз националните уставни права, го натера Европскиот суд на правдата од седумдесеттите години па натаму да артикулира сопствена судска практика во однос на фундаменталните права.

- Уставот на Република Македонија, со членот 9 утврдил дека граѓаните на Република Македонија се еднакви во слободите и правата независно од полот, расата, бојата на кожата, националното и социјалното потекло, политичкото и верското уверување, имотната и општествената положба, како и дека граѓаните пред Уставот и законите се еднакви. Со почитувањето на веќе наведеното Република Македонија е на добар пат кон целосно интеграција во Европската Унија.
- Генерално гледано Република Македонија ги исполнува сите предуслови во поглед на религиската толеранција која е услов за влез на нашата земја во Европската Унија.

ГЕНЕРАЛНИ ЗАКЛУЧОЦИ

Европската унија (ЕУ) претставува заедница на држави на европскиот континент, кои се обединети со цел да остварат заеднички политички, економски, социјални и културни интереси. Европската унија со големи чекори оди напред, а граѓаните од дваесет и седумте држави-членки, со над 480 милиони население, преку заедничкиот пазар и еврото, секојдневно го доживуваат развојот и живеат во благосостојба во однос на многу држави од светот.

Влезот на Република Македонија во големото Европско семејство не е само приоритет на државата туку и вредност која ќе се темели на низа претходни услови кои треба да се исполнат со цел Република Македонија да стане полноправна членка на Европската Унија. Потребата од проучување на прашањето за религијата и религиските слободи и права во законодавството на ЕУ и обврските за Македонија во процесот на пристапување во Европската Унија произлегува од фактот што Европската Унија во критериумите за прием на нови членки религијата и религиските слободи и права ги третира како еден од врвните приоритети во исполнувањето на политичките критериуми за членство.

Религијата и религиските слободи и права се дел од основните фундаментални човекови права, а почитувањето на човековите права е составен дел од првиот услов во Копенхашките критериуми кој треба да се исполни при барањето за членство, а тоа е стабилноста на демократијата и нејзините институции. Почитувањето на религиските права е темел кој владее во Европската Унија од аспект што таа се заснова на начелата на слобода, демократија, почитување на човековите права и основните слободи, како и правна држава, што се обврзувачки за сите земји членки.

Патот на Хрватска до ЕУ трае речиси две децении, поточно уште од прогласувањето независност во 1992 година. Во ноември 2000 година Хрватска ги започна преговорите со ЕУ за договорот за Стабилизација и асоцијација. Барањето за членство во ЕУ Хрватска го поднесе во март 2003 година, за време на Владата на Ивица Рачан. Половина година подоцна, Комисијата на ЕУ достави

до Хрватска каталог со прашања, кои Загреб ги одговори во рок од три месеци. Во април 2004 година, Комисијата на Европската унија даде препорака на Хрватска да и биде доделен статус на кандидат, а два месеца подоцна, на самитот на ЕУ во јуни, Советот на ЕУ го потврди кандидатскиот статус на Хрватска. Едно од многуте предуслови беше и регулирањето на односите и религиската толеранција која во почетокот не беше задоволителна. Но со низа мерки кои Република Хрватска ги спроведе во ова поле истите се надминати и сега со сигурност можеме да кажеме дека оваа земја е земја афирматор и земја за пример за религиска толеранција и соживот на сите народи и религии кои живеат во неа. По стекнувањето со независноста на Хрватска во 1991 година, завршија тешкотиите и проблемите и на муслиманите како и сите граѓани во земјата, што укажува на фактот дека денес во Хрватска имаме можност да видиме дека граѓаните уживаат во слободната вероисповест без да бидат изложени на дискриминација, која религиска толеранција беше градена низ годините помеѓу католиците и муслиманите. Несомнено дека срдечната атмосфера на толеранција и слобода не се донесува само на муслиманите во оваа земја, туку за приврзаниците на сите религии и култури.

За разлика од Република Хрватска, Франција низ вековите покажала силна поррдшка и толеранција низ градењето на соживот и почит на сите религии кои живеат во неа, како и земја која постојано соработува со другите земји кои се кандидати за влез во Европската Унија, особено во подобрувањето на соживотот меѓу религиите кои се застапени во таа земја. Гледано од овој аспект Република Македонија е на добар пат кон Европската Унија гледајќи низ призмата на религиска толеранција од аспект што земјата низ историјата покажала соживот и сплотеност помеѓу сите народи кои живеат во неа, а со тоа и можност за подобрување на соживотот од причини што секогаш постои можност за нешто подобро.

Република Македонија е земја кандидат за влез во големото европско семејство, но кон тој пат треба да се исполнат низа мерки кои се пропишани со строго зацртани закони кои мора да се почитуваат и применуваат. Еден од тие услови за влез на Република Македонија во Европската унија е почитувањето на различностите и на етничките заедници кои живеат во нашата земја. Тоа се темели на религиска толеранција помеѓу народот во нашата земја која е една од основните и најзначајните предумови за влез на нашата земја во Европската Унија. Изборот на оваа тема за магистерски труд беше инспириран со цел да се даде појасна слика на кое ниво се религиските толеранции во нашата земја и дали истите ги почитуваат пропишаните закони и договори пропишани од Европската Унија.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

- Aceski, I. (2008). *Socioloski ogledi*, Skopje: Filozofski Fakultet
- Arnold, T. (1990). *Povijest Islama-historiski tokovi misije*. Sarajevo: Izvor i razvoj
- Barnes, Hari Elmer. (1982). *Uvod u istoriju sociologije*. Beograd: BIGZ
- Benc, Ernst. (2005). *Nove religije*. Beograd: Čigoja
- Benz, E. (1991). *Duh i život istočne crkve*. Zagreb: Stvarnost
- Berlinger, J. G. (2004). *Veliki leksikon religija*. Beograd: Letno doba
- Besier, G., Seiwert, H., eds. (2011) *Religious Intolerance and Discrimination in Selected European Countries*. Berlin: Lit.
- Bikaj, Moris. (2003). *Biblijata, kuranot i naukata*. Skopje: Logos-A
- Blagojevic, Mirko. 2005. *Religija i crkva u transformacijama drustva*. Beograd: Institut za filozofsku i drustvenu teoriju
- Braun, F. S. (2000). *Hrišćanstvo-Svteske religije*. Beograd: Čigoja
- Castro, A.D. (1853) *History of Religious Intolerance in Spain*. London.
- Cipriani, Roberto. 2000. *Sociology of Religion*. New York: Aldine de Grueter
- Clarke, S., Powell, R., Savulescu, J., eds. (2013) *Religion, Intolerance, and Conflict: A Scientific and Conceptual Investigation*. Oxford: Oxford University Press.
- Classen, A. (2005) *Other, The European Views of*, in: M.C. Horowitc (ed.) *New Dictionary of the History of Ideas*, Detroit, New York, ect. : Thomson Gale
- Coleman, E.B., White, K., eds. (2011) *Religious Tolerance, Education and the Curriculum*. Rotterdam: Sense Publishers.
- Cvitkovic, Ivan. 2004. *Sociologija religije*. Sarajevo: Des
- D'Amato, A.M., ed. (1997) *Religious Intolerance in Europe Today: Hearing Before the Commission on Security and Cooperation in Europe*. Washington.
- Dinan, Desmond.1999. *Ever Closer Union. An Introduction to European Integraton*. London: Lynne Rienner Publishers
- Dirkem, E. (1982). *Elementarni oblici religiskog života*. Beograd: Prosveta
- Dirkem, Emil. 1982.*Elementarni oblici religiskog života*.Beograd:Prosveta

- Djurant, V. (2004). *Doba vere*. Beograd: Narodna kniga
- Domenk, Zan Mari. 1991. *Evropa: kulturni izazov*. Beograd: Biblioteka XX vek
- Donini, A. (1964). *Pregled povijesti religije*. Zagreb: Naprijed
- Durkheim, Emile. 1915. *The elementary forms of the religious life*. London: Allen and Unwin
- Elijade, M. (1996). *Vodic kroz svetske religije*. Beograd: Narodna knjiga Alfa.
- Feldman, Noah .2005. *Divided by God*. New York: Farrar, Straus and Giroux
- Filipovik, M. (1995) *Rjecnik stranih rijeci*. Zagreb: Medicinska Knjiga
- Furseth, Inger and Pal, Repstad. 2006. *An introduction to the sociology of religion*. England: Ashgate Publishing limited
- Gidens, E. (2001). *Sociologija*. Podgorica: Romanov
- Gijom, A. (2001). *Islam*. Skopje: Kultura
- GJurgjevik-Stojkovik, Biljana. (2002). *Verske sekte*. Beograd: Narodna knjiga Alfa
- Goldman, Lisjen. (1980). *Skriveni Bog*. Beograd: BIGZ
- Grupa avtori. (2002). *Osnivači velikih religija*. Beograd: Toper Book
- Hamilton, M. (2003). *Sociologija religije*, Beograd: Clio
- Hamilton, Malkolm. 2002. *Sociologija religije*. Beograd: Clio
- Hejvud, Endrju. 2005. *Političke ideologije*. Beograd: Zavod za udzbenike i nastavna sredstva.
- Izetbegovik, A. (2005). *Islamot pomegju istokot i zapadot*. Skopje: Logos-A
- Jevtik, M. (1998). *Pravoslavlje kao faktor integracije i dezintegracije nacija na Balkanu* Vo: Hriskanstvo i politika. Sabac: Beli Angjeo
- Jim Murdoch. 2007. *Freedom of thought, conscience and religion*. Brussels: Council of Europe
- Jukik, J. (1997). *Lica i maske svetoga*. Zagreb: KS
- Kamali, M. (1994). *Freedom of Edzpression in Islam*. Kuala Lumpur-Malezija: Beritta

- Kanceska-Milevska, E., edit. (2008) *Ohrid messages for peace and mutual life: World Conference on Dialogue among Religions and Civilizations*. Ohrid - Macedonia, October 26-28, 2007. Skopje: Abakus komerc.
- Kaplan, B. (2007) *Divided by Faith: Religious Conflict and the Practice of Toleration in Early Modern Europe*. Cambridge: Belknap Press.
- Kembridz, (2006). *Ilustrovana istorija religije*. Novi Sad: Stzlos
- Klovskovska, A. (2005). *Sociologija Kulture*. Beograd: Čigoja
- Kokovic, Dragan. 2005. *Pukotine culture*. Novi Sad: Prometej.
- Kosmin, Barry A. 2007. *Contemporary Secularity and Secularism*. Hartford: Institute for the Study of Secularism in Society and Culture (ISSSC)
- Kraft, J., Basinger, D., eds. (2008) *Religious Tolerance Through Humility: Thinking with Philip Quinn*. Burlington: Ashgate.
- Krešič, A. (1981). *Filozofija religije*. Zagreb: Naprijed
- Krieger, Larry; Neill, Kenneth; Reynolds, Edward. 1997. *World History – perspectives on the past*. Boston: McDougal Littell
- Leiter, B. (2013) *Why Tolerate Religion?*. Oxfordshire: Princeton University Press..
- Leustean. Lucian. 2009. *Religion, Politics and Law in the European Union*. London: Routledge
- Loenen M.L.P. and Goldschmidt J.E. 2007. *Religious Pluralism and Human Rights in Europe: Where to draw the line*. Mortsel: Intersentia Publishers
- Lukić, R. (1982). *Sociologija morala*. Beograd: Naučna knjiga
- Malinovski, B. (1971). *Magija, nauka i religija*. Beograd: Prosveta
- Matevski, Zoran. (2004). *Religious tolerance in Republic of Macedonia-is the national interests stronger than the ecumenical conscience*. [HTTP:// kotor-network.info/papers/kotor2004/Macedonia.matevski.htm](http://kotor-network.info/papers/kotor2004/Macedonia.matevski.htm)
- _____. (2005). *Religiska tolerancija u multietniskoј i multikonfesionalnoj Republici Makedoniji*. Vo: Religija u multikulturnom drustvu. Novi Sad: Filozofski fakultet

- _____(2005). *Sociological Analysis of the Religious Situation in Macedonian Post-Communist Society*. In Anthology: Religion and Politics, Blagoevgrad: South-West University "Neofit Rilski", pp. 51 -61
- _____(2006). *Introducing Religious education in Macedonia*. In Collection of paper: Religion and pluralism in education. Novi Sad: CEIR-Kotor Network
- _____(2007). *Religious dialogue and tolerance-theoretical and practical experiences of differences and similarities*. In academic publication: Politics and Religion. Beograd: Center for study of Religion and religious tolerance
- _____(2007). *Religion in multicultural society*. In Collective article: Sociological Horizons. Blagoevgrad: Southh - West University "Neofit Rilski", pp.218 – 229
- _____(2008). *The challenges of Sociology of Religion after 1991*. In Anthology: The sociology of religion in the Former Yugoslav Republics. Nis: JUNIR
- _____(2009). *Some Aspect of the revitalization of religion in Republic of Macedonia after its independence*. In Anthology: Culture in transition – transition in culture. Krakow: Jagiellonian University – Institute of Sociology, pp
- _____(2012). *National and religious identity in R. Macedonia in global age*. In Proceedings from the International scientific conference: Identity in the era of globalization and Europeanization. Skopje: Ss Cyril and Methodius University, pp. 323-329
- _____(2013). *Globalization and Religion: Within Religious Fundamentalism and Ecumenism*. In Proceedings from the International scientific conference: Sociology and the challenges of the global age. Skopje: Ss Cyril and Methodius University, pp. 46-56
- _____(2013). *The Role of the Religion in Post Conflict Period in R. Macedonia*. In Proceedings from the International scientific conference: Global-Local/Local-Global. Skopje: Faculty of Philosophy, pp. 43 – 56

- _____(2014). *Religious Dialogue and "Globalization of Understanding" in R. Macedonia and Balkan Region*. In: Proceedings from the First International Scientific Conference: Social Change in the Global World. Shtip: Gpce Delcev University in Shtip, pp. 849-861
- Menj, Aleksandar. (2005). *Istorije religije*, Beograd: Plato
- Miloševik, N. (1998). *Pravoslavlje i demokratija*. Novi Sad i Beograd: Prometej i Tersit
- Mladenovski, GJ. (2005). *Antropoloski ogledi*. Skopje: Az-Buki
- Nelson, B. 1966. *Religion and Secular Society*. Harmondsworth, U.K. : Penguin Books
- Neusner, J., Chilto, B., eds. (2008) *Religious Tolerance in World Religions*. West Conshohocken: Templeton Foundation Press.
- Norman Doe,(2008), Religion and the public order of the European Union,
- Pajaziti, Ali. (2003). *Ese sociologjike*, Shkup: Logos-A
- Pavičević, V. (1988). *Sociologija religije*. Beograd: BIGZ
- Peters, F. E. (1994). *Muhammad and origins of Islam*. Nenj Zork: Sonnz Press
- Petrovič, S. 1995. *Mitologija, kultura, civilizacija*. Beograd: Čigoja i Salus
- Rajič, Lj. (2003). *Fundamentalizam, cilj ili sredstvo*. Vo Religijski dijalog, drama razumevanja. Beograd: Beogradska Otvorena Škola
- Religija i tolerancija. (2005). Časopis Centra za empirisko istraživanje religije 4. Novi Sad: Čigoja
- Richardson, J.T., ed. (2004) *Regulating Religion: Case Studies from Around the Globe*. New York: Kluvert Publishers.
- Stanovcik, V. (2003). *Politicke ideje i religija*. Beograd: Cigoja
- Susnjik, GJ. (2007). *Metodologija*. Beograd: Cigoja
- Susnjik, GJ. (2007): *Religija I i II*, Beograd: Cigoja
- Smailagić,N. (1975): Uvod u Kuran : Zagreb
- Therborn, G. 1995. *European modernity and beyond: The Trajectory of European Societies, 1954-2000*. London: SAGE Publications

- Van der Vyver, J.D., Witte, J., eds. (1996) *Religious Human Rights in Global Perspective: Religious Perspectives, Volume 2*. The Hague: Martinus Nijhoff Publishers.
- Veber, M. (1997). *Sabrani spisi o sociologiji religije*. Novi Sad: Zorana Stojanovika
- *Veliki leksikon religija*. (2004). Beograd: Lento
- Vernon, G. (1962). *Sociologz of Religion*. Nenj Zork: McGranj-Hillbook Companz
- Vukomanovi°, M. (2001). *Sveto i mnostvo izazovi religiskog pluralizma*. Beograd: Čigoja
- Vukomanovik, M. (2003). *Zapad i islam. Vo Religijski dijalog, drama razumevanja*. Beograd. Beogradska Otvorena skola
- WIN-Gallup International (2012) Global index of religiosity and atheism.
- Z. 2005. *Sociological Analysis of the Religious Situation in Macedonian Post-Communist Society*. In Anthology: Religion and Politics, Blagoevgrad: South-West University "Neofit Rilski"
- Zinger, M. (1970). *The Scientific Studz of Religion*. London: Routledge
- Атали, Ж. 1998. *Еврон(и)а*. Скопје: Матица Македонска
- Атанасовски, Тодор. 2002. *Чекорење по криза*. Скопје: Ми-Ан
- Ацески, И. (2012) Дизајнирање на социјалните истражувања (теорија, методи, собирање и обработка на податоци). Скопје: Филозофски факултет.
- Бауман, Г.2009. *Мултикултурна загатка: реобмислување на националниот, етничкиот и религиозниот идентитет*. Скопје: Три
- Берет, Д и Кол, Т. 2000. *Социолошки проекти*. Скопје: Филозофски факултет
- Боуви, Фиона. 2009. *Антропологија на религијата*. Скопје: Табернакул
- Ванковска, Б. 2007. *Есеи за демократијата и мирот: Напад врз тишината*. Скопје : Филозофски факултет
- Вебер, М. 1989. *Протестантска етика И дух капитализма*. Сарајево: Веселин Маслеса

- Георгиевски, Сашо; Додевски, Сашо. 2008. Документи за Република Македонија 1990 – 2005. Скопје: Правен факултет „Јустинијан први“
- Гочи, С. 2003, *Европска влада*, Београд: БМГ.
- Грир, Стивен. 2006. Европска конвенција за човекови права – достигнувања, проблеми и изгледи. Скопје: Просветно дело
- Де Ружмон, Дени. 1997. *Дваесет и осум векови на Европа*. Скопје: Култура
- Диркем, Е. 1982. *Елементарни облици религијског живота*. Београд: Просвета
- Доменак, Ж-М. 1991. *Европа: културни изазов* - Београд: Библиотека XX век: Књижара Плато
- Елијаде, М. 2005. *Историја на верувањата и религиските идеи И и ИИ*. Скопје: Табернакул
- Иванов, Ѓ. 2005. *Предизвиците на новата меѓународна политика*. - пдф фајл
- Илич-Гасми, Г. 2004. *Реформе Европске уније*, Београд: Прометеј
- Ишеј, Мишелин. 2002. Човекови права од Библијата до денес. Скопје: МИ-АН
- Јанис М; Кеј.Р; Бредли А. 2002. Европско право за човековите права. Скопје: МИ-АН
- Јунг, К. Г. 2007. *Архетиповите на колективното несвесно*. Скопје : Ѓурѓа
- Квал, Т. 2006. *Политика и демократија* . Скопје: Феникс
- Коковиќ, Д. 1997. *Пукотине културе*, Београд: Просвета
- Константиновиќ, Р. 2000. *Филозофија на паланката*. Скопје: Лист
- Куангши, Т. 1990. *Записи од Македонија*. Скопје : Македонска книга
- Куран, Сура 13, Аја 11
- Лимановски, Сејдула; Павловска, Јелена; Никифоровиќ, Наташа. 2010. Верски алманах на Република Македонија. Скопје: Комисија за односи со верските заедници и религиозни групи
- Лиманоски, Н. 1989. *Исламската религија и исламизираниите Македонци*. -

Скопје : Македонска книга

- Малуф, А. 2001. *Погубни Идентитети*. Скопје: Матица Македонска
- Марковска, С. Симоновска, С. 1999. *Антропологија: Зборник текстов.*, Скопје : Догер
- Маршал, Г. 2004. *Оксфордски речник по социологија*. Скопје: Ми-Ан.
- Маршал, Гордон. 2004. *Оксфордски речник по социологија*. Скопје: МИ-АН
- Матевски, З. 1999. Дострелите на Емил Диркем во проучувањето на религијата. Во зборник: *Диркем и современата социологија*. Скопје: Филозофски факултет
- _____ 1999. *Масмедиумите и социолошките сознанија за религијата*. Во Годишен Зборник, книга 26 (52). Скопје: Филозофски Факултет, стр. 197-209
- _____ 2004. *Конструктивното разрешување на конфликтите како значаен фактор за заштита на човековите права и слободи*. Во публикација на Фондацијата Фридрих Еберт, Скопје
- _____ 2005. *Религиска толеранција у мултиетничкој Р. Македонији*. Во Зборник: *Религија у мултикултурном друштву*. Нови Сад: Филозофски Факултет, стр. 59 – 64
- _____ 2006. *Националниот и религискиот идентитет во Р. Македонија и во поширокиот регион низ призмата на односите меѓу Македонската Православна Црква и Српската Православна Црква*. Социолошка ревија, бр. 1/2. Скопје, Филозофски Факултет, стр. 49 -56
- _____ 2010. *Меѓурелигискиот дијалог на Балканот*. Во зборник: *Македонија и соседите*. Скопје: Филозофски факултет, стр. 121-128
- _____ 2011. *Улогата на религијата во мир и конфликт*. Во зборник: *Социологијата и општествените промени*. Скопје: Филозофски факултет, стр. 183-191
- Матковски, А. 2007. *Македонија во делата на странските патетписци: (1903)*. Скопје: Ѓурѓа
- Мендрас, Х. 2004. *Еуропа и еуропљани: социологија Западне Европе*.

Загреб : Масмедиа

- Милер, Д. и др. 2002. *Блеквелова енциклопедија на политичка мисла*. Скопје : Ми-Ан
- Милчев, К. 2005. *Философски извлечениа и темата на богопознанието* . Софоа : Народна култура
- Младеновски, Ѓ. 2005. *Антрополошки огледи*. Скопје: Аз – Буки
- Мос, М. 1982. *Социологија и антропологија*. Београд : Просвета
- Назарска, Ж. Шапкалова, С. 2009. *Историја на религиозните деноминации в Блгарија*. Софија: За буквите
- Наташа Постоловска, 2015. ДИСКРИМИНАЦИЈАТА ВО ЕВРОПСКАТА УНИЈА НА МИГРАНТИТЕ И НА ГРАЃАНИТЕ ОД НОВИТЕ ЕУ ЗЕМЈИ-ЧЛЕНКИ, Штип: Универзитет „Гоце Делчев“, стр .75
- Ниче, Фридрих. 2008. *Волја за моќ*. Скопје : Ѓурѓа
- Павловски, Ј. 2002. *Време минато, време сегашно*. Скопје: Ми-Ан
- Петкова, Д. 2004. *Балканизацијата – другото лице на глобализацијата*. Софија : Кама
- Рифкин, Ј. 2006. *Еуропски сан: Како еуропска визија будуцности полако засјенјује америцки сан*. Загреб, Скопска књига
- Свето писмо Библија, Нов завет, Прво соборно послание на Св. Апостол Павле од Коринтјаните 13,1-2
- Свето писмо Библија, Свето евангелие според Лука 6.29
- Свето писмо Библија, Свето евангелие според Лука 6.37
- Стојкович, Б. 2002. *Идентитет и комуникација*. Београд : Факултет политичких наука у Београду: Чигоја Штампа
- Тановиќ, А. 1978. *Вриједност и вреднованје*, Сарајево: Свијетлост
- Ташева, Марија. 2003. *Социологија*. Скопје: Филозофски факултет
- Тејлор, Ч. 2004. *Мултикултурализам: Огледи за политиката на признавање*. Скопје: Евро-Балкан Прес
- Тодорова, М. 2001. *Замислувајќи го Балканот*. Скопје: Магор
- Ќулавкова, К. 2003. *Херменевтика и поетика*. Скопје: Култура

- Фром, Е. 2008. *Ќе бидете како богови : радикално толкување на Стариот завет и на неговата традиција*. Скопје : Ѓурѓа
- Хамилтон, М. 2003. *Социологија религије: теоријски и упоредни пристап*. Београд: Клио
- Хејвуд, Ендрју. 2009. *Политика*. Скопје: Академски печат
- Хобсбаум, Е. 1993. *Нациите и национализмот*. Скопје : Култура
- Чашуле, К. 2003. *А, бре, Македонче!* Скопје: Ми-Ан
- Џепаровски, И. 2007. *Аспекти на другоста*. Скопје: Евро-Балкан Пресс: Менора
- Шелева, Е. 2005. *Дом/Идентитет*. Скопје: Магор
- Шуман, Р. 2004. *За Европа*. Скопје: Делегација на Европската комисија
- http://en.wikipedia.org/wiki/History_of_the_European_Union
- <http://www.sep.gov.mk/content/?id=77#.V9JuZ1t97IU>
- <http://www.sobranie.mk/r-makedonija-na-pat-kon-eu.nspх>
- <http://www.fes.org.mk/pdf/tolerancija.pdf>
- <http://www.sep.gov.mk/content/Dokumenti/MK/00-NPAA-Narativen.pdf>
- http://ec.europa.eu/enlargement/enlargement_process/accession_process/criteria/index_en.htm
- http://ec.europa.eu/enlargement/policy/steps-towards-joining/index_en.htm
- http://eurlex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!CELEXnumdoc&lg=en&numdoc=505DC0562
- (http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/87642.pdf
- http://europa.eu/legislation_summaries/enlargement/western_balkans/r18013_en.htm)
- http://eurlex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!DocNumber&lg=en&type_doc=Regulation&an_doc=2004&nu_doc=533
- http://europa.eu/legislation_summaries/enlargement/western_balkans/r18013_en.htm). (Одлука на Советот 2004/518/ЕК, Службен весник на ЕУ) Одлука на Советот за принципите, приоритетите и условите содржани во Европското Партнерство со ПЈРМ од 20 јануари 2006 година
- <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:035:0057:0072:EN:PDF> /стр 1.

- <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32004D0518:EN:HTML/>
Council Decision of 14 June 2004 on the principles, priorities, and conditions contained in the European Partnership with the former Yugoslav Republic of Macedonia Official Journal L 222 , 23/06/2004 P. 0020 – 0028)
- <http://www.pravdiko.mk/razbirane-na-chovekovite-prava/>

ПРИЛОЗИ

Анкетен лист број 1

1. Дали се согласувате дека Република Македонија е на добар пат кон влезот во Европската Унија

- Се согласувам
- Не се согласувам
- Немам мислење

Забелешка

2. Дали се согласувате дека Република Македонија ги спроведува сите Копенхагеншки критериуми кон патот до Европската Унија

- Се согласувам
- Не се согласувам
- Немам мислење

Забелешка

3. Дали по патот до Европската Унија Република Македонија го исполнува и дава максимумот во целосно реализирање на сите услови

- Се согласувам
- Не се согласувам
- Немам мислење

Забелешка

4. Дали се согласувате дека религиската толеранција е една од клучните услови за влез на Република Македонија во Европската Унија

- Се согласувам
- Не се согласувам
- Немам мислење

Забелешка

5. Дали во Република Македонија како мултиетничка земја треба да се работи и подобрува толеранцијата меѓу религиите и народите

- Се согласувам
- Не се согласувам
- Немам мислење

Забелешка

6. Дали се согласувате дека Република Македонија треба да гради цврста религиска толеранција со цел зајакнување на соживотот со цел интерграција во Европската Унија

- Се согласувам
- Не се согласувам
- Немам мислење

Забелешка

7. Дали преку Религиската толеранција ќе се подобрат условите за живот во Република Македонија а со тоа и ќе се олесни патот кон Европската Унија

- Се согласувам
- Не се согласувам
- Немам мислење

Забелешка

8. Дали се согласувате дека во Република Македонија постои меѓурелигиска толеранција

- Се согласувам
- Не се согласувам
- Немам мислење

Забелешка

9. Дали се согласувате дека верските слободи и права се гарантирани и соодветно се почитуваат во сите општествени сегменти во Република Македонија

- Се согласувам
- Не се согласувам
- Немам мислење

Забелешка

10. Дали се согласувате дека почитувањето на религиските права е клучен аспект во почитувањето на човековите права во Република Македонија

- Се согласувам
- Не се согласувам
- Немам мислење

Забелешка

11. Дали се согласувате дека постои дискриминација на религиските основи помеѓу народот во Република Македонија

- Се согласувам
- Не се согласувам
- Немам мислење

Забелешка

12. Дали се согласувате дека со почитувањето на сите законски одредби пропишани од Европската Унија можат да се надминат сите бариери и во целост да се подобри меѓурелигиската толеранција

- Се согласувам
- Не се согласувам
- Немам мислење

Забелешка

13. Со почитувањето на договорите кои ги наложува Европската Унија во поглед на религиската толеранција би се подобриле условите за влез на Република Македонија во неа

- Се согласувам
- Не се согласувам
- Немам мислење

Забелешка

14. Дали Европската Унија обрнува доволно внимание на религиските слободи и права во рамките на човековите права како услов за пристапување на земјите во членство на Унијата?

- Се согласувам
- Не се согласувам
- Немам мислење

Забелешка

15. Дали сметате дека со Уставните и законски одредби во Република Македонија се исполнуваат стандардите на ЕУ за религија и вероисповед?

- Се согласувам
- Не се согласувам
- Немам мислење

Забелешка

Ви благодарам на одвоеното време и одговорените прашања кои ми помогнаа во процесот на полесно спроведување на моето истражување.